

ΝΕΑ ΕΣΤΙΑ

ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ : ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ ΞΕΝΟΠΟΥΛΟΣ

ΤΟΜΟΣ ΕΚΤΟΣ

ΙΟΥΛΙΟΣ—ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΣ

1929

ΙΩΑΝΝΗΣ Δ. ΚΟΛΛΑΡΟΣ & Σ^Α, ΕΚΔΟΤΑΙ
ΒΙΒΛΙΟΠΩΛΕΙΟΝ ΤΗΣ "ΕΣΤΙΑΣ", - ΟΔΟΣ ΣΤΑΔΙΟΥ, 50
ΑΘΗΝΑΙ

MAURICE GREIFFENHAGEN

ΝΕΑ ΕΣΤΙΑ

ΕΤΟΣ Γ'—1929

ΑΘΗΝΑΙ, 1 ΝΟΕΜΒΡΙΟΥ

ΤΕΥΧΟΣ 69

ΛΥΡΙΚΑ ΧΡΩΜΑΤΑ

18

Μακριά απ' τοῦ κόσμου τῆ βοερῆ κι ἀναγελάστρα κίνηση,
 μὲ σέρνει πάντα στ' ἀνοιχτὰ παλιοῦ μου πόθου ζήλημα,
 καὶ μὲ γητεύει μὲ ἄφραστη μελαγχολίας συγκίνηση
 στὸ γλυκοφώτιστο πρωϊνό, στ' ἀχνὸ τὸ ἡλιοβασίλεμα.

Κι ὅμως ποτὲ δὲν ἔνοιωσα τόση βαθιὰ κατάνυξη,
 καλύβια φτώχειας κ' ἐρημιᾶς μὲς σὲ λαγκάδια ἀπάνεμα,
 ὄση ὡς σᾶς εἶδα, σήμερα, καταμεσίς στὴν ἀνοιξη,
 σὰν τὴν καρδιά μου ἀμίλητα, δίχως χαρὰ καὶ πλάνεμα.

19

Χελιδονάκια τοῦ Μαρτιοῦ, πουλιά μου ταξιδιάρικα,
 στὴ στέγη μου καθὼς ξανὰ γυρίσατε, σᾶς χάρηκα.
 Ἐλάτε, πάρτε τάγισμα σιμώνοντας τὸ χέρι μου
 καὶ δώστε τὴ συμπόνια σας ἐμένα τοῦ φιλέρημου.

Καλὴ κρατῆστε συντροφιά σὲ μέρες χαρισάμενες
 —παρηγορήτρα μου ἀνοιξη σιμά μου πάντα νάμινες! —
 καὶ μὲ τὰ τιτιβίσματα, κακόνειρα καὶ βάσανα
 ξεχάστε μου, μὲς σ' εὐωδιὲς ἀνθῶν ποὺ δὲν ἀνάσινα.

20

Ὅλοι μοῦ λένε, στὴ ζωὴ πὼς ἔφταιξα κι ἀμάρτησα
 κ' ἡ κοινωνία πὼς μ' ἔγραψε στὸ μαῦρό της κατάστιχο.
 Τὸ ξαίρω, ἔχω φωνὴ πικρὴ καὶ τὴν ψυχὴ μου ἀντάρτισα.
 Δὲν εἶναι σικλάβα ἡ σιέψη μου κ' ἡ μέση μου ἀπὸ λάστιχο.

"Έγινε νόμος ή άδικία κ' ή δυστυχία προφήτεια,
κ' έγω πού δάκρια ξόδεψα, μά μίσος δέ σπατάλησα,
ένοιωσ' άργά πώς τ' όνειρο, πού νά μεστώσω ζήτησηα,
μέ τά ίδια χέρια μου, άδοξα κι άδύναμα, τό διάλυσα.

21

Σέ πήρε ή μόρα του Μαιγιού, θυμός και πετροχάλαζο,
γαρύφαλο τής έρωτίας και του καημού κακότυχο,
έκει πού πρωτοχάρισουν τό λίγο ουρανογάλαζο,
άπάνου στής στενόχωρης αύλης μας τό μεσότοιχο.

Μά έτσι γυρνά κι άνάφυλλο, δυό μάτια είδα περίτρομα
πού σίμωσαν άγνάντια σου κ' ένα χεράκι χώρεσε
άπ' τό φρεγγίτη άνάμεσα στής γλίστρας σου τό φύτρωμα
κι άχ! νά σ' άδράξει στη στερνή σου άνάσα πιά, δέν μόρρεσε.

22

'Αρχαία έσύ, μούσα Τραγική, μέ τις σκληρά περιήφανες
μορφές σου, πού τις ύψωνες ώς τό έλεος και τις σκότωσης —
γύρω άπ' τήν άδολη ψυχή μου ώ! πόσα μάγια μου ύφρανες,
τότε πού οι μέρες σέρονονταν μέσ στη σπουδή μονότονες.

Στά λόγια σου ένοιωθα νά καιν τά πάθη όλα τ' ανθρώπινα
τής μοίρας μας τή δύναμη, φωτιά ουρανού κατάραχη,
κ' έγω τής γνώσης τό κρασί σέ κούπα αιώνια τσάπινα,
για νάχω άδρη τή σκέψη μου και τήν καρδιά ανατάραχη.

23

Μές στ' άλλα μας μυριστικά, πάντα φτωχός ξεχώριζες,
βασιλικέ σγουρέ μου δίκλωνε,
κ' είταν λαός γαρύφαλα και γιούλια κι άρμπιρόριζες
πού στα πεζούλια τής αύλης στενά σέ περικύκλωνε.

Μά έγω τή μοίρα σου άλλαξα, τό περιβόλι πλάτυνα
και τής κυράς μου καλορίζικα
τά χέρια, πλάϊ σου φύτεψαν του πόθου ρόδα αιμάτινα
κ' ένα δεντράκι τής καρδιάς μέ τήν άγάπη ζίζικα.

ΡΗΓΑΣ ΓΚΟΛΦΗΣ

ΑΠΟ ΤΗΝ ΖΩΗΝ ΚΑΙ ΑΠΟ ΤΗΝ ΤΕΧΝΗΝ

Ο ΑΠΟΛΟΓΙΣΜΟΣ ΤΟΥ ΕΡΓΟΥ ΤΟΥ

Ο άπολογισμός του έργου του Ψυχάρη — ένός τεραστίου, πράγματι, έργου έπιστήμης, δημιουργίας και πολεμικής — δέν είναι εύκολο νά γραφή ούτε τήν επαύριον του θαλάτου του, ούτε σέ λίγες πρόχειρες γραμμές. Όποιος θά τό καταπιασθή όμως κάποτε — ένας ή πολλοί — άναγκαστικά θά σταματήσει και στο ενεργητικό του και στο παθητικό του. Διότι, κοντά στο πλούσιο ενεργητικό του ψυχαρικού έργου, υπάρχει — αν πρέπει νά λέμε τήν αλήθεια στους νεκρούς — και τό μοιραίο παθητικό, όχι λιγώτερο χρήσιμο, ως τόσο, έστω και άρνητικά, για τόν τελικό σκοπό τής γλωσσικής έπαναστάσεως, πού μας είναι γνωστή μέ τό όνομα του μεγάλου αυτού νεκρού.

Ο Ψυχάρης δέν είναι ο πρώτος, στην ιστορία του γλωσσικού μας ζητήματος, πού άνεγνώρισε και διεκήρυξε τά δικαιώματα τής κοινής προφορικής, γλώσσας του έθνους, ως όργάνου του γραπτού του λόγου. Και άλλοι, πρωτίτερα άπ' αυτόν, σέ μιá εποχή, μάλιστα, πού κυριαρχούσε ο πιο άπόλυτος νεοαττικισμός στη γραπτή μας γλώσσα μέ ιδανικό νά επιστρέψουμε, σιγά-σιγά, στη γλώσσα του Ξενοφώντος, έτόλμησαν νά ύψώσουν τή σημαία του δημοτικισμού, θεωρητικά ή πρακτικά, και νά διακηρύξουν ότι ή «καθαρεύουσα» τής εποχής των ήτανε μιá γλώσσα τεχνητή, άνίκανη νά ζήσει και νά γίνει τό έκφραστικό όργανο μιáς ζωής. Ο Ψυχάρης όμως είναι, χωρίς άμφιβολία, ο πρώτος, πού μέ τήν έπιστήμη του, τό παράδειγμά του και τήν τόλμη του, άπό ένα θεωρητικό ζήτημα έδημιούργησε μιá ζωντανή πραγματικότητα. Η επικράτησις τής δημοτικής σέ όλα τά είδη του γραπτού δημιουργικού λό-

γου — ποιήσις, διήγημα, μυθιστόρημα, θέατρο, κριτική — είναι άποκλειστικό έργο του ψυχαρικού άγώνος. Μοιραίως θά έρχότανε ίσως μιá μέρα, μέ τή δύναμη των πραγμάτων, και χωρίς τόν Ψυχάρη. Με τόν Ψυχάρη, άκόμα και άπό τήν άρνητική του επίδραση, ήρθε έκατό ίσως χρόνια πρωτίτερα.

Ο Ψυχάρης δέν έφερε μόνα στον άγώνα του δημοτικισμού τά όπλα τής γλωσσικής έπιστήμης. Θεωρητικός άπολογητής του δημοτικισμού ύπήρξε σοφώτερος του γλωσσολόγος και ο Γεώργιος Χατζιδάκης. Έφερε και τό παράδειγμά του. Και μέ τό παράδειγμά του, ένα παράδειγμα γεμάτο ακρότητες, μοιραίες σέ μιá σχολαστική διαμόρφωση του γραπτού λόγου, σύμφωνα μέ τόν ψυχρό έπιστημονικό κανόνα, πού είχε ξαφνίσει δυσάρεστα τό γλωσσικό αίσθημα του λαού, μάς έδωκε τό θάρρος, μέ λιγώτερες ακρότητες και μέ περισσότερους συμβιβασμούς προς τή γλωσσική πραγματικότητα, ν' άνοιξουμε διάπλατα τις θύρες τής λογοτεχνίας μας στη δημοτική γλώσσα, χωρίς τό φόβο νά θεωρηθούμε ως άγράμματοι ή αίρετικοί. Έτσι, σιγά-σιγά, και ο πολός κόσμος των είδωλολατρών τής καθαρεύουσας, άρχισε, όχι μόνο ν' άνέχεται τή δημοτική — έστω και άργούμενος τόν Ψυχάρη. — αλλά και νά τή συνηθίσει και νά αισθάνεται τόν παλμό τής ζωής τής. Και πρέπει νά σημειωθή, ότι τέτοια ήτανε ή γλωσσική άτμοσφαίρα στην προεπαναστατική, νά πούμε, εποχή εκείνη, ώστε ο ύποφαινόμενος θυμάται, ότι τήν πρώτη φορά, πού άρχισε νά μεταχειρίζεται τό αναφορικό «πού» στην καθαρεύουσά του, αντί του «ό όποιος», «ή όποία» . . . άκουσε τόν έξάψαλμο των φίλων του, για τήν «κατα-

στραφή «τῆς γλώσσας τοῦ χρονολογήματος». Μετὰ τὸν Ψυχάρη, ὄχι πλέον τὸ «ποῦ» ἔγινε ἀνεκτό, ἀλλὰ καὶ πολλές ἄλλες σοβαρῆτες ἀβαρῆτες τῆς καθαρεύουσας, ποὺ ἀρχίσει νὰ κατεβῶν ἡραγδαία, πρὸς τὴ δημοτικὴ, χωρὶς νὰ ἐπαναστατοῦν οἱ ἀναγνώστες τῆς.

Θὰ εἶχα ν' ἀναφέρω, σχετικὰ μὲ τὴν ἀρνητικὴν ὑπηρεσίαν τοῦ Ψυχάρη, στὴν πρόδοσιν τῆς δημοτικιστικῆς ἰδέας. Εἶχα κάνει, τὴν ἐποχὴν ἐκεῖνη, στὸν «Παργασό», κέντρο συντηρητικώτατο ἐκτοτε, καὶ μπροστὰ σ' ἓνα ἐπίσημο ἀκροατήριον, μὴ διάλεξιν γιὰ τὸν Παπαδιαμάντη, γραμμὴν ἐλόκληρη στὴ δημοτικὴ. Ὁ ἐτερόκλητος κόσμος, ποὺ γέμιζε τὴν αἴθουσα, τὴν ἀκούσε μὲ εὐχαρίστησιν καὶ χωρὶς καμμιὰ διαμαρτυρίαν. Στὸ τέλος ἤρθαν μερικοὶ νὰ μοῦ σφίξουν τὸ χέρι. Μετὰ αὐτοὺς διέκρινα καὶ κάποιον φανατικὸ τῆς καθαρευουσιάνικης ὀρθοδοξίας.

— Ἔσεις μὲ συγκαίρετε; τοῦ εἶπα. Καὶ ὄμως μίλησα στὴν δημοτικὴν.

— Ἔτοια δημοτικὴ, μάλιστα... μοῦ ἀποκρίθηκε. Δὲν εἶναι σὰν τοῦ Ψυχάρη.

Καὶ ὄμως ἡ δημοτικὴ τῆς διαλέξεώς μου δὲν διέφερε ἀπὸ τὴ δημοτικὴ τοῦ Ψυχάρη, παρὰ μόνο στὸ ὅτι δὲν ἀκούσθηκε, σ' αὐτὴ, κανένα «Παρθενό», ἢ τίποτε ἄλλο ἀνάλογο τῆς ἐπιστημονικῆς τυποπλαστικῆς τοῦ Ψυχάρη. Τὸ συμπέρασμα εἶναι ὅτι καὶ θετικὰ καὶ ἀρνητικὰ ἀκόμα ὁ Ψυχάρης, ὑπῆρξε δημιουργὸς τοῦ σημερινοῦ γλωσσικοῦ καθεστώτος στὴν λογοτεχνίαν καὶ τὴν ἐκπαίδευσιν.

Στὸ παθητικὸ τοῦ Ψυχάρη θὰ μπορούσαν, ἴσως, νὰ λογαριασθοῦν μερικὰ πράγματα, ποὺ δὲν ἔμειναν χωρὶς δυσάρεστα ἀποτελέσματα, τόσο γιὰ τὴν ὁμαλὴν ἐξέλιξιν τοῦ γλωσσικοῦ ζητήματος—μερικὰ μάλιστα τῆς στάθην σημαντικὸ ἐμπόδιο—, ὅσο καὶ γιὰ τὴ λογοτεχνικὴ διαμόρφωσιν τοῦ γραπτοῦ μας λόγου. Πρῶτα ἀπ' ὅλα, ὅτι ὁ Ψυχάρης, μολοντί ἐπιστήμων γλωσσολόγος ὁ ἴδιος, θέλησε νὰ περιορίσῃ τοὺς ἐπιστημονικοὺς νόμους σὲ μὴ μόνον γλωσσικὴν περίοδον καὶ νὰ στηρίξῃ τὰ ἐπιστημονικὰ του συμπεράσματα σὲ ὠρισμένην ἐποχὴν φαινόμενα, χωρὶς νὰ λάβῃ ὑπόψιν του, ὅτι τὰ αἴτια,

ποὺ δημιουργοῦν τὰ φαινόμενα ἐξακολουθῶσαν ν' ἀνανεώνονται καὶ ὅτι ἔργο τοῦ ἐπιστήμονος εἶναι νὰ ἐξετάζῃ, νὰ μελετᾷ καὶ νὰ δέχεται διὰ ἀνεξαιρέτως τὰ φαινόμενα, ποὺ τοῦ παρουσιάζονται. Παραμέλησε, δηλαδή, ὅλη τὴ γλωσσικὴ φαινομενολογίαν, ποὺ εἶχε ὁποιαδήποτε σχέση μὲ τὴν καθαρεύουσαν ποὺ εἶναι, καὶ αὐτὴ, μὴ γλωσσικὴ πραγματικότης. Ἀντίθετα μὲ τὸν Κρουμπάχερ, ποὺ μοῦ ἔγραφε κάποτε ἀπαντώντας σὲ σχετικὴν μου ἐρώτησιν, ὅτι καθεὶ ποὺ λέγεται, δὲν ὑπάρχει κανένας λόγος καὶ νὰ μὴ γράφεται, ἐπίστευε πῶς δὲν μπορεῖ νὰ γράφεται καθεὶ, ποὺ πέρασε στὴν καθημερινὴν γλωσσικὴν χρῆσιν, ἂν τύχη καὶ προέρχεται ἀπὸ ἐπίδρασιν τῆς καθαρεύουσας. Ὁ τύπος, λόγου χάριν, τῶν περιττοσυλλάβων τριτοκλίτων, ἐμπήκε τόσο στὴν καθημερινὴν ζωὴν, ὥστε καὶ οἱ ἐρημεροδοπιῶλες ἀκόμη διαλαλοῦν τὰ πρακτικὰ τῆς «συνεδριάσεως» τῆς Βουλῆς ἢ τῆς «ἀναχωρήσεως» ἐνδὸς ἐπισήμου προσώπου, ἐνῶ κανένας, καὶ ὁ πῶς ἀγράμματος, δὲ μᾶς μιλεῖ περὶ «ἀναχώρησης» ἢ «συνεδρίασης». Ὁ δὲ ξαφνιζότανε μάλιστα, ἂν τὸ ἀκούε. Γιατί, λοιπόν, νὰ μὴ δεχτοῦμε, στὸ γραπτὸ μας λόγον, τὰ τριτοκλίτα, ἀφοῦ τὰ ἔχουμε δεχθῆ στὸν προφορικόν; Ἐπειτα ὅλες οἱ ἀφηρημένες ἔννοιαι, ποὺ μπηκαν στὴν νῆα μας γλῶσσαν, μὲ τὰ τριτοκλίτα, ἔχουν τόσο συνδεθῆ ψυχολογικὰ, μὲ τὸν τύπον τῶν τριτοκλίτων, ὥστε, ἀλλάζοντάς τους τὴν κλίση, αἰσθανόμεθα πῶς χάνουν τὴν ἀφηρημένην τους ἔννοιαν καὶ γίνονται πράγματα. Καὶ δὲν ἔννοε βέβαια κανεὶς νὰ δεχτοῦμε καὶ ὅλους τοὺς ἀρχαϊσμούς, ποὺ ἔχουν ἐπικρατήσῃ στὸν προφορικόν λόγον ἐπιρρηματικῶς, ἢ ζῶν μὴ προσωρινὴ ἐξωτερικὴ ζωὴ, ἀλλὰ τὸ τί θὰ δεχθοῦμε καὶ τί ὄχι εἶναι ἓνα ζήτημα φαινομενολογίας γλωσσικῆς, ποὺ δὲν μπορεῖ νὰ παραβλεφθῆ ἀπὸ ἓνα ἐπιστήμονα γλωσσολόγον, ἀπὸ πείσμα ἢ προκατάληψιν. Ὑπάρχουν ἀκόμα καὶ μερικὰ ἄλλα, ποὺ θὰ μπορούσαν νὰ καταλογισθοῦν στὸ παθητικὸ τοῦ μεγάλου δασκάλου, ποὺ θρηνοῦμε τὸ χαμό του, ἀλλὰ γι' αὐτὰ ἴσως νὰ γίνῃ λόγος σὲ ἄλλο σημεῖωμα.

ΠΑΥΛΟΣ ΝΙΡΒΑΝΑΣ

ΦΙΛΟΛΟΓΙΚΑ ΑΤΟΜΝΗΜΟΝΕΥΜΑΤΑ (*)

Ε' — 1871-1872

Η "ΕΥΣΥΝΕΙΔΗΣΙΑ ΚΑΙ ΑΣΥΝΕΙΔΗΣΙΑ", — Ο ΦΙΛΟΛΟΓΙΚΟΣ ΣΥΛΛΟΓΟΣ "ΒΥΡΩΝ",

Τὸν Σεπτέμβριον τοῦ 1871, μόλις ἐνεγράφημ ἐπὶ τὴν Νομικὴν Σχολὴν τοῦ Πανεπιστημίου, ἐπέστρεψα εἰς τὸ σπίτι μου, ὅπου ἐδέχθημ τὰ δακρυσμένα συγχαρητήρια τῆς μητέρας μου. Τὸ πρόγευμά μας ἦτο ἐξαιρετικῶς παρεσκευασμένον αὐτὴν τὴν ἡμέραν. Τὴν ὥραν ποὺ ἐπίναμε τὸν καφέ μας, ἐξαφνὸν σηκώνομαι καὶ λέγω εἰς τὴν μητέρα μου.

— Μητέρα! ἀπεφάσισα νὰ ἐκδικηθῶ τὸν πατέρα μου!

— Γι' αὐτὸ ἐγράφηκες στὸ Πανεπιστήμιον;

— Ὅχι γι' αὐτὸ—πάντοτε μὲ τσοῦζεις—, ἀλλὰ τώρα θὰ ἔχω ὅπωςδήποτε λίγον καιρὸν νὰ σκεφθῶ καὶ γιὰ ἄλλα πράγματα ἐκτὸς τῶν μαθημάτων.

— Τὸ νὰ ἐκδικηθῆς τὸν καημένον τὸν πατέρα σου ποὺ ἠθέλησε νὰ ἐκπολιτίσῃ καὶ κατεστράφη, εἶναι καὶ αὐτὸ καθήκον σου. Ἐξαρτᾶται ὄμως ἡ ἔννοια τοῦ καθήκοντος αὐτοῦ καὶ ἀπὸ τὸ εἶδος τῆς ἐκδικήσεως.

— Μὴν ἀνησυχῆς! οὔτε κουμποῦρα, οὔτε μαγκοῦρα θὰ πιάσω στὸ χέρι μου. Μόνον τὴν πένναν μου. Ὁ κονδυλοφόρος εἶναι ὁ ἴδιος ποὺ εἶχε καὶ ὁ πατέρας μου. Τὸ γνωρίζεις αὐτὸ...

— Λοιπόν! ; . . .

— Θὰ γράψω μίαν κωμῆδιαν. Θὰ βάλω σ' αὐτὴν ὡς πρόσωπα τοὺς κυριωτέρους ἐχθρούς τοῦ πατέρα μου καὶ θὰ τοὺς περάσω ἀπὸ γενεὴς δεκατέσσερες.

— Γράψε τὴν κωμῆδιάν σου, ὅπωςδήποτε, περνοῦμε καὶ τὴν ὥραν μας.

— Πάλι τσοῦχτά μοῦ μιλεῖς. Ἄς εἶναι θὰ ἴδῃς τί κωμῆδιάν θὰ γράψω. Θὰ εἶναι μάλιστα καὶ ἔμμετρος. Εἰς τρίμετρον λαμβικόν καὶ θὰ ἔχω ποῦ καὶ ποῦ καὶ δεκαπεντασυλλάβους μὲ ὁμοιοκαταληξίαν.

— Καὶ ξέρεις νὰ κάνῃς στίχους;

— Ἔτσι φαίνεται.

— Ἄρχει νὰ μὴ χάνῃς τὴν ὥραν σου μὲ τὴν φιλολογίαν.

— Μὴ φοβάσαι γι' αὐτὸ. Τὴν ὥραν ποὺ οἱ ἄλλοι θὰ χαζεύουν, ἐγὼ θὰ γράψω.

* *

Καὶ ἡ κωμῆδιάν ἐγράφη. Τὴν ἐπιτολόγησεν ἡ «Εὐσυνειδησία καὶ Ἀσυνειδησία». Ἐνας καλλιγράφος φίλος τοῦ σπιτιοῦ μας τὴν ἀντέγραψε καὶ κατόπιν τὴν παρέλαβεν καὶ τὴν ἐπέδωκε διὰ τὸν Βούτσιναιον ποιητικόν διαγωνισμὸν τοῦ 1872.

Ἡ 7η Μαΐου ἔφθασε, καὶ ὅλοι οἱ φίλοι ἐν σώματι μετέβημεν εἰς τὸ Πανεπιστήμιον ν' ἀκούσωμεν τὴν κρίσιν.

Κριταὶ ἦσαν οἱ Καθηγηταὶ Καστόρχης, Μιστριώτης καὶ Ἀφεντούλης, ὁ καὶ Εἰσηγητής.

Μετὰ τὴν εἰσαγωγὴν, περιέχουσιν γενικότητος καὶ ἐπαίνους πρὸς τὸν παρόντα τότε ἐκεῖ ἀθλοθέτην, ἤρχισε νὰ ὁμιλῇ ὁ Ἀφεντούλης διὰ τὰ ὑποβληθέντα ἔργα, 28 τὸν ἀριθμὸν, ἐξ ὧν 15 μὲν ἦσαν τραγωδίαι, καὶ 13 κωμῆδιαι. Ἀφοῦ δὲ ἐξεκαθάρισε τὸν κατάλογόν του ἀπὸ τὰς ὅλων ἀπροσδιονύσους, ἐκράτησεν ὅπως κρίνη τὰς περιωθεισὰς ὅσας τραγωδίας καὶ 7 κωμῆδας.

(*) Συνέχεια ἀπὸ τὸ προηγούμενον.

Μεταξὺ τοῦ 7 ἦτο καὶ ἡ ἰδική μου. Καὶ εἶπε ἡ Ἐπιτροπὴ δι' αὐτήν—ἀποτελούμενην ἀπὸ στίχους 2200!—ὅτι διακωμωδοῦνται εἰς τὸ ἔργον μου στίχος ἀλόκληρον, μοναχοῦ σύμπτаса ἢ κοινῶνα μας: α' μωρόπιστοι σύζυγοι, β' μυθιστοριοπληκτικοὶ γυναῖκες καὶ δεσποινίδες, γ' ὑπηρέται κακῆς φύσεως, δ' βουλευταὶ ἀσυνειδητοὶ, ε' νέοι ἐρωτόληπτοι, στ' δικηγόροι κακῆς πίστεως, ζ' τοκογλύφοι, η' ἱατροὶ ἀγύρται κλπ. «πανόραμα καθολικὸν σατυρικὸν τῶν ἐν Ἀθήναις».

Ψέγει λοιπὸν ὁ Εἰσηγητὴς τὸ πανδαίμωνιον αὐτὸ καὶ λέγει τὸ τῆς παροιμίας ὅτι «ἀπὸ τὰ πολλὰ τὰ δένδρα δὲν ἤμπορεῖ κανεὶς νὰ ἰδῇ τὸ δάσος». Προσθέτει δὲ καὶ τὰ ἑξῆς: ὅτι τὸ ἔργον στερεῖται ἀνθρωπισμοῦ καὶ ὅτι βλοὶ εἶναι κακοὶ τύποι, πλὴν τοῦ ἰδανικοῦ προσώπου τῆς Εὐσυνειδησίας.

Παρ' ὅλα ταῦτα, λέγει, τὸ ἔργον δεικνύει ἄνδρα γνωρίζοντα τὴν γλῶσσαν, μελετήσαντα δὲ τὸν Ἀριστοφάνην προπάντων, τὸν ὁποῖον ἀπεπειράθη καὶ νὰ μιμηθῇ μέχρις αὐτοῦ τοῦ λογαπαγιῶν. Εὐρίσκει μάλιστα ὅτι ἐργάσθη ἀπάνω εἰς τὰ χνάρις τῶν Νεφέλων. (Καὶ ἐγὼ ἠγνόουν τὰς Νεφέλας). Παραλογίζεται δὲ καὶ τὰ κύρια πρόσωπα πρὸς Ἀριστοφάνεια τοιαῦτα. Ἐπιλέγει ἕμως, ὅτι διαγράψω καὶ χαρακτηρῶ ἀπὸ τοῦ φυσικοῦ.

Εἰσερχόμενος κατόπιν εἰς τὰς λεπτομερείας εὐρίσκει ἀνεκλόουθα, ἀσύνθετα, φορτικά, πλατειασμούς, ἀπιθανότητα. Ἐλλειψὶν δραματικῆς οἰκονομίας... Καὶ πολλὰ ἄλλα εὐρίσκει, πλὴν τοῦ σκοποῦ τοῦ ἔργου μου καὶ τῆς βίας του.

Ἄφοῦ μετὰ τὸ ἰδικόν μου τὸ λούσιμον, ἐτελείωσε τὸ σχετικὸν λούσιμον καὶ τῶν ἄλλων, ἀνέπτυξε τὰ προτερήματα τῶν δύο βραβευσόμενων—μᾶς τραγωδίας καὶ μᾶς κωμωδίας: «Ἅγις ὁ Εὐδαμίδα» ἦτο ἡ τραγωδία καὶ «Ὁ ἐραστὴς τῆς γάστρας» ἡ κωμωδία. Ποιητὴς τῆς πρώτης ἦτο ὁ πολλὰκις βραβευθεὶς πολυγραφώτατος λόγιος Γυμνασιάρχης Ἄντ. Ἀντωνιάδης, τῆς δὲ κωμωδίας ὁ καλὸς καὶ ἀγαθὸς ἱατρὸς καὶ δημοσιογράφος Ἀχιλλεὺς Ἡλιάδης. Ἐλάδον δὲ τὸν α' καὶ μόνον ἐπικινὸν «Οἱ Κρήτες καὶ Βενετοὶ» τοῦ Ἀμπελά.

Ἡ «Εὐσυνειδησία» μου ἐκρίθη ἀπλῶς ἀξία λόγου. Κάτι ἦτο καὶ αὐτό. Διὰ τὸν λόγον τοῦτον παρέλειψα νὰ ἀναγράψω τὴν «Ἀσυνειδησίαν» μου.

Ὅταν ἐγύρισα σπῆτι σὺν βρεμμένη γάτα, μὲ ἠρώτησεν ἡ μητέρα μου:

— Ἦ σοῦ ἔψαλαν εἰς τὸν διαγωνισμόν;
— Ἄκουσα καὶ ἐπαίνους καὶ ἐλπίδας μέλλοντος. Ἡ κωμωδία μου ἐκρίθη ἀξία λόγου.
— Εὐχομαι ἡ δευτέρα σου κωμωδία νὰ κριθῇ ἀξιόλογος.

— Ἦλί το εἶπες τὸ λογάκι σου.

* *

Εἰς τὴν ἐκθεσὶν μετεγράφησαν καὶ ἠκούσθησαν ἀναγινωσκόμεναι σκηναὶ ἀλόκληροι τοῦ ἔργου μου.

Ἐλησμονήσα νὰ προσθέσω ὅτι ὁ εἰσηγητὴς εὐρίσκει ὅτι μιμοῦμαι καὶ τὸν «Κουρέα τῆς Σελίλλης» εἰς τὸ πρόσωπον τοῦ Στραβοκαπελόπουλου (ὁ ὁποῖος ὅμως εἶναι ποιητῆς, φοιτητῆς καὶ ἐραστῆς τῆς κυρίας Μουμούλας Γαρουφάλου). Παρατηρεῖ πρὸς τοῦτοις ὅτι εἰς τὸ ἔργον μου βλα τὰ πρόσωπα ἐργολάβου, ὅτι εἶναι οἱ τύποι κακῶς καὶ ἀπιθάνως σχεδιασμένοι, π.χ. δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ ὑπῆρξαν τοιοῦτοι ἱατροὶ! ὅτι ὑπάρχουν σκηναὶ οἷονεὶ προσκεκολλημέναι, ὅτι δίδεται μίαν λύσιν ὡς ἀπὸ μηχανῆς καὶ τέλος ὅτι εἶμαι ἀδικαιολόγητος, διότι ἐμφανίζω τὴν εὐσυνειδησίαν ὑπὸ μορφῆν ρακενδύτου γραφίας, ἐνῶ, λέγει, «ἐν τῇ Κέσθητος πίνακι γίνεται τὸ πρᾶγμα διαφορετικόν» (ἄλλη ἐκπληξὶς διὰ τὴν ἀγνοίαν μου).

Προβαίνει δὲ καὶ εἰς ἄλλας λεπτομερείας, τὰς ὁποίας θεωρῶ ἀσκοπον νὰ ἐπαναλάβω εἰς τὰς μὴ ἀπεράντου φιλοξενίας στήλας τῆς «Ν. Ἐστίας».

Ἔλεος δ' ἐξέφρασε τὴν ὑπόνοιαν ὅτι τὰ πρόσωπα τοῦ ἔργου μου ἀντιστοιχοῦν πρὸς πραγματικὰ τοιαῦτα. Μόνον διὰ τὸ πρόσωπον τοῦ ποιητοῦ δὲν διησιάνθη ὅτι εἶχεν ἡλικίαν 19 ἐτῶν.

* *

Ὅπωςδὴποτε ἀκούσατε μίαν σκηναὴν τοῦ ἔργου: τὴν κατακριθεῖσαν ὑπερρωτικὴν:

Στραβοκαπελόπουλος (ἐν ἐκοτάσει!)

Ἐρωτοπλάνον Ἰνδαλμα, μορφὴν χαριτοδότις, ὡ ἐρωτύλον πρόσωπον, ὡ ἀγνωστος θεότης! ὡ στόμα χαριτόφωνον, ὡ οἷς ἐρωτοτρόφος, ἡμῖα χαριτοβλέφαρον, ὡ νέκταρ, ὡ λυκόφως!

[Μετὰ πινὰς ἀκόμη στίχους γορυτίζει κατὰ τὸ παλαιὸν ἔθιμον].

Μουμούλα

Ἐγέρθητι! Σὲ ἀγαπῶ, τὸ ἤκουσες, τὸ εἶπον, ἴσως ἀκούεις ἀπὸ 'κεῖ τοῦ στήθους μου τὸν [κτύπον].
Ἄν θέλῃς μένω χάριν σου καὶ ἄπικτος καὶ νῆστις, ὀλίγον μόνον μ' ἐνοχλεῖ ὑποσχεθεῖσα πίστις..

Στραβοκαπελόπουλος (ἐγειρόμενος).

Κερμάτισον, ὦ ἄστρον μου, διὰ τὸν ἐρωτὰ μας ἰδέας καλογηρῆσας! Ἄς παύσουν τὰ δεινὰ μας καὶ κλίνον τέλος θαλερὸν καὶ ἀνθισμένον κλῶνον ἐντὸς τῶν βραχιόνων μου.

Γαρούφαλος (εἰσερχόμενος αἴφνης).

ὦ τὸν κακὸν σας χρόνον.

Καὶ ταῦτα μὲν οἱ Καθηγηταὶ τοῦ Πανεπιστημίου καὶ ἡ κριτικὴ ἐκθεσίς των. Διεφώνησεν ἕμως ὁ Σύλλογος «Βύρων», ἀναμιχθέντος καὶ τοῦ Τύπου.

Παρὰ τὰς παραδόξους δὲ περιπετείας τῆς ζωῆς καὶ τῆς δράσεως τοῦ Συλλόγου αὐτοῦ, πρόκειται περὶ σωματείου ἀκραιφνῶς φιλολογικοῦ, ἡ δὲ διεύθυνσις τῶν ἐργασιῶν του, ὁ διχασμὸς αὐτοῦ, αἱ παράδοξοι συνεδριάσεις του καὶ αἱ ἐν αὐτῇ ἐριδες, ἐπὶ τῇ εὐκαιρίᾳ τῆς ὑπὸ τοῦ Συλλόγου αὐτοῦ βραβεύσεώς μου, δὲν θὰ εἶναι δυσάρεστον ἀνάγνωσμα ἂν ἀναπτυχθῶν δι' ὀλίγων.

Δ. ΓΡ. ΚΑΜΠΟΥΡΟΓΛΟΥΣ

ἈΠΟ ΤΑΣ ΕΚΘΕΣΕΙΣ

Μ. ΠΑΠΑΔΗΜΗΤΡΙΟΥ

ΡΟΖΕΤΤΙ (ΑΙΓΥΠΤΟΣ)

Ο ΧΙΜΑΙΡΟΚΥΝΗΓΟΣ ΤΟΥ ΜΙΣΣΙΣΣΙΠΠΗ (*)

—GEORGE CRAM COOK—

Μιά απ' τις πιο ενδιαφέρουσες γνωριμίες εκείνης της εποχής, είναι του συνάδελφου του Ζέσσεν. Η φύση γι' αυτόν ήταν δαφιλής μόνο στο πνεύμα. Το παρουσιαστικό του φαίνεται πως συνδυάζει την πλήξη με την δυσμορφία. Ήταν τέρας ιδεαλισμού και σοσιαλισμού. Ανιχνευτής της αρχής των όντων. Μελετητής του γυναικείου χαρακτήρα, αν και ήταν δύσκολο να τα βγάλει πέρα όταν πλησίαζε τις γυναίκες. Άλλωστε βαθεία μορφωμένος. Έτσι που ο Τζιγκ κοντά του αισθανόταν ταπεινωμένος για τις φτωχές του γνώσεις. Πριν γνωρίσει τον Κούκ, ήταν πολύ μόνος και τον περιλούζε τώρα μ' όλη τη μεγάλη παρακαταθήκη της διμιλητικότητος του. Φαίνεται όμως πως κι' ο Τζιγκ έβρισκε θέλητρο στη συναναστροφή του. Ήταν μια πνευματική δαση στην άνιδη πεζότητα που βασίλευε και τον έπνιγε στην Ίόδα. Συνήθως οι συζητήσεις τους, ραντισμένες με τσάι και ρούμι ή με ούισκυ, κρατούσαν όλη νύχτα. Η αύγη τους έβρισκε να μιλούν ακόμα για σάτυρα, ιδεαλισμό, τρέλλα, μεγαλοφυΐα. Κάποια λόγια τους είχαν τη δύναμη έργων. Τρικλίζανε έλαφρά, πλέοντας σ' ένα κόσμο άγνοτο, μακριά απ' την πεζή Ίόδα που ο Τζιγκ αγαπά και μισεί συγχρόνως.

Γράφει στην κ. Υ — στο Κάπρι της Ίταλίας:

«Κατοικώ σε μιάν επίπεδη, μεσογειακή χώρα. Θα ήθελα πολύ να ζω εκεί όπου τα βουνά έρχονται να συναντήσουν τη θάλασσα. Έδώ είναι ένας τόπος άπαισιος, χωρίς μεγάλα κτίρια, αγάλματα, εικόνες, και οι κάτοικοι στεροβονται ώραων και μεγάλων άρετών. Λαχταρώ βραχώδεις λίμνες και δάση από πεδνά, τα μέρη όπου κίτρινες σφαίρες βγαίνουν απ' τα πορτοκαλόφυλλα, τη χώρα

όπου φυτρώνει ή δάφνη, ή έλιά, ο κάκτος και που έχει το θείο κρασί. Θέλω να ζήσω μ' ανθρώπους έκφραστικούς, έραστάς του ύψους. Έδώ είναι βαρειοί και τίμιοι σά βώδια, και τρέφονται με στάρι, γουρούνια και ούισκυ αντί φαριών, φρούτων και κρασιού. Θάχτιζα μια καλύδα κοντά σ' ένα όρεινό χωριό γιδόβοσκων, μ' ένα μονοπάτι που ανάμεσα απ' τους μεγάλους σκοτεινούς βράχους θά οδηγούσε στη γαλαξοπράσινη θάλασσα. Με το σκαρφάλωμα, το κολύμπι και τον πέλεκυ, θά έφτιανα ένα εύριστο σώμα, σκηνώμα μιας άπλης, δυνατής ψυχής. Γιατί να μη ζή κανείς με τον Όμηρο και τα βουνά, τις έλιές, τα κλήματα, τους βοσκούς, τους ναύτες και τη θάλασσα; Το χειμώνα στην Αθήνα με τους σοφούς και τον Παρθενώνα. Θα το κάνω μόλις το καταφέρω. Θα φύγω μια για πάντα απ' τ' Αγγλο-σαξωνικό περιβάλλον και θ' αλλάξω χαρακτήρα, γιατί δε μπορώ να ζήσω μ' αυτούς τους πεζούς ανθρώπους».

Υπογραμμίζω την τελευταία φράση γιατί δεν είναι άπλως μιάν ούτοπία. Είναι το σχέδιό του, που θά πραγματοποιήση καταλεπτώς στους Δελφούς έπειτα από είκοσι χρόνια. Αυτό δεν τον έμποδίζει να θαυμάζει έντωμεταξύ την πατρίδα του. Γυρίζοντας απ' την «Καμπίνα» ένα νοεμβριανό απόγευμα, προσπαθεί να κλείση στην ψυχή του τις πεδιάδες του Μισσιισσιππη, που ή βροχή της νύχτας τους έδωσε μια πλούσια δροσιά. Η γη που μόλις άροτρίσταν, χωρίζεται σε ζώνες σκοτεινές κι' έλαφροπράσινες. Άλλού τα χωράφια είναι στρωμένα με θερισμένα στάχυα. Οι τελευταίες παγωνιές έκαναν τα δέντρα κίτρινα, καφετιά και κόκκινα. Ο δρόμος με δυο σειρές από τίτες θυμίζει τραδηγημένες γραμμές. Και μερικά μοναχικά δέντρα, που έχα-

σαν τα φύλλα τους σηκώνουν και ξετυλίγουν στον άπαλόφαιο όρίζοντα τα μαύρα άραβουργήματα των κλωνιών τους.

Ο πόλεμος της Κούβας για ν' άποτινάξη τον Ίσπανικό ζυγό, τον φέρνει, ένθουσιώδη κι' έτοιμο να δώση τη ζωή του για έναν ύψηλό σκοπό, στην πρωτοπορεία του άγώνος. Άλλά ή πραγματικότητα, όπως συμβαίνει συχνά, άπογοητεύει αυτόν τον άδιόρθωτο ιδεαλιστή. Δεν πρόκειται για ήρωϊκές πράξεις, για άνδρεία κατορθώματα, για αυτοθυσίες. Τα χαρακώματα μέσ' τα έλη, με την άκνησία και την άτέλειωτη άναμονή, είναι το άπαντο της πολεμικής ένέργειας, και ο Τζιγκ αρχίζει να μετανοιώνη πικρά για την παράξενη ιδέα που είχε να γίνη έθελοντής. Το μόνο φωτεινό σημείο σ' αυτήν την πνιχτική άτμόσφαιρα, είναι ένα γράμμα του διάσημου Ραύδγιαρ Κίπλιγκ, που τον είχε γνωρίσει λίγο καιρό πριν μέσα σ' ένα πλοίο. Ο Τζιγκ απ' την πολλή χαρά του το άφισε... άναπάντητο. Έπιχείρησε πολλές φορές να του γράψη, αλλά την τελευταία στιγμή δεν είχε μδ θάρρος να στείλη το γράμμα. Το τελευταίο χρονολογείται απ' τα 1922, είκοσιτέσσερα χρόνια κατόπιν, όταν ο Τζιγκ ήταν πια στην Ελλάδα.

«Αγαπητέ μου Ρ. Κίπλιγκ,» του γράφει, «Είσαι ακόμα ζωντανός — στην Αγγλία; Είχα ένα γράμμα από σένα στη 1898 ή εκεί δέ, κι' έννοιωσα τον έαυτό μου άνάξιο να σου άπαντήσω. Άλλά τώρα έχω κάτι να πω σε σένα και στην Αγγλία. (Μια άπάντηση σ' ένα γράμμα έπειτα από 24 χρόνια πρέπει ναχη κάποια βαρύτητα)».

Ακολουθεί σ' 150 κι' άπάνω έλεύθερους στίχους, σαν να ήταν αυτός ή Αμερική και ο Κίπλιγκ ή Αγγλία, να του λέη όλες τις ποταπότητες της μεγάλης Αγγλίας με την καταθλιπτική δύναμή της, έπηρεασμένος απ' τη στάση της, που γίνηκε κατά μέγα μέρος δημιουργός της μικρασιατικής τραγωδίας.

* * *

Η κ. Γκλάσπελ, μέσα στα χαρτιά που άφισε ο Τζιγκ, άνακάλυψε κι' ένα άλλο γράμμα. προς τον Τζών Άλδεν, που δεν έστάλη έπίσης.

«Θά το στείλω τώρα», σκέρθηκε, αλλά τότε μόνο θυμήθηκε πως κι' ο Τζών είχε πεθάνει. Κάθησε μελαγχολική, άνα-

πολώντας τους δυο φίλους, που ένιόνανε τα ίδια ιδανικά, που ήέλανε να πάνε μαζί στη χώρα των όνείρων των και γι' αυτό άκριβώς είχαν χωριστεί. Πρώτος είχε πάει ο Τζών. Πολύ άργότερα ο Τζιγκ. Θα ήθελε να μπορούσε να πη στον Τζών πως ο παλιός φίλος του έπιθυμούσε να τον έχη κοντά του στους Δελφούς, να μιλούνε μαζί τη γλώσσα που είχαν πρωτομιλήσει στα δειλινά περικόρα του Μπόστον. Κι' ακόμα να του δείξη μια σημείωση, που ήταν στο ίδιο συρτάρι με το γράμμα, γραμμένη έπειτα από την άναγνώση της «Περιπέτειας του Μπαλώστιον» του Browning (1) στο δωμάτιο του Τζών, όπου ένωμένοι απ' τη γοητεία του έργου, είχαν απολαύσει, καθέννας με διπλασία δύναμη την ώμορφιά του.

Αυτό το γράμμα, χρονολογούμενο απ' το 1900, άκατάστατο, άσαφές, κάπως άκατάληπτο, είναι άξιοσημείωτο σε τοϋτο: Δείχνη γυμνή τη σκέψη του Τζιγκ.

«Αγαπητέ μου Τζών Άλδεν», του γράφει. «Ήαρατηρώ πως χάθηκες περισσότερο του δέοντος απ' τη ζωή μου. Τί ξένοι που γινήκαμε! Αν ήμουν εύτυχής κι' είχα πολλούς φίλους, ίσως δε θά ξαναθυμόμουνα τόσο τη φωτεινή σελίδα που μου έγραψες το 93. Άλλά οι περισσότεροι φίλοι μου ζούνε όπως σύ, σ' άλλα μέρη του κόσμου. Δεν τους γράφω, δεν τους βλέπω ποτέ, αρχίζουν να γίνονται για μένα σαν φαντάσματα. Σχεδόν έσθουαν. Γνωστούς έχω έδώ, αλλά δεν υπάρχει το φωτεινό αυτό μέρος της φιλίας που λέγεται ή συνταύτιση δυο ψυχών. Ίσως να είναι καλύτεροι από μένα, αλλά δεν αγαπάνε ό,τι αγαπούσαμε οι δυο μας στο Καίμπριτζ. Αγαπούσαμε τη φιλολογία; Για μένα ήταν κάτι περισσότερο. Περισσότερο κι' απ' την τέχνη. Χτες έπαιξα γκόλφ έξω απ' το Ναύσταθμο του Ρόκ Άτλανδ. Τα δεκεμβριανά δέντρα σχηματίζανε μαύρα σχέδια στο ρόδινο ούρανό. Είχα πάρει ένα μεγάλο ποτήρι ούισκυ στο Κλώμπ — εύτυχώς, γιατί χάρις στην έξαψη μου μπόρεσα να αισθανθώ τη γοητεία του περιβάλλοντος. Φτάσαμε στο γιοφύρι. Τρεις πολιτείες — Ίόδα, Ντάβενπορτ, Μολιν — ήταν σαν μετέωρες στην άχνη του ήλιοβασιλέμματος. Κομμάτια πάγου κατεβαίνανε στο ποτάμι. Συχώρεσε με για τη φλυα-

(1) Robert Browning, ένας απ' τους πιο έπιφανείς Άγγλους ποιητές (1812-89).

(*) Συνέχεια από το προηγούμενο.

ρία μου· θέλω νὰ πῶ πὼς αὐτὰ τὰ πράγμα-
τα μιᾶνε στὴν ψυχὴ μου καθαρῶτερα ἀπὸ
κάθε τι ἄλλο—ἐκτὸς ἀπ' τὴ μουσικὴ (μελε-
τῶ τώρα κάθε μέρα Μπετόβεν). Ἴί ἦταν τό-
τε ποὺ ἀγαπούσαμε; (Αἰσθάνομαι τὸ κάθε τι
τὴν γύρω μου νέο, μὰ δὲ μπορῶ νὰ εἶμαι
πρωτότυπος, γιατί ἄλλοι πρὶν ἀπὸ μένα τὰ
αἰσθανθήκανε νέα). Ἀγαπούσα, ἐγώ, τὴν
πραγματικότητά ποὺ εἶναι, ὅπως ξέρομε, μιὰ
ὑπαισθητὴ διάθεση τῆς ψυχῆς.

«Κοιτάζω τώρα τὸ ποτάμι. Βλέπω τὸ νερὸ
νὰ κυλᾷ κάτω ἀπὸ ἕνα μαλακὸ, διάφανο πέ-
πλο, καὶ ξαφνικὰ συντελεῖται ἕνα θαῦμα. Βλέ-
πω τὸν παλιὸ καταρράκτη ποὺ ἦταν στὴ θέση
τοῦ ποταμοῦ. Δὲν εἶμαι ἐδῶ ἀπὸ δέκα ἑκατομ-
μύρια χρόνια, ἀλλὰ τὸν βλέπω. Βλέπω τὸ ἀ-
κούραστο νερὸ ποὺ τρώει τὸ βράχο μιὰ πι-
θαμὴ κάθε αἰῶνα. Βλέπω τὸ μικρὸ πενταδά-
χτυλο πρόγονο τοῦ ἀλόγου, νὰ πίνει νερὸ
στὴ λακούβα κάτω ἀπ' τὸν καταρράκτη. Ἴί-
ρα καθὼς γράφω, ἀκούω τὸν κρότο ποὺ κά-
νουν οἱ ὀπλές τῶν ἀλόγων στὶς ἀσφαλτόπε-
τρες τοῦ δρόμου. Βλέπω αὐτὴ τὴν ὀπλὴ (ἕνα
ἀνεπτυγμένο μεσαῖο δάχτυλο), βλέπω τοὺς
σκελετοὺς ἑκατομμύριων ἀλόγων χωρὶς χά-
σματα στὴν ἀλυσίδα τῶν γενεῶν, ὁ ἕνας
γίος τοῦ ἄλλου.

«Ἄ, εἶναι ὅλα τόσο καθαρὰ! Ἄς εἶναι δο-
ξασμένο τὸ ἀτέλειωτο σύμπαν, ποὺ ἐπλάσε
τὸ μυαλό μου γιὰ νὰ μπορῶ ν' ἀντιλαμβάνω-
μαι τὴν ἀλήθεια.

«Ἐ, καλά, περισσότερο ἀπ' τὴν τέχνη, ἀ-
γαπῶ τὴν Ἐπιστήμη. (Σ' ἀκούω νὰ βογγᾷς.
Ἴσως τὸ λέω ἀπλῶς γιὰ νὰ σ' ἀκούσω νὰ
βογγᾷς). Φαντάσου ἕνα ποιητὴ σὰν τὸν
Μίλτωνα ἢ τὸν Πλάτωνα, παίρνοντας στὴ
φαντασία του τίς γνώσεις τῆς νέας ἐπιστήμης,
νὰ κἀν ἕνα ποίημα. Ὑποθέτω πὼς κι' αὐτὸς
ὁ Ὀμηρὸς ἦ ἀναγνώριζε τὴν ἀξία του.

«Ὁ Ὀβίδιος δοκίμασε νὰ σχεδιάσῃ μιὰ δη-
μιουργία τοῦ Κόσμου στὴν ἀρχὴ τῶν Μετα-
μορφώσεών του, κι' ἐμάντεψε καλὰ μερικὲς
ἐπιστημονικὲς ἀλήθειες. Ἀλλὰ ὁ μέλλων με-
γάλος ποιητὴς δὲν θὰ εἶναι κομψὸς μικρολό-
γος σὰν τὸν Ὀβίδιο. Ἡ γένεσή του θὰ εἶναι
ἀληθινή σὰν τὴ θεωρία τοῦ Ντάρβιν καὶ με-
γάλῃ σὰν τίς προφητείες τοῦ Ἡσαΐα. Καὶ
θὰ ξέρῃ τὴ ζωὴ, ἀπὸ τὸν καιρὸ τοῦ ἀνθρώ-
που τῆς σπηλιάς καὶ τοῦ δρυμοῦ ἕως τοῦ Χρι-
στοῦ καὶ τῆς σημερινῆς κοινωνίας. Κάποτε,
ὅταν ἔχω κι' ἐγὼ ἀληθινὰ δράματα, σκέπτο-

μαι νὰ ἐπιχειρήσω ἕνα μικρὸ προοίμιό σ' αὐ-
τὸ τὸ ἔργο τοῦ ἀναμενόμενου μεγάλου ποιη-
τῆ, ἀλλὰ φοβοῦμαι πὼς εἶμαι πολὺ νωθρὸς
γιὰ νὰ κἀνω ποτὲ κάτι. Στίς στιγμὲς αὐτὲς
τοῦ δραματισμοῦ, τὸ μυθιστόρημα ποὺ γρά-
φω τώρα μοῦ φαίνεται ρηχὸ, ψεύτικο.

«Ἡ ζωὴ σβήνει καὶ πάει καὶ δὲ μπορῶ νὰ
τὴ συγκρατήσω. Μὲ κάποιες ὥραιες, σπά-
νιες ἀρετές, εἶμαι συνολικὰ μιὰ οἰκτρὴ ἀπο-
τυχία. Τρομερὰ μόνος! Πόσο θὰ ἤθελα νὰ
ἔχω μαζί σου μιὰ ἀπὸ κείνες τίς κουθέντες
τοῦ παλιοῦ καιροῦ».

Μεταξὺ ἄλλων, αὐτὸ τὸ γράμμα φανερώ-
νει τὴν τραγικὴ ἀσθένεια ποὺ τὸν κυδεῖνᾷ
τότε, ὅπως καὶ σὲ κάθε βῆμα τῆς ζωῆς του
—γνήσιο γνώρισμα ἐνὸς δραματιστοῦ. Κι' ὁ
ἴδιος τὸ ἀντιλαμβάνεται καὶ ἀπορεῖ: «Ἰα-
λαντεύομαι μεταξὺ τῆς ἰδέας νὰ γράψω ἕνα
βιβλίον ποὺ θὰ δικαιολογήσῃ τὸ γράψιμο ὡς
ἐπάγγελμα, καὶ τῆς ἰδέας νὰ γράψω—τί;
Ἰὰ τίς αἰώνιες καὶ κολοσσιαλές δυνάμεις ποὺ
ὑπάρχουν πίσω ἀπ' τὰ ταπεινά, καθημερινὰ
γεγονότα, γιὰ τὸ μυστήριο ποὺ λάμπει καὶ
σπινθηροβολᾷ μέσ' ἀπ' τὴν κοινοτυπία, ν' ἀ-
νασύρω ἀπ' τὸ σκοτάδι τῆς ἀσυνειδησίας, ὅ-
πως κατορθῶναι κάποτε ἢ μουσικὴ, τὴν ἐκ-
πληκτικὴ αὐτὴ πτυχὴ τῆς ζωῆς καὶ τῆς φύ-
σης; Νὰ τί θέλω νὰ γράψω».

Ἰ' αὐτὸ ἀκριβῶς δὲ γίνηκε ποτὲ συγγρα-
φέας μὲ τὴ σημασία ποὺ ἀποδίδομε σήμερα
σ' αὐτὴ τὴ λέξη. Κυνηγοῦσε τὸ ἀσύλληπτο.

* *

Ὁ ἴδιος ἄλλωστε δὲν πείσθηκε χωρὶς με-
ρικὲς ἀπόπειρες, ποὺ στεφθήκανε ἀπὸ ἐπιτυ-
χία. Εἶχε παντρευτῆ μὲ κάποια δεσποινίδα
ἀπ' τὸ Σικάγο ὅταν τέλειωσε ὁ μῆνας τοῦ
μέλιτος τοῦ κτήματός Μισισσιπίτη, ἐφυγὰν
γιὰ τὴν Καλλιφορνία, ὅπου ὁ Ἰζιγκ εἶχε διο-
ριστῆ καθηγητὴς στὸ Πανεπιστήμιον τοῦ
Στάνφορντ. Ἐπειτα ἀπὸ μερικὸς διαταγμὸς
εἶχε ἀπαφανθεῖ πῶς τὸ γράψιμο, τὸ γνήσιο,
ἀγνὸ γράψιμο δὲ συμβιβάζεται μὲ χρηματικὰ
ζητήματα. Μὲ ἄλλα λόγια, εἶχε ἀποφασίσει
νὰ γράφῃ ἐρασιτεχνικὰ, χωρὶς νὰ ἐπηρεά-
ζεται ἀπὸ τίς ταπεινὲς καὶ χαμηλὲς ἀνάγκες
τῆς καθημερινῆς ζωῆς. Ἀκολουθώντας αὐ-
τὲς τίς ἰδέες, εἶχε ἐτοιμάσει ἕνα μυθιστόρη-
μα γύρω ἀπ' τὴν ἱστορίαν τοῦ Ἀυτοκράτορος
Μαξιμιλιανοῦ. Διαδοχικὰ τὸ ἀπαρρίψανε διά-
φοροι ἐκδότες, ποὺ τὸ βρῖσκονε ἀσυμβίβαστο,

μὴ εἰσερχόμενο στὸ πλαίσιο τῶν ἐκδόσεών
των. Ἀλλὰ ὁ Μακμίλλαν τέλος τὸ τύπωσε.
Ἡ ἐπιτυχία του ἦταν θριαμβευτικὴ. Οἱ συ-
νάδελφοι, οἱ φοιτηταί, οἱ φίλοι τοῦ Στάνφορντ,
τὸ ἀνύψωσαν στὰ οὐράνια. Ἐπιπλέον εἰσέ-
πραξε γιὰ τὴ δημοσίευσή 400 δολλάρια, καὶ
ἔτσι τίς πρῶτες ἐβδομάδες ἡ ζωὴ πέρασε
πολὺ εὐχάριστη καὶ δὲν τὸν ἄφισε νὰ κοι-
τάξῃ ἀπὸ πολὺ κοντὰ τὸ περιβάλλον του.
Ὅταν ἔμως ἐσθῆσε ὁ πρῶτος ἐνθουσιασμός,
μὲ μεγάλη ἀπογοήτευση ἀντιλήφθηκε πὼς
ἡ Ἰόβα δὲν ἦταν μιὰ τερατώδης ἐξαιρέση
ὡς πρὸς τὴν πνευματικὴ καλλιέργεια τῶν
κατοίκων τῆς. Τὸ Πανεπιστήμιον, ὁ θησαυ-
ροφύλακας τῆς γνώσης καὶ τῆς ἀρετῆς,
ἀπαρτίζεται ἀπὸ ἀνθρώπους ποὺ καταπιύ-
γουν καὶ καταπατοῦν κάθε πνευματικὴ ἐκ-
δήλωση. Δὲν ἔχουν τὴν ἐλευθερίαν τοῦ πνεύ-
ματος ποὺ δίνει τόλμη, ἐνεργητικότητα, δυ-
νάμεις, πίστη στοὺς ὑψηλοὺς σκοποὺς. Κάθε
καινοφανὴς ἰδέα ποὺ ἀπειλεῖ τὴν ἀνατροπὴν
τῆς καθιερωμένης τάξεως, τοὺς προξενεῖ ῥίγη
φρίκης. Ἀπὸ τὸ ἄλλο μέρος, βλέπει πὼς ὁ
ἐρασιτεχνισμὸς στὸ γράψιμο ἀπαιτεῖ ἐξ ἴσου
ἀέριαιες πνευματικὲς δυνάμεις μὲ τὴν ἐ-
παγγελματικὴ συγγραφὴ, καὶ ὁ Ἰζιγκ σπα-
ταλᾷ ὅλο του τὸ ἀπόθεμα ἀπ' τὴν ἔδρα τοῦ
Πανεπιστημίου. Συνεπῶς πρέπει νὰ παραι-
τηθῆ τοῦ ἐνὸς ἢ τοῦ ἄλλου. Κι' ἐπειδὴ τὸ
δεύτερον ἀποτελεῖ ἀνάγκη ψυχικὴ γι' αὐτόν,
σκέπτεται νὰ κερδίσῃ τὸ ψωμί του μὲ τρό-
πο ποὺ νὰ μὴν τὸν ἀπασχολεῖ πνευματικὰ.
Τότε τί ἀποφασίζει; Κάτι ποὺ ἀσφαλῶς δὲ
θὰ εἶχε τὸ ψυχικὸ θάρρος νὰ πραγματοποιή-
σει ὅποιοςδήποτε ἄλλος συνάδελφός του.
Ἀλλὰ ὁ Ἰζιγκ ἔχει κίβλας φτάσει σ' ἕνα ἐ-
πίπεδο ἀνώτερον τῆς ψυχῆς. Σ' ἕνα ἄλλον
ἀνθρώπο ποὺ εἶναι καθηγητὴς, ἡ ἰδέα νὰ
γίνῃ γεωργὸς θὰ προσκρούσῃ σ' ἕνα σωρὸ
μικρὲς κοινωνικὲς προλήψεις, φιλοτιμίες, ὑ-
περηφάνιες, ποὺ δὲν ὑφίστανται πιά γιὰ τὸν
Ἰζιγκ. Ἀπεναντίας ἡ γῆ τοῦ φαίνεται ἡ με-
γάλῃ φιλεύσπλαχνη μάνα, στὴν ὁποία γύ-
ρῃσθε ἀπ' τίς ἀπογοητεύσεις καὶ τίς πίκρες
τῆς ζωῆς. Ἐβδομήντα χρόνια προτύτερα ὁ Ἰρα
Κούκ τὴν εἶχε ἀροτριάσει. Ἐνας ἀπόγονός
του, ἔπειτα ἀπὸ μακροχρόνια ἀπάρνηση,
πλουτισμένος ἀπ' τίς γνώσεις τοῦ κόσμου,
ἐπιστρέφει πίσω σ' αὐτὴν γιὰ κρηγορικὴ
συντήρηση—καὶ γιὰ νὰ μὴ συνθηκολογήσῃ
μὲ ἰδέες ποὺ τοῦ ἐμπνέουν ἀηδία.

Ὁ Μισισσιπίτης. Οἱ κατάφυτοι λόφοι. Ἡ
πλούσια βλάστηση τῶν ἀγρῶν. Ἰάπεραντα
καὶ σκοτεινὰ δάση. Ὁ διάκοσμος εἶναι ὁ
ἴδιος ἀπ' τὸν καιρὸ τοῦ Ἰρα Κούκ. Ἴσως
μόνο στὸν ἀχανῆ ὄριζοντα ν' ἀναφαίνονται
τώρα σπίτια καὶ τροῦλλοι ποὺ δὲν ὑπῆρχαν
στὸ 1886. Καὶ Ἴσως ὁ βασιλιάς τῶν ποτα-
μῶν νὰ ἔφαγε μιὰ πιθαμὴ ἀκόμα τὴν πε-
τρώδη κοίτη του. Ἰά ἄλλα ὅλα εἶναι πάντα
νέα, μὲ τὰ μακράκινα θέλγητρά τους. Ἡ
γῆ μὲ τὸ μυστήριο τῆς καρποφορίας τῆς καὶ
τὸ μελαγχολικὸ χειμωνιάτικο ὕπνο τῆς, μὲ
τίς χίλιες ἐκδηλώσεις τῆς δυνάμειος καὶ τοῦ
πλούτου τῆς, ἐμπιστεύεται σ' ἕνα Κούκ μα-
γεμμένο τὰ μέγαρα κι' αἰώνια μυστικὰ τῆς.
Δὲ βαρύνεται. Οὔτε μετανοιώνει γιὰ τὴν ἀπό-
φασή του. Βρῆκε τὴν ἰδαίωτη ζωὴ. Στὴν
ἀγκαλιὰ τῆς φύσης. Τὸ πνεῦμα ἐλεύθερο,
ἀγνὸ, ἀμόλυντο, μπορεῖ νὰ πετάξῃ χωρὶς πε-
ρισπασμοὺς εἰς ἀναζήτησιν τῆς οὐράνιας ἀ-
λήθειας. Τὸ ἡμερολόγιον τοῦ τῆς ἐποχῆς αὐ-
τῆς ἔχει τὴν ἀδρῆ ἀπλότητα βουκολικοῦ.
Βοηθᾷ στὸ ζέψιμο τῶν ἀλόγων, ἀρμέγει καὶ
ταΐζει τίς ἀγελάδες του, σκάθει, φυτεύει πα-
τάτες, «τὸ μόνο εἶδος ποὺ πιάνει τώρα, γιατί
καταπιάστηκε φέτος πολὺ ἀργά», μαντρώνει
τὸ κτήμα, καὶ μιὰ στιγμὴ σταματᾷ ἀκουμπι-
σμένος σ' ἕνα στύλο, ἐνῶ στὸ σεληνόφωρον ἕνα
σύγγεφο ἀνεβαίνει ἀπ' τὸ δυτικὸ ὄριζοντα.
Κι' ἡ δούλειά ἄξαρνα παίρνει μιὰ φανταστι-
κὴ ποίηση, καθὼς οἱ λεπτὲς σκιὲς τοῦ σελη-
νόφωτος ἰχνογραφοῦνε τοὺς στύλους, ποὺ
στερεώνουν στὸ ἔδαφος, κι' αὐτόν. Γιὰ μιὰ
στιγμὴ εἶναι ὅλη ἡ ἀνθρωπότητα ἐργαζόμε-
νη, καθὼς τὸ μικρὸ σύγγεφο στὸ βάθος τοῦ
ὄριζοντος—ὁ θάνατος—ἀνεβαίνει σιγά-σιγά
μεγκλώνοντας.

Ἡ μεγάλη ὑπόθεση εἶναι τὸ κοτέτσι τίς
μέρες τῆς βροχῆς καὶ τοῦ παγετοῦ. Ὁ γεί-
τονας Γκούς Ροζμπάκου στὴν ἀρχὴ τοῦ δα-
νεῖζει μιὰ κλωσά. Ἐπειτα ἀπὸ λίγο ἕνα
πλήθος ἀπὸ πουλάκια γερμίζουν τὸ κοτέτσι.
Ὅλα ἔμως δὲν εἶναι πολὺ ζωηρά. Ἐνα μαυ-
ριδερὸ πρόπαντων εἶναι τόσο λεπτὸ κι' ἀ-
δύνατο, ποὺ τὸν τρομάζει. Μὲ στοργὴ προσ-
παθεῖ νὰ τὸ περιποιηθῆ, ἀλλὰ μάταια.

«Σήμερα ἀερολογῶ. Εἶναι τρεῖς ὥρες.
Ἀρχίζω κάτι καὶ τ' ἀφίνω ἀτέλειωτο. Ἴί
πληκτικὰ ποὺ εἶναι! Ἐχω πυρετό. Ἐπειτα
ἀπ' τὸ φαγητό, ὁ σταθμάρχης εἰδοποίησε
πὼς ἤρθανε τὰ δέντρα. Ὁ Φρέντ κι' ἐγὼ

τά μεταφέραμε με τ' άμαξάκι. Αύριο έχει δουλειά».

«Τό θαύμα γίνηκε. Τα χόρτα βγάζουν μικρές πράσινες μυτίτσες απ' τὸ ἔδαφος. Αύριο θὰ πρέπει νὰ τὰ σκάψω γύρω». Είδα πῶς εἶναι μόνο δέκα μέρες πού φύτρεψα τὰ κοκκινογούλια, τὰ σέλινα καὶ τὰ ραδίκια».

Τὸ πρῶτο βιβλίο τῆς νέας ζωῆς του εἶναι τὸ «Βάλσαμο τῆς ζωῆς». Πηγάζει ἀπὸ μιὰ βαλειαῖα αὐτοπεποίθηση: «Ὅτι τὸ κρασί, τὸ μεθύσι, ἀνυψώνει καὶ κάνει διαυγέστερη τὴ σκέψη. Τὸ θέμα εἶναι ἀπλό. Δυὸ φίλοι συζητᾶνε καὶ, ὑπὸ τὴν ἐπίδραση τοῦ κρασιοῦ, βλέπουν τὸν κόσμο καθὼς εἶναι μὲ τὰ πενιχρὰ ἰδανικά καὶ τὴν πλημμυρῆ ὀργάνωσή του.

Κανέννας ἐκδότης δὲν ἀνάλαβε τὴ δημοσίευσή του. Αὐτὸ δὲν ἐξέπληξε τὸν Τζιγκ. «Τὸ βιβλίο μου εἶναι φαρμακεμένο ὅπως ἡ ζωὴ μου», παρατήρησε. Ἀλλὰ ὅταν ἀναλογίζετα: τὴν τύχη τοῦ ἔργου του, αἰσθάνεται μεγάλη πικρία.

«Ἐβρεξε σήμερα, ἔβρεξε χτές, ἔβρεξε τὴν Παρασκευή. Ἀλήθεια δὲν ἤξερα πῶς θὰ λυπόμουν τόσο, πού ὁ Μακλούρ ἀπόρριψε τὸ μυθιστόρημά μου. Τὸ περίμενα κι' ὁ μὴ μὸς μου χαλᾷ ὅλη τὴν εὐχαρίστηση πού αἰσθάνομαι στὶς ταπεινές μου ἀσχολίες».

Οἱ ἀντιθέσεις διαδέχονται ἢ μιὰ τὴν ἄλλη. «Φύτρεψα δώδεκα σειρὲς ἀγγούρια κι' ἔξη πεπόνια, ἔπειτα ἔβρεξε. Μόλις ἡ γῆ στεγνώσει, θὰ φυτέψω μοσχάτα πεπόνια, τοματόσπορους, φασόλια, κτλ. καθὼς καὶ περισσότερες τσίμπες, ραδίκια, κοκκινογούλια. Θὰ σκάψω τοὺς λάκκους τῶν δέντρων».

Κι' ἀμέσως κατόπι:

«Ἡ ἰδέα νὰ γράψω ἕνα ποίημα μοῦ κατέβηκε καθὼς κάθομαι ἀκούοντας τὸ συνεχές πάφλασμα τῶν νερῶν πού κατεβαίνουν στὸν ὀρμίσκο καὶ τὸ ρυθμικὸ τρέξιμο τῶν ἐντόμων καὶ τῶν βατράχων. Αὐτὴ ἡ ἰδέα κάνει τὸν κόσμο μαγικὸ γιὰ μένα. Ἡ διάθεση τῆς παιδικῆς μου ἡλικίας, ὅταν ἔγραφα στίχους, ξαναγυρίζει στὴν ψυχὴ μου, πού ἀνοίγεται στὴ νύχτα καὶ ταυτίζεται μὲ τὴν ψυχὴ τῶν δασῶν καὶ τῶν χωραφιῶν πού ἀπλώνονται ἔξω».

Κατὰ βάθος ὁ μὴς ἐξακολουθεῖ νὰ εἶναι πεσιμιστής.

«Φίλοι, ιδέες, φιλοδοξίες, περνοῦνε καὶ πάνε. Ὅπως τὸ σῶμα, ἡ ψυχὴ ὑφίσταται ἀλλα-

γές. Ἡ ζωὴ εἶναι ἕνας ἰσθός τῆς ὁποίας τὰ νήματα τελειώνουν καὶ ξεφεύγουν ἀπ' τὸν ὀρμίσκο. Ἀλλὰ νήματα ἔρχονται, ἀλλὰ δὲν ἔχουν σύνδεσμο μὲ τὰ παλιά. Τὶ φτωχὸ καὶ λεπτὸ πρᾶγμα πού εἶναι ἀλήθεια μιὰ ζωὴ!»

«Νὰ κάνης ἔργα βιώσιμα — νὰ κτίσης ἕνα σπίτι, ἕνα γεφύρι, νὰ γράψης ἕνα βιβλίο πού θὰ ἐπιζῆσῃ—ἔτσι μόνο μπορεί κανεὶς νὰ σώσῃ τὸ παρελθόν του ἀπ' τὴ λήθη».

* *

Ἀλλὰ ὅλη αὐτὴ ἡ ἐργατικότητα ἔχει κάπως ἰσχνὰ ἀποτελέσματα. Ἡ πρώτη ἐσοδεία τοῦ σταριοῦ τοῦ ἔδωσε 5 δολλάρια. Κι' ὁ Τζιγκ πού εἶχε σκύψει στὴ γῆ, γιὰ νὰ δῆ τὰ πράσινα κεφαλάκια τῶν στάχυων νὰ βγαίνουν ἀπ' τὸ χῶμα, πού εἶχε παρακολούθησει τὴν βραδεία ἀνάπτυξή τους κι' εἶχε ξεκουράσει τὰ βλέμματά του στὰ κίτρινα κύματα τους πού τὰ χρύσιζε ὁ ἥλιος καὶ τὰ χάιδευε ὁ ἄνεμος, αἰσθάνθηκε σὰ μιὰ ταπείνωση. Ἡ φύση γύρω του ἐτοιμάζεται τώρα γιὰ τὸ μεγάλο της ὕπνο. «Βγήκα ἔξω. Ἄστρα. Ὁ βορειοδυτικὸς ἄνεμος φυσᾷ σταθερά, ψυχρὸς καὶ καθαρὸς πάνω στὸν κάμπο. Εἶναι μιὰ ὥρα πού ἦρθε τὸ φθινόπωρο».

«4 Ὀκτωβρίου 1904: Καθὼς ξύπνησα πρὶν μιὰ στιγμή, μοῦ φάνηκε πῶς θὰ μπορούσα νὰ συμπύξω ὅλα τὰ γεγονότα τῆς ζωῆς μου σὲ μιὰ βιογραφία. Τὰ νεανικά ὄνειρα, τὴν ἐπιθυμία τῆς τελειοποίησης, τὴ σύγκρουση τῶν πεποιθήσεων, τὴ γοητεία πού κρύβει καθεμιά. Τὶ εἶναι κατὰ βάθος ἡ ἀγάπη γι' αὐτὰ τὰ πρᾶγματα — ἡ δόξα κι' ἡ δροσιά τους. Κι' ἀκόμα τὴν ἀντίθεση μεταξὺ τῆς πνευματικῆς καὶ υλιστικῆς ἀντιλήψεως τοῦ κόσμου. Αὐτὴ εἶναι καθαρὴ ποίηση».

Γιὰ ν' ἀξήσῃ τις ὀνειρικές του, φέρνει ἀπ' τὸ Μπούφαλο μιὰν ἐκκολαπτικὴ μηχανή. Ἀλλὰ γιὰ νὰ μετατρέψῃ τ' αὐτὰ σὲ πουλάκια, ἐκτὸς ἀπ' τὴ θερμοκρασία τοῦ μηχανήματος ἀπαιτεῖται καὶ μιὰ σταθερὴ, ἀτμοσφαιρικὴ θερμότητα, πρᾶγμα ἀρκετὰ δύσκολο τις νύχτες, ὅταν μάλινται ἡ χιονοθύελλα καὶ πλακώνει ἡ παγωνιά. Γι' αὐτὸ ὁ Τζιγκ ἀναγκάζεται νὰ ξαγρυπνᾷ συντηρώντας τὴ φωτιά. Αὐτὲς τις νύχτες αἰσθάνεται πῶς ἡ ζωὴ του προχωρεῖ πρὸς μιὰ μεγάλη ἀλήθεια—πυρῆνα ἐνὸς μεγάλου ἐσωτερικοῦ δράματος. Καὶ τὴ μέρα, «παίζοντας βιολί, γιὰ μιὰ στιγμή γίνηκα ὁ ἄνθρωπος πού ἤμουν

πρὶν δώδεκα χρόνια, — γεμάτος πιθανότητες πού δὲν εἶναι πιά πραγματοποιήσιμες. Ἀκόμα 8 χρόνια καὶ θὰ εἶμαι 40. Ἡ νεώτερη ὑποσχόταν ἀπειρὴ τελειοποίηση». Ἄν ὅμως οἱ ἐλπίδες του διαφουσηθήκανε, αἰσθάνεται ὥρες-ὥρες τὸν ἑαυτὸ του ὄριμο γιὰ ἕνα φιλολογικὸ ἔργο, πού δὲ θὰ εἶναι κατασκευασμένο ἀλλὰ ολοκληρωμένο μὲ τὴν ψυχὴ του. Αὐτὸ ὅμως προϋποθέτει μακρὸ καὶ βαρὺ τὲν-α-τὲν μὲ τις λευκὲς κόλλες τοῦ χαρτιοῦ, κι' ὁ Τζιγκ προτιμᾷ νὰ ὄνειροπολῆ καὶ νὰ βλέπῃ τὴ ζωὴ πού περνᾷ τόσο ἀπελπιστικὰ γρήγορα!

Μιὰ καινούρια ἐπιθυμία, τρελλή, κυρίαρχη παραμέρισε τις ἄλλες: Ν' ἀποκτήσῃ παιδιὰ. Σ' αὐτὰ θὰ ξαναζῆσῃ τὰ νειάτα του. Θὰ εἶναι οἱ σύντροφοί του κι' ἐκεῖνος ὁ ποδηγέτης τους. Χωρὶς παιδιὰ καὶ χωρὶς δημιουργικὴ ἐργασία, ἡ ζωὴ δὲ μπορεί νάχῃ γι' αὐτὸν σκοπὸ καὶ νόημα.

* *

Ἄν ὅμως ὁ Κούκ λησμονοῦσε τὸν κόσμο στὴ μεγαλοπρεπὴ καὶ μελαγχολικὴ του ἀπομόνωση, οἱ ἄλλοι δὲν τὸν ξεχνούσαν. Ἀκριβῶς γι' αὐτὸ. Ἀξίζε τὸν κόπο νὰ διασχίσῃ κανεὶς τὴν Εὐρώπη, νὰ σπᾶσῃ τὸ κεφάλι του μελετώντας, γιὰ νὰ καταλήξῃ νὰ γίνῃ γεωργός; Κι' οἱ πιδὸ φανατικοὶ δημοκρατικοὶ ἀπ' τοὺς φίλους του, δὲ μπορούσαν νὰ τοῦ συχωρέσουν αὐτὴ τὴν ταπείνωση. Κι' ἡ κοινὴ γνώμη εἶχε ἕνα θαυμάσιο μέσο νὰ ἐκδηλώσῃ τὴν ἀγανάκτησή της στὸν περιφρονητὴ της. Τὴ γυναῖκα του. Νέκ, θελκτικὴ, χαριτωμένη, περισσότερο ἀφοσιωμένη στὶς υλικὲς ὁμορφιὲς παρὰ στὴν ὄνειροπόληση καὶ τὴν ἀτένιση φιλοσοφικῶν προβλημάτων, εἶχε παντρευτεῖ μ' ἕνα καθηγητὴ τοῦ Πανεπιστημίου καὶ δὲ μπορούσε ν' ἀνεχθῆ τὴν κοινωνικὴ θέση γυναίκας γεωργοῦ. Δὲν καταλάβαινε τὸ σύζυγό της. Ἰπῆρχε mēsalliance d'âmes. Ἀλλὰ ὁ χωρισμὸς δὲν ἦταν τόσο εὐκολός, προπάντων ἀπὸ τὸ μέρος τοῦ Τζιγκ. Εἶχαν ζῆσει τόσο καιρὸ μαζί. Εἶχαν δοκιμάσει ἐξ ἴσου λύπες καὶ χαρές, εἶχαν περάσει στιγμὲς εὐτυχίας κι' ἄλλες πού μὲ φτωχὲς, ἀγωνιώδεις κινήσεις, προσπαθοῦσαν στοργικὰ νὰ διατηρήσουν τὸν ἔρωτά τους ἀπ' τις ἀπογοητεύσεις καὶ τις παρεξηγήσεις. «Ὁ δεσμὸς πού μᾶς ἔνω-νε», ἔγραψε ὁ Τζιγκ, «ἦταν τραγικὰ ἰσχυ-

ρὸς — ἐννοῶ τῆς φύσης, γιὰτὶ κανέννας δὲν ἔδινε μεγάλη σημασία στὸ νόμο. Πρὶν παντρευτοῦμε, ὁ ἕνας εἶχε ὑποσχεθεῖ στὸν ἄλλον πῶς ἂν ποτὲ θέλωμε νὰ χωρίσωμε, θὰ τὸ λέγαμε εὐκρινῶς καὶ θὰ τὸ κάναμε. Κι' ὁ μὴς δὲν ἦταν τόσο ἀπλό, ὅταν ἦρθε ἐκείνη ἡ στιγμή».

Καὶ παρακάτω:

«Ἡμουν 32 χρονῶν ἔπειτα ἀπὸ τρία χρόνια καυγάδες, πού λίγο ἔλειψαν νὰ σκοτώσουν καὶ κελὴ καὶ μένα, ἡ γυναῖκα μου μ' ἀφίσε. Κανέννας ἐκδότης δὲν ἀναλάμβανε τὴν ἐκδοση τοῦ μικροῦ κι' ἀληθινοῦ μυθιστορηματός μου «Τὸ Βάλσαμο τῆς ζωῆς». Ζούσα στὴ μικρὴ ἀγροτικὴ μου ἔπαυλη μὲ μόνο σύντροφο τὸ Στρατηγὸ, ἕνα γέρο μαῦρο, πρῶην δοῦλο, εὐσεβῆ, προληπτικὸ, παράξενο κράμα ἀνδρός καὶ παιδιοῦ, πού μοῦ μαγείρευε καὶ μ' ὑπηρετοῦσε. Ἀπείχε τότε δυὸ χρόνια μονάχα ἀπ' τὸ θάνατο. Ἐπειδὴ ἦταν χειμῶνας, δὲν εἶχα ἀρκετὴ δουλειὰ στὸ ὑπαίθρο γιὰ ν' ἀπασχολοῦμαι. Καθόμουνα στὸ τραπέζι μου νὰ γράψω, ἀλλὰ δὲ μπορούσα παρὰ νὰ ρευδᾷζω. Δὲν εἶχα καρδιά νὰ τραβήξω οὔτε μιὰ δοξασιὰ στὸ βιολί μου».

Ἀλλὰ ἡ πιδὸ δραματικὴ σκηνὴ τοῦ χωρισμοῦ συμβαίνει ὅταν ἡ κ. Κούκ, ἀφοῦ ἔφυγε γιὰ ἔξη ἑβδομάδες, γυρίζει νὰ πάρῃ τὰ πράγματά της. Τὴν περιγράφει ὁ Τζιγκ σὲ κάτι σημειώσεις πού κρατοῦσε γιὰ ἕνα αὐτοβιογραφικὸ μυθιστόρημα. Μόλις ἦρθε, ἔτρεξε στὸ δωμάτιό της καὶ, γιὰ ν' ἀποφύγῃ ἐξηγήσεις ὀχληρὲς καὶ ἴσως καὶ κανένα ἐπεισόδιο, κλειδῶθηκε μέσα. Στὴν ἀρχὴ ἐκεῖνος προσπαθεῖ νὰ φανῆ ἀξιοπρεπῆς καὶ ψυχρὸς, ἀλλὰ δὲν κατόρθωσε νὰ κρατηθῆ ὡς τὸ τέλος. Ἀνέβηκε τὴ σκοτεινὴ κλιμακα. Μεσάνυχτα. Ὁ Νοέμβρης ἔξω μαινότανε. Θέλει νὰ μπῆ, νὰ τῆς πῆ πόσο τὴν ἔχει ἀνάγκη, τί βαρειά πού ἦταν ἡ μοναξιά. Ἀλλὰ ἐκείνη ἀτεγκτὴ, ἀδυσώπητη, δὲν ἀνοίγει τὴν πόρτα. Τότε ὁ σφριγηλὸς Κούκ μὲ τοὺς ἀταλένιους μῦς, αἰσθάνεται ὅλο του τὸ εἶναι νὰ ξεσπᾷ σ' ἕνα λυγμὸ. Ροβολᾷ βιαστικὰ τις σκάλες, περνᾷ μέσα ἀπὸ σκοτεινὰ δωμάτια. Τέλος μπῆκε στὴ βιβλιοθήκη κι' ἔπεσε στὸν καναπέ, κοντὰ στὸ παράθυρο. Ἰστερικοί λυγμοὶ τὸν τραντάζουν. Οἱ δυὸ σκύλοι του, πού κοιμόταν στὸ πάτωμα, ξύπνησαν κι' ἔτρεξαν στὸν κύριό τους, μὲ μικρὲς ὕλακες, προσπαθώντας νὰ πλησιάσουν στὸ κρυμμένο

πρόσωπό του τὸ θερμὰ ρουθούνια τους. Ἡ συγκίνησή του γιὰ τὴν ἀμεση καὶ βαθεῖα συμπόνιά τους, κορύφωσε τὴ νευρική του κρίση.

Ὅλα τέλειωσαν πιά. Ἔιναι μόνος καὶ λυπημένος μέχρι θανάτου. Παράξενες σκέψεις ἔρχονται στὴν ἀκρὴ τῆς πέννας του. Ἄπ' τὸ λόφο, τὰ χωράφια ξετυλίγονται ἀπέραντα ὡς τὸν ποταμὸ καὶ πέρα ἀκόμα. «Οἱ τάφοι, σκεπτόμυνα, στὸ κάτω-κάτω τῆς γραφῆς, κατέχουν λίγο τόπο στὸ πρόσωπο τῆς γῆς. Θυμᾶμαι μόνο τρία-τέσσερα νεκροταφεῖα, σὲ ἰσάριθμες πόλεις ποὺ εἶδα. Κοίταξα πάλι τὴ γῆ μὲ τὴ σκέψη, πὼς τὸ πνευματικὸ μάτι θὰ ἔπρεπε νὰ διακρίνῃ τὰ μόρια ποὺ εἶχαν κάποτε ζωὴ. Οἱ Ἐρυθρόδερμοι τῶν τελευταίων χιλιετηρίδων εἶναι ἐδῶ κάπου. Οἱ βούβαλοι (buffalos) — ἓνας πληθυσμὸς πυκνὸς ὅσο σχεδὸν κι' ὁ δικός μας—ζήσανε ἐδῶ, κι' ἐπειδὴ δὲν ἦταν συγκεντρωμένοι σὰν κι' ἐμᾶς σὲ πόλεις, θ' ἄφισαν τὰ κόκκαλά τους ἐξ ἴσου σπαρμένα σ' αὐτοὺς τοὺς λόφους καὶ τὶς πεδιάδες.

«Οἱ σαυρες! Ἦς εἶδα ζωντανεμένες στὴν ἀβυσσο τοῦ παρελθόντος. Οἱ δεινόσαυροι μὲ τὰ ὀχτῶ πόδια, οἱ τρομερὲς σαυρες ποὺ καλύψανε τὴ γῆ γιὰ περισσότερο ἀπὸ πεντακόσιες χιλιάδες χρόνια, — ἀραγε πόσο ἀπ' τὸ ἔδαφος ποὺ καλλιεργῶ σήμερα, εἶναι καμωμένο ἀπ' τὰ σώματά τους;

»Γέρνω πίσω μὲ τὰ μάτια κλειστά. Δὲ μπόρεσα νὰ κοιμηθῶ χτές βράδυ, σήμερα τὰ πόδια εἶχα πονοκέφαλο καὶ ὅ,τι σκέπτομαι παίρνει μορφή ὀπτική, ὅπως στὸν πυρετό. Ἐχω ἓνα αἰσθημα πὼς ἔλα γίνονται πιδ πλατεῖα καὶ ὅτι μέσα στὸ κρανίο μου ὑπάρχει ἓνα κενὸ 180 ποδιῶν τουλάχιστον. Αὐτὸ τὸ κενὸ μοῦ φαίνεται σὰν κάποια βουνοπλαγιά μὲ τὴν ἀτμόσφαιρά της. Στὴν ἀστροφεγγιά, 20 πόδια ἀπ' τὴ γῆ, ξετυλίγονται δυὸ σύννεφα. Ξετυλίγονται σὰν ἓνα ρουλὸ χαρτιοῦ ποὺ πέταξαν. Οἱ ἀκρες εἶναι πολὺ κοντά, ἀλλὰ δὲ μποροῦν ν' ἀγγίξουνε. Μεταξύ τους εἶναι κάτι ἀόρατο—ὡς ἐγώ. Αἰσθάνομαι πὼς μ' αὐτὰ τὰ σύννεφα, ὅπως μὲ φτερά, μπορῶ νὰ πετάξω πάνω ἀπ' τὴ γῆ.

«Ἐπειτα κοιμήθηκα καὶ ξύπνησα μ' ἓνα τρομερὸ φόβο τῆς μοναξιάς. Εἶμαι μόνος ὅπως ἓνας νεκρὸς στὸν τάφο του».

Ἀπὸ αὐτὴ τὴ μόνωση, μιὰ γυναῖκα ἦρθε νὰ τὸν βγάλῃ. Ἡ Βέρα. Τὴ γνώριζε ἀπὸ πολὺ καιρὸ. Εἶχε μόλις γυρίσει ἀπ' τὸ Σικά-

γο καὶ καθότανε μὲ τὴν ἀδελφή της σὲ μιὰ ἀπ' τις παρόχθιες πόλεις τοῦ Μισισσιπί, μερικὰ μίλλια ἀπόσταση ἀπ' τὴν «Καμπίνα». Ὁ Ἰζιγκ ἔπαιζε μαζί της τέννις, χόρευε, κολυμποῦσε. Ἡ συναναστροφή της ἀπορροφούσε ὅλη τὴ προσοχή του, τὸν τραβοῦσε ἀπ' τις νασηρὲς φαντασιοπληξίες του. Μ' ἀνεξάντλητο θαυμασμὸ, μελετοῦσε τὸ ἀθλητικὸ σῶμα της, ὀλοζωὴ καὶ νειάτα, κι' ἀναζητοῦσε τὴ ψυχὴ της—ψυχὴ καλλιτέχνου. Κι' ὅταν λόγιοι ἀνεξάρτητοι τῆς θέλησῆς του, τοῦ ἐπιβάλανε τὴν ἐπιστροφή στὴν ἔπαυλη, τῆς ἔγραφε γράμματα, γράμματα ποὺ δὲν τῆς τὰ ἔστελνε, ἀλλὰ τὰ ἔγραφε ἀπλῶς γιὰ νὰ τὴν αἰσθάνεται κοντὰ του.

Ἀκόμα ὁμοῦ δὲν πῆρε διαζύγιο, καὶ ἡ Βέρα, αἰχμάλωτη τῶν κοινωνικῶν προλήψεων, ζητεῖ νὰ τὸν ἀποφύγῃ, τουλάχιστο μπρὸς στὸν κόσμο. Τότε τοῦ ξεφεύγουν κραυγὲς ἀπελπισίας.

«Βέρα, τί ἄλλο μπορεῖ ν' ἀξίξῃ σ' αὐτὸ τὸν κόσμο, ἂν ὄχι ἡ ἀγάπη μας ποὺ ἀπαγορεύεις; Ὁ θάνατος θ' κερδίσῃ τὸ παιχνίδι ποὺ παίζουμε. Ἐντωμεταξύ;—ὦ, γιὰ τόσο λίγο καιρὸ!—Δὲν ὑπάρχει ἀρκετὸς καιρὸς στὸν τάφο, ὅπου πιά δὲ θ' ἀγαπάμε; Ἐέρεις πόσον καιρὸ θὰ εἶμαστε πεθαμένοι; Χρυσό μου, ἐγὼ ξέρω. Καὶ ἡ γνώση μοῦ δίνει τὴν ἐπιθυμία νὰ σ' ἀγκαλιάσω σφιχτά. Ἡ ζωὴ μας εἶναι τόσο σύντομη!»

Μιὰ ἀπ' τις ἐλάχιστες εὐτυχίες, ποὺ τοῦ χάρισε ἡ Βέρα, ἦταν ἓν' ἀπόγεμα. Καπνίζανε κι' οἱ δυὸ—καὶ τὸ σπάνιο τοῦ πράγματος γιὰ μιὰ γυναῖκα τὴν ἐποχὴ ἐκείνη, ἔδινε ἓνα τόνο ξεχωριστό, ἔκανε πιδ θελκτικὸ καὶ πολύτιμο τὸ τέτ-α-τέτ τους. Μιὰ στιγμὴ ἐκείνη τοῦ ἔτεινε τὸ χέρι κι' ὁ Ἰζιγκ νόμισε πὼς ἤθελε καπνὸ. «Μάντεψε», τοῦ εἶπε μὲ φωνὴ θερμὴ καὶ χαϊδευτικὴ. Τοῦ πρόσφερε τὰ χεῖλη της. Τότε ἐκείνος, μ' ἀρρητὴ χαρὰ, κατάλαβε πὼς ἦταν γιὰ νὰ τὴ φιλήσῃ.

Πίσω, σπίτι του, τρικλίζει καὶ παραληρεῖ. Αἰσθάνεται τὸν ἑαυτό του δεκαπλασιασμένο ἀπὸ τὸ φιλί της. Ὅπως ὄλοι οἱ ἐρωτευμένοι, ἔχει τὴ δύναμη νὰ κατακτήσῃ τὸν κόσμο. Ἐφήμερη εὐτυχία! Λαβαίνει ἓνα γράμμα τῆς Βέρας. Τὸν ἀγαπᾷ, ἀλλὰ ὁ κόσμος ἀρχισε νὰ μιᾶ. Ἡ ἀδελφὴ της νομίζει πὼς δὲν εἶναι σωστὸ νὰ συναναστρέφονται. Ἡ ἐκκλησία, ὁ κόσμος—εἶναι τόσα πράγματα ποὺ πρέπει κανεὶς νὰ λάβῃ ὑπ' ὄψει!

Ἡ ἀπάντησή του εἶναι παθητικὴ κι' ἰκετευτικὴ: Αἰσθάνεται πὼς εἶναι γεννημένη νὰ ζῇ ἐλεύθερη κι' ὁμοῦ πνίγεται ἀπ' τις ἀστείστες κοινωνικὲς προλήψεις. Ὅσο γιὰ τὸν ἑαυτό του, εἶναι ἔτοιμος νὰ θυσιάσῃ τὸ πᾶν γιὰ νὰ μὴ τῆς κάνει τὸ ἐλάχιστο κακό. Μάστ' ἀλήθεια εἶναι ἰκανοποιημένη μὲ τὴν ἀδελφὴ της, τὴν ἐκκλησία, τὸν κόσμο; Ἡ καρδιά της δὲν ἔχει θέση γι' ἄλλο τίποτα, γιὰ λίγο ἔρωτα; Θέλει νὰ εἶναι ψυχρὸς καὶ διαυγής, νὰ τῆς γράψῃ χωρὶς ἐξάψεις καὶ θυμὸ. Ἀλλὰ τὸ πάθος τὸν ἀνάβει. Μόνος του, στὸ ξυλένιο σπιτάκι ἢ στὴν πόλη μὲ

τοὺς γαεὶς του, σὲ στιγμὲς μυστικισμοῦ, εἶχε προσπαθῆσει νὰ δαμάσῃ τὸ ἐγὼ του, νὰ γίνῃ ταπεινός, χωρὶς ἐπιθυμίες, χωρὶς πάθη, προσπαθώντας νὰ ἐξυπηρετήσῃ τοὺς ἄλλους, ἓνας πραγματικὸς ἰεσίγνῃ. Ἀλλὰ τὸ ἐγὼ του δὲ καταπνίγηκε. Ἐξανίσταται μπρὸς στίς πενιχρὲς αἰτίες ποὺ προβάλλει ἡ Βέρα γιὰ νὰ δικαιολογηθῇ. Τῆς μιᾶ ἄλλοτε πικρὰ κι' ἄλλοτε ἰκετευτικὰ, ἐπικρίνοντας τὴν ἀδυναμία της, τονίζοντας τίς πλούσιες καὶ παρθένες ἀρετὲς ποὺ περικλεεῖ ἡ ψυχὴ της. Ἡ ἀγάπη τους εἶναι τὸ ὠραιότερο πρᾶγμα τῆς ζωῆς τους...

(Ἀκολουθεῖ)

ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ Σ. ΒΕΪΝΟΓΛΟΥ

ΑΠΟ ΤΑΣ ΕΚΘΕΣΕΙΣ

Δ. ΣΤΕΦΑΝΟΠΟΥΛΟΥ

ΓΙΑ ΤΗΝ ΠΑΡΑΚΛΗΣΗ

ΑΝΤΩΝΙΟΥ ΤΣΕΧΩΦ

Ο ΓΟΥΣΕΒ

ΔΙΗΓΗΜΑ

Σημείωμα του Μεταφραστοῦ — Ἀντι ἄλλης βιογραφίας, ἐπ' εὐκαιρίᾳ τῶν πρὸς τιμὴν τοῦ Τσεχωφ ἐορτῶν, προτιμώτερον κρίνω νὰ μεταφράσω τὸ κατωτέρω αὐτοβιογραφικὸν σημεῖωμα, τὸ ὁποῖον ὁ μεγάλος συγγραφεὺς ἔγραψε κατὰ παράκλησιν τοῦ φίλου του ὑφηγητοῦ τῆς Ιατρικῆς εἰς τὸ Πανεπιστήμιον τῆς Μόσχας Γ. Ροσολύμω :

« Ἐγώ, ὁ Α. Π. Τσεχωφ, γεννήθην τὴν 17 Ἰανουαρίου 1860 εἰς τὸ Ταϊγάνιον. Κατ' ἀρχὰς ἐσπούδασα εἰς τὸ ἑλληνικὸν σχολεῖον καὶ κατόπις εἰς τὸ γυμνάσιον τῆς πόλεως εἰς τὰ 1879 ἐνεγράφημι εἰς τὴν Ιατρικὴν σχολὴν τοῦ Πανεπιστημίου τῆς Μόσχας. Δὲν ἐνθυμοῦμαι διὰ ποῖον λόγον εἶχα προτιμήσει τὴν Ιατρικὴν σχολὴν, δὲν μετενόησα ὅμως κατόπις διὰ τὴν ἐκλογὴν μου.

Ἀπὸ τὸ πρῶτον ἔτος τῆς φοιτήσεώς μου ἀρχισα νὰ δημοσιεύω εἰς ἑβδομαδιαῖα περιοδικὰ καὶ ἡμερησῖας, καὶ αἱ φιλολογικαὶ αὐταὶ ἐνασχολήσεις συντόμως ἔλαβον τακτικόν, ἐπαγγελματικὸν χαρακτήρα. Εἰς τὰ 1888 ἔλαβον τὸ βραβεῖον Πούσκιν. Εἰς τὰ 1890 ἐταξείδευσα εἰς τὴν Σαχαλίαν, μετὰ τὸν σκοπὸν νὰ γράψω κατόπις διὰ τὴν ἀποικίαν μας αὐτήν, ἢ ὅποια χρησιμεύει πρὸς ἐξορίαν τῶν βαρυντικῶν καταδικῶν. Χωρὶς νὰ ὑπολογίσω τὰ δικαστικὰ χρονικά, τὰς κριτικὰς, τὰς ἐπιφυλλίδας, τὰς σημειώσεις καὶ ὅσα ἄλλα ἔγραφα καθ' ἑκάστην διὰ τὰς ἡμερησῖας, καὶ τὰ ὅποια θὰ ἦτο δύσκολον ν' ἀνεύρω καὶ περισυλλέξω, κατὰ τὰ 20 ἔτη τῆς φιλολογικῆς μου ἐργασίας, ἔγραψα καὶ ἐδημοσίευσαν ἄνω τῶν 300 τυπογραφικῶν φύλλων διηγήματα, ἔγραψα καὶ θεατρικὰ ἔργα.

Δὲν ἀμφιβάλλω ὅτι αἱ ἐνασχολήσεις μου μετὰ τὰς Ιατρικὰς ἐπιστήμας ἐπέδρασαν σπουδαίως τὴν φιλολογικὴν μου ἐργασίαν, ἐπλάτυναν σημαντικώτατα τὸν κύκλον τῶν

παρατηρήσεών μου, ἐπλούτισαν τὰς γνώσεις μου, τὴν πραγματικὴν ἀξίαν τῶν ὁποίων, δι' ἐμέ, ὡς συγγραφεὴ, μόνον Ιατρὸς δύναται νὰ ἐννοήσῃ· εἶχον ἐπίσης κατενδυνήθειον ἐπίδρασιν, καὶ πιθανὸν χάριν τῆς γεινιάσεως πρὸς τὴν Ιατρικὴν, κατώρθωσα ν' ἀποφύγω πολλὰ λάθη. Ἡ γνωριμία μετὰ τὰς φυσικὰς ἐπιστήμας, μετὰ τὴν ἐπιστημονικὴν μέθοδον, με εἶχε πάντοτε εἰς προσοχὴν καὶ προσεπάθειον, ὅπου τοῦτο ἦτο δυνατόν, νὰ συμμορφοῦμαι μετὰ τὰ ἐπιστημονικὰ δεδομένα, ὅπου δὲ τοῦτο δὲν ἦτο δυνατόν, ἐπροτιμοῦσα νὰ μὴ γράψω διόλου.

Δέον νὰ ληφθῇ ὑπ' ὄψιν ὅμως, ὅτι οἱ ὄροι τῆς ἐντέχνου δημιουργίας δὲν ἐδρῶσκονται πάντοτε εἰς πλήρη συμφωνίαν μετὰ τὰ ἐπιστημονικὰ δεδομένα· δὲν εἶναι δυνατόν ν' ἀπεικονισθῇ ἐπὶ τῆς σιγῆς θάνατος ἐκ διηγητηριάσεως ἀκριβῶς ὅπως συμβαίνει εἰς τὴν πραγματικότητα. Ὅμως ἡ συμφωνία μετὰ τὰ ἐπιστημονικὰ δεδομένα δέον νὰ εἶναι αἰσθητὴ καὶ ὑπὸ τὴν προϋπόθεσιν αὐτήν, δηλ. εἰς τὸν ἀναγνώστην ἢ τὸν θεατὴν νὰ εἶναι φανερόν ὅτι τοῦτο εἶναι ἀπλή ὑπόθεσις καὶ ὅτι ἔχει νὰ κάμῃ μετὰ συγγραφεὴ ἔμπειρον. Δὲν ἀνήκω εἰς τοὺς λογοτέχνας, οἱ ὁποῖοι φέρονται ἀρνητικῶς πρὸς τὴν ἐπιστήμην, καὶ δὲν θὰ ἤθελα ν' ἀνήκω καὶ εἰς ἐκείνους, οἱ ὁποῖοι εἰς ὅλα φθάνουν μετὰ τὸ μυαλό των . . . »

Α'

Εἶχε πιά σκοτεινιάσει, γρήγορα θὰ νύκτωγε.

Ὁ Γούσεβ, στρατιώτης μετὰ ἀπεριόριστον ἄδεια, ἀνασηκώνεται εἰς τὴν κουκέτα του καὶ λέγει σιγανά :

— Ἄκουε, Πάβελ Ἰβάνιτς ; Ἐνας στρατιώτης εἰς Σουτσάν μοῦ ἔλεγε, πῶς τὸ βα-

πόρι ποὺ ταξείδευαν εἶχε κατήσσει σ' ἓνα ψάρι ἀπάνω κ' ἐσπασε ἡ κορφή του.

Ὁ ἄγνωστος ἄνθρωπος ποὺ μίλησε ὁ Γούσεβ καὶ ἔλοι εἰς τὸ πλωτὸ νοσοκομεῖο τὸν ὀνόμαζαν Πάβελ Ἰβάνιτς, δὲν εἶπε τίποτε, σὰν νὰ μὴν εἶχε ἀκούσει.

Καὶ πάλι σιωπὴ . . . Ὁ ἀνεμος γλεντᾷ σ' ἀρμενα, ὁ ἔλικας κτυπᾷ, τὰ κύματα φλοισβίζουσι, οἱ κουκέτες τρίζουσι καὶ ὅμως ὅλα αὐτὰ πρὸ πολλοῦ τὰ ἔχει συνηθίσει τ' αὐτὸ καὶ νομίζεις πῶς ὅλα γύρω κοιμοῦνται καὶ σωπαίνουν. Πληξίς. Ἐκεῖνοι οἱ τρεῖς ἄρρωστοι—δύο στρατιῶτες κ' ἓνας ναύτης—ποὺ ἔπαιζαν ὅλην τὴν ἡμέραν χαρτιά, τώρα κοιμοῦνται καὶ παραμιλοῦν.

Σὰν ν' ἀρχίζῃ νὰ κουνιέται τὸ καράβι. Ἡ κουκέτα τοῦ Γούσεβ ἀνεβαίνει καὶ κατεβαίνει σὰν νὰ παίρνῃ ἀνάσα—κι' ἔτσι μιά, δύο, τρεῖς . . . Κάτι κτύπησε εἰς τὸ πάτωμα καὶ κουνήθηκε ὁ θάλαμος, φαίνεται, ὁ μαστραπᾶς.

— Ὁ ἀγέρας ξέφυγε ἀπ' τὴς ἀλυσίδες . . . εἶπε ὁ Γούσεβ καὶ ἀφηγηκράζεται.

Αὐτὴ τὴν φορὰ ὁ Πάβελ Ἰβάνιτς ἔβηξε καὶ ἀποκρίθηκε νευρικῶς :

— Ἐσὺ ἄλλο δὲν ξέρεις, παρὰ πότε τὸ καράβι κάθησε πάλιν σὲ ψάρι καὶ πότε ὁ ἀγέρας ἀπ' τὴς ἀλυσίδες ξέφυγε . . . Θηρίο τάχα εἶναι ὁ ἀγέρας γιὰ νὰ ξεφύγῃ ἀπ' τὴς ἀλυσίδες ;

— Ἐτσι λὲν οἱ βαφτισμένοι.

— Κι' οἱ βαφτισμένοι τέτοια κούτσουρα εἶναι, ὅπως ἐσὺ . . . Ἀγα τάχα λένε ; Χρειάζονται μυαλὰ εἰς τὸ κεφάλι καὶ εἰς τὸ στόμα. Ἄμυαλε ἄνθρωπε.

Τὸν Πάβελ Ἰβάνιτς τὸν πείραζε ἡ θάλασσα. Ὅταν κουνιόταν τὸ βαπόρι, θύμωνε καὶ γινόταν νευρικὸς μετὰ τὸ παραμικρότερον. Κατὰ τὴν γνώμην ὅμως τοῦ Γούσεβ δὲν εἶχε κανένα λόγο νὰ θυμῶνῃ. Ἦν παράξενο τάχα ἢ ἀπίστευτο, λόγου χάριν, γιὰ τὸ ψάρι εἶτε γιὰ τὸν ἀγέρα ποὺ ξεφεύγει ἀπ' τὴς ἀλυσίδες ; Ἄς ὑποθέσουμε πῶς τὸ ψάρι εἶναι μεγάλο σὰ βουνὸ κ' ἔχει ῥάχη σκληρὴ ὅπως τὸ μερσί. Τὸ ἴδιο, ἄς ὑποθέσουμε πῶς, ἐκεῖ ποὺ εἶναι οἱ ἄκρες τοῦ κόσμου, ἔχει χονδρὰ πέτρινα τεῖχη καὶ εἰς τὰ τεῖχη εἶναι ἀλυσσοδεμένοι οἱ κακοὶ ἀγέρες . . . Ἄν δὲν ξέφυγαν ἀπ' τὴς ἀλυσίδες, τότε γιὰ τὴν στριφογυρίζουσαν σὰν δαιμονισμένοι καὶ χυμίζουσαν σὰ σκυλιά ; Ἄνίσως δὲν τοὺς ἀλυσσοδέουσι, τότε τί γίνονται εἰς τὸν καιρὸ ποὺ εἶναι γαλήνη ;

Ὁ Γούσεβ σκέπτεται πολλὴν ὥραν γιὰ τὰ μεγάλα σὰ βουνὰ ψάρια καὶ τὴς χονδρὰς σκουρισμένους ἀλυσίδας, ὕστερα τὸν πιάνει στενοχώρια καὶ ἀρχίζει νὰ συλλογιέται γιὰ τὸ χωριὸν του, ὅπου γυρίζει τώρα ὕστερ' ἀπὸ πέντε χρόνων ὑπηρεσία εἰς τὴν Ἀπὼ Ἀνατολή. Φαντάζεται μὴν τεράστια δεξαμενὴ σκαπασμένη μετὰ χιόνια . . . Ἀπὸ τὸ ἓνα μέρος τῆς δεξαμενῆς εἶναι ἓνα ἐργοστάσιον παρασκευῆς, μετὰ ἀψηλὴν καμινάδα καὶ μετὰ σύννεφα μαύρου καπνοῦ ἀπὸ τὸ ἄλλο μέρος εἶναι τὸ χωριὸν . . . Ἀπὸ τὴν αὐλή, τὴν πέμπτην ἀπ' τὴν ἄκρην, βγαίνει μετὰ τὴν σάνια ὁ ἀδελφὸς τοῦ Ἀλεξέι ἀπὸ πίσω του κάθεται τὸ ἀγοράκι του, ὁ Βάνκας μετὰ μεγάλα ὑποδήματα ἀπὸ κετσέ καὶ τὸ κοριτσάκι του, ἡ Ἀκούλκα, καὶ αὐτὴ μετὰ ὅμοια ὑποδήματα. Ὁ Ἀλεξέι εἶναι πιωμένος, ὁ Βάνκας γελᾷ, τῆς Ἀκούλκας ὅμως τὸ πρόσωπον δὲ φαίνεται, γιὰτὶ εἶναι κουκουλωμένη.

« Κακὴ ὥρα μπορεῖ νὰ ξεπαγιάσῃ τὰ παιδιὰ,—σκέπτεται ὁ Γούσεβ. Ὁ Θεὸς, ψιθυρίζει νὰ τοὺς δίνῃ γνώση, γιὰ νὰ τιμοῦν τοὺς γονεῖς τοὺς καὶ νὰ μὴν εἶναι ἐξυπνότερα ἀπὸ τὴν μάνα καὶ τὸν κύρη τους . . . »

— Ἐδῶ χρειάζονται καινούργιες σόλες,—παραμιλεῖ μετὰ φωνὴν μπάσου ὁ ἄρρωστος ναύτης.—Ναί, ναί !

Οἱ σκέψεις τοῦ Γούσεβ διακόπτονται καὶ, ἀντὶ τῆς δεξαμενῆς, ἔξαφνα, ἀπὸ ποῦ καὶ ὡς ποῦ, παρουσιάζεται ἓνα μεγάλο βωδῆσιον κεφάλι χωρὶς μάτια, καὶ τὸ ἄλογο μετὰ τὴν σάνια ἀντὶ νὰ προχωρῇ, στριφογυρίζει μέσα εἰς τὸ μαῦρον καπνὸν. Καὶ ὅμως ὁ Γούσεβ εἶναι εὐχαριστημένος ποὺ εἶδε τοὺς δικούς του. Ἀπὸ τὴν χαρὰν τοῦ πιάνεται ἡ ἀναπνοὴ του, τὸ σῶμα του ἀνατριχιάζει, τὰ δάκτυλά του τρέμουν.

— Μ' ἀξίωσε ὁ Θεὸς νὰ τοὺς ἴδω !—παραμιλεῖ καὶ ἀνοίγει τὰ μάτια του καὶ εἰς τὸ σκοτεινὸν ζητεῖ τὸ νερό.

Πίνει καὶ πλαγιάζει· ἡ σάνια τρέχει καὶ πάλι, ἔπειτα τὸ χωρὶς μάτια βωδῆσιον κεφάλι, καπνός, σύννεφα . . . Κι' ἔτσι ὡς τὰ ξημερώματα.

Β'

Στὴν ἀρχὴν, μέσα εἰς τὸ σκοτάδι διακρίνεται ἓνας γαλάζιος κύκλος—εἶναι ὁ στρογγυλὸς φεγγίτης· ἔπειτα σιγὰ-σιγὰ ὁ Γούσεβ ἀρχίζει νὰ διακρίνῃ τὸν γείτονα του εἰς τὴν κουκέτα, τὸν Πάβελ Ἰβάνιτς. Ὁ ἄνθρωπος αὐτὸς κοι-

μάται καθημένος, επειδή ήταν ξαπλώνεται τον πνίγει ή δύσπνοια. Το πρόσωπό του είναι στακτί, ή μύτη του μακρυνά, σουβλερή, τα μάτια του, από τη φοβερή αδυναμία του, υπερβολικά μεγάλα, τα μηλίγγια του βαθουλά, τα γένεια αριά, τα μαλλιά του μακρυνά. . . Κυττάζοντας το πρόσωπό του, δεν μπορείς να καταλάβεις τί άνθρωπος είναι: άρχοντας, έμπορος, ή από την τάξη των μουζίκων: "Αν κρίνῃ κανείς απ' την έκφραση και τα μακρυνά μαλλιά, φαίνεται σαν νηστευτής, υποτακτικός μοναστηριού, ήταν όμως τον ακούη να μιλή, σαν να μην είναι και καλόγερος. Από το βήχα, την κάψα και την άρρώστεια του είναι άποκαμωμένος, άνασάνει βαρεια και σαλεύει τα άποξηραμμένα χείλη του. Όταν είδε πως ο Γούσεβ τον κυττάζει, γύρισε το πρόσωπό του σ' αυτόν και είπε:

— Αρχίζω να μαντεύω . . . Ναι . . . Τώρα όλα καταλαβαίνω περίφημα.

— Τι καταλαβαίνετε, Πάβελ Ίβάνιτς;

— Να τί . . . Παράξενο πάντα μου φαινόταν, πως συμβαίνει, έσεις που είστε βαριά άρρωστοι, αντί να βρικόεστε σε ήσυχο μέρος, βρεθήκατε μέσα σε βαπόρι, όπου και ή κάψα και το μπότσι, όλα μ' ένα λόγο, σας άπειλούν με θάνατο: μὲ τώρα όλα μου είναι καθαρά . . . Ναι . . . Οι γιατροί σας σας παρέδωκαν στο βαπόρι για να σας ξεφορτωθούν. Βαρέθηκαν να φροντίζουν για σας, τα κτήνη . . . Λεπτά δὲν τους δίνετε, μελάδες έχουν μαζί σας και με τους θανάτους σας τους χαλάτε τη λογοδοσία — πάει να πη, κτήνη! Και για να σας ξεφορτωθούν, δὲν ήταν δύσκολο . . . Γι' αυτό χρειαζόταν μονάχα, πρώτον να μην έχουν συνείδηση και φιλανθρωπία και δεύτερον να γελάσουν τη διεύθυνση του βαποριού. Τὸν πρώτον έρο μπορούμε και να μην τον λογαριάσουμε, σ' αυτό έλοι είμαστε ξεφτέρια, ο δεύτερος πάλι πάντα πετυχαίνει με κάποια τριβή. Μέσα σε τετρακόσιους γερούς στρατιώτες και ναυτες, πάντε άρρωστοι δὲν κτυποῦν στα μάτια: έτοι λοιπὸν σας μαρκάρισαν στο βαπόρι, σας ανακάτεψαν με τους γερούς, σας μέτρησαν βιαστικά και μέσα στην άναμπαμπούλα τίποτε κακό δὲν είδαν, ήταν όμως το βαπόρι ξεκίνησε, τότε είδαν στην κουβέρτα να κυλιούνται παραλυτικοί και φθισικοί στο τελευταίο στάδιο . . .

Ο Γούσεβ δὲν καταλαβαίνει τὸν Πάβελ

Ίβάνιτς και νομίζοντας πως τὸν μαλώνει, θέλει να δικαιολογηθῆ.

— Κοιτουμεν στην κουβέρτα, γιατί δὲν είχα δυνάμεις: όταν μὰς ξεφόρτωναν απ' τη μαούνα, κρύωσα πάρα πολύ.

— Φοβερό! — εξακολούθησε ο Πάβελ Ίβάνιτς. — Και τὸ κυριώτερο, ξέρουν παλὺ καλά πως δὲ θὰ βαστάξετε σ' αυτό τὸ μακρυνὸ ταξίδι, και όμως σας έχωσαν εδώ! Αί, ἄς ποῦμε, ως τὸν Ίνδικὸν Ωκεανὸ θὰ φθάσετε, ἀμὲ ὕστερα; Νὰ τὸ συλλογισθῆς, τρομάζεις . . . Αυτό είναι τὸ εὐχαριστὸ για τὴ μυστικὴ ἀκατάκριτη ὑπηρεσία!

Ο Πάβελ Ίβάνιτς άγρίεψε τὰ μάτια του, έμβροφασε περιφρονητικά και είπε άσθμαίνοντας:

— Νὰ ποιὸς έπρεπε να ξετινάξουν στίς έφημερίδες έτσι που οί πέννες να τρίξουν!

Οί δύο άρρωστοι στρατιῶτες και ο ναύτης είχαν ξυπνήσει κι' έπαιζαν χαρτιά. Ο ναύτης ήταν μισοπλαγιασμένος στην κουκέτα, οί στρατιῶτες καθόνταν κοντὰ στο πάτωμα ὀλωσδιόλου ἄδολα. Τοῦ ἑνὸς στρατιῶτη τὸ δεξιὸ χέρι ήταν φασκιωμένο και στὸν καρπὸ τοῦ χεριοῦ είχε στρημένο ὀλόκληρο κασκέτο, ὡστε κρατοῦσε τὰ χαρτιά κάτω ἀπὸ τὴ δεξιὰ ἀμσκάλη του είτε με τὴν κλειδωση τοῦ ἀγκῶνος και έπαιζε με τὸ ἀριστερὸ χέρι. Τὸ βαπόρι κουνιόταν πολύ. Δὲν μπορούσαν οὔτε να σηκωθοῦν, οὔτε τσάι να πιοῦν, οὔτε γιατρικὸ να πάρουν.

— Ὀρδινάντσα ήσουνα; — ρώτησε ο Πάβελ Ίβάνιτς τὸν Γούσεβ.

— Μάλιστα, ὀρδινάντσα.

— Θεέ μου, Θεέ μου! — είπε ο Πάβελ Ίβάνιτς και κούνησε θλιβερά τὸ κεφάλι του. — Παιργουν ἕναν ἄνθρωπο ἀπὸ τὴ φωλιά του, τὸν σέρνουν δεκαπέντε χιλιάδες βέρια μακρυνά, τὸν χτικιάζουν και . . . γιατί όλα αυτά, παρακαλῶ; Για να τὸν κάμουν ὀρδινάντσα σε κάποιο λοχαγὸ Κοπέϊκιν, είτε σε κανένα ἀνθυποπλοίαρχο Ντύρκη. Τρικὸῦδερτη λογική!

— Δὲν είναι δύσκολη δουλειά, Πάβελ Ίβάνιτς. Σηκώνεσαι τὸ πρωί, λουστάρεις τὰ παπούτσια, βάζεις τὸ σαμοβάρι, συγυρίζεις τίς κάμαρες κι' ὕστερα δὲν έχεις τίποτε ἄλλο να κάνης. Ο ὑπολοχαγὸς ἔλη τὴν ἡμέρα κάνει σχεδιαγράμματα και σὺ — θὲς κάνε τὴν προσευχή σου, θὲς φυλλάδες διάβαζε, θὲς ἔβγα ἔξω στο δρόμο. Ο Θεὸς να δίνη στὸν καθένα τέτοια ζωή.

— Μάλιστα, πολὺ ὠραία! Ο ὑπολοχαγὸς σκαρώνει σχεδιαγράμματα και σὺ κάθου ἔλη τὴν ἡμέρα στὴν κουζίνα να νοσταλγῆς τὸ χωριὸ σου. . . Σχεδιαγράμματα. . . Ο λόγος δὲν είναι για τὰ σχεδιαγράμματα, μὰ για τὴ ζωὴ τοῦ ἀνθρώπου! Η ζωὴ δὲν ξανάρχεται, δὲν πρέπει να τὴν ξεδεύσης ἀνώφελα.

— Βέβαια, Πάβελ Ίβάνιτς, τὸν κακό τὸν ἄνθρωπο ποθενὰ δὲν τὸν λυποῦνται, οὔτε στο σπίτι του, οὔτε στὴν ὑπηρεσία, μὰ ἂν ζῆς τακτικά, ἂν εἶσαι ὑπάκουος, ποιὸς θὰ θελήσῃ να σε πειράξῃ; Οί κύριοι είναι σπουδασμένοι, καταλαβαίνουν. Στὰ πέντε χρόνια, οὔτε μιὰ βολὰ δὲν ἤμουνα φυλακή, ξύλο ὕμως ἔφαγα, θυμητικὸ να μοῦ δίνη ο Θεὸς, μονάχα μιὰ βολὰ. . .

— Γιατί;

— Καυγὰ ἔκανα. Τὸ χέρι μου είναι βαρὺ, Πάβελ Ίβάνιτς. Εἶχαν μπεῖ στὴν αὐλή μας τέσσαροι μαντζούροι: κουβαλοῦσαν ξύλα, θαρρῶ—δὲ θυμάμαι καλά. Αί, μ' ἔπιασε στενοχώρια και τοὺς μαλάκωσα τὰ πλευρά τους κι ἑνὸς καταραμένου τοῦ πήγε αἷμα ἀπὸ τὴ μύτη. . . Τὸ είδε ο ὑπολοχαγὸς απ' τὸ παράθυρο, θύμωσε και μούδωκε στ' αὐτιά.

— Εἶσαι κουτὸς, κακομοίρης ἄνθρωπος. ἔψιθύρισε ο Πάβελ Ίβάνιτς. — Τίποτε δὲ σκαμπάζεις.

Απὸ τὸ μπότσι είχε ἀποκάμει ὀλωσδιόλου κι' ἔκλεισε τὰ μάτια: τὸ κεφάλι του πότε ἔπεφτε πίσω και πότε στο στήθος του. Κάμποσες φορές δοκίμασε να πλαγιάσῃ, ἀλλὰ δὲν μπόρεσε να τὸ κατορθώσῃ: τὸν ἔμπόδιζε ἡ δύσπνοια.

— Και γιατί ἔδειρες τοὺς τέσσαρες μαντζούρους; — ρώτησε ὕστερ' ἀπὸ λίγο.

— Έτσι. Γιατί μπήκαν στὴν αὐλή τοὺς ἔδειρα.

Έγινε ήσυχία. . . Οί χαρτοπαίκτες έπαιζαν δύο ὠρες με μανία και με βρυσίες, τὸ μπότσι όμως τοὺς ἔκούρασε κι' αὐτοὺς παραίτησαν τὰ χαρτιά και πλάγιασαν. Πάλι προβάλλουν στὸν Γούσεβ ἡ μεγάλη δεξαμενὴ, τὸ εργοστάσιο, τὸ χωριὸ . . . Πάλι ἡ σάνια τρέχει, πάλι ο Βάνκας γελά και ἡ Ἀκούλκα ἡ κουτὴ ξεκούμπωσε τὴ γούνα της κι' ἔβγαλε ἔξω τὰ πόδια της: Κυττάχτε, δηλαδή, καλοὶ ἄνθρωποι, τί ποδήματα ἀπὸ κετσὲ ἔχω, δὲν είναι σαν τοῦ Βάνκα, τὰ δικά μου είναι καινούργια.

— Μπήκε πιά στα ἔξη χρονάκια κι' ἀκό-

μα μυαλὸ δὲν ἔβγαλε! — παραμιλεῖ ο Γούσεβ. — Ἄντις να τεντώνῃς τὰ πόδια, πήγαινε να φέρῃς στο θεὸ σου, τὸν στρατιῶτη, νερὸ να πιῆ. Θὰ σοῦ δώσω γλυκά.

Νὰ ο Ἄνδρὸν που κρατεῖ τουφέκι με τσακμακόπετρα, ἔχει ἀπ' τὸν ὄμο του κρεμασμένον ἕνα σκοτωμένο λαγὸ, και ο γεροκούφταλος ἔβρατος Ίσαακ που τὸν ἀκολουθεῖ και τοῦ προτείνει να κάνουν τράμπα τὸ λαγὸ μ' ἕνα κομμάτι σαποῦνι: να τὸ μαῦρο μωσχάρκι στὴν εἴσοδο, να ἡ Δόμνα που ράβει πουκάμισο και κλαίει για κάτι, μὰ να πάλι τὸ βροδῆσιο κεφάλι χωρὶς μάτια, ο μαῦρος καπνός . . .

Ἄπάνω κάποιοι φώναζε δυνατὰ και κάμποσοι ναῦτες ἔτρεξαν: ἂν να ζουραν στο κατάστρωμα κάτι πολὺ μεγάλο, είτε κάτι θάσκασε. Πάλι τρέχουν . . . μὴν ἔγινε κανένα δυστύχημα; Ο Γούσεβ σκοτώνει τὸ κεφάλι, ἀφηγηκρίζεται και βλέπει: οί δυὸ στρατιῶτες και οί ναῦτες παίζουν πάλι χαρτιά: ο Πάβελ Ίβάνιτς κάθεται και κουνεῖ τὰ χείλη του. Ἡ ζέστη είναι πνιγηρὴ, δυνάμεις δὲν έχει ν' ανασάνῃ, διψᾷ, τὸ νερὸ όμως είναι ζεστὸ, ἀηδία. . . Τὸ μπότσι δὲν παύει.

Ἐξαφνα κάτι παράξενο συμβαίνει με τὸν στρατιῶτη που παίζει χαρτιά. . . Τίς κοῦπες λέγει καρρά, μπερδεύει τοὺς λογαριασμούς και τοῦ πέφτουν τὰ χαρτιά, ὕστερα φοβισμένα και ἡλίθια χαμογελά και κυττάζει ὄλους γύρω.

— Ἀμέσως, ἀδέρφια. . . — λέγει και ξαπλώνεται στο πάτωμα.

Ολοι ἀποροῦν. Τὸν καλοῦν, αὐτὸς δὲν ἀποκρίνεται.

— Στεπάν, μὴν εἶσαι ἄσχημα; αἰ; τὸν ρωτᾷ ο ἄλλος στρατιῶτης με τὸ δεμένο χέρι. — Θέλεις να καλέσουμε τὸν παπᾶ; αἰ;

— Στεπάν, πιὲ νερὸ. . . λέγει ο ναύτης. — Νά, τ' ἀδέρφι, πιέ.

— Μωρὲ τί τοῦ χώνεις τὸ μαστραπᾶ στα δόντια — λέγει θυμωμένα ο Γούσεβ. — Δὲ βλέπεις τάχα, ξερὸ κεφάλι;

— Τί;

— Τί! — λέγει πειραχτικά ο Γούσεβ. — Δὲν ανασάνει, πέθανε! Ὀρσε τὸ τί σου! Μωρὲ τί ἄμυαλος κόσμος, Θεέ μου!

Γ'

Τὸ βαπόρι δὲν κουνιέται και ο Πάβελ Ίβάνιτς είναι εὐθυμος, Δὲ θυμώνει πιά. Ἡ έκφραση τοῦ προσώπου του είναι καινησιά-

λική, φιλόκεικη και γλευκαστική. Σάν νά θέ-
λη νά πῆ: «Ναί, θά σᾶς πῶ τώρα κάτι πού
θά κρατήτε τήν κοιλιά σας ἀπ' τὰ γέλια. Ὁ
στρογγυλός φεγγίτης εἶναι ἀνοιχτός και σὸν
Πάβελ Ἰθάνιτς φουᾶ ἔλαφρό ἀεράκι. Ἄ-
κούονται φωνές, κτύποι κουπιῶν στή θάλασ-
σα... Ἰσα-Ἰσα κάτω ἀπὸ τὸ φεγγίτη κά-
ποιος οὐρλιάζει μὲ ψιλή, ἀντιπαθητικὴ φω-
νίτσα: κάποιος κινέζος θά τραγουδῆ.

— Ὅριστε, φθάσαμε σὲ λιμάνι, — λέγει ὁ
Πάβελ Ἰθάνιτς, χαμογελώντας γλευκαστικά.
— Κανένα μῆνα ἀκόμα και θάμαστε στή
Ρωσία. Μά-αλίστα, ἀξιότιμοι κύριοι φαντά-
ροι. Ἄμα φθάσω στήν Ὀδησό, θά τραβήξω
κατευθεῖαν σὸ Χάρκοβ. Ἐκεῖ ἔχω ἓνα φίλο
λογοτέχνη. Θά πάω σ' αὐτόν και θά τοῦ πῶ:
ἔλα, ἀδελφέ, παράτα κῦτῆς τίς ἀσχερῆς ὑπο-
θέσεις μὲ τοὺς γυναίκειους ἔρωτες και τίς
καλλονές τῆς φύσεως και βγάλε στή φόρα
τῆ διπλοῦ βρώμα... Αὐτὰ εἶναι θέματα
γιὰ σένα.

Μιά στιγμὴ κάτι σκέπτεται κι' ἔπειτα λέ-
γει:

— Γούσεβ, ξέρεις πῶς τοὺς γέλασα;
— Ποιούς, Πάβελ Ἰθάνιτς;
— Νὰ αὐτοὺς δά... Καταλαβαίνει, σὸ
βαπόρι αὐτὸ ἔχει μονάχα πρώτη και τρίτη
θέση, και σ' αὐτὴ τὴν τρίτη θέση ἐπιτρέπεται
νὰ ταξειδεύουν μονάχα μουζίκτοι, δηλαδή πα-
λιόκορμα. Ἄν τύχη και φορεῖς σακκάκι, εἶτε
και ἀπὸ μακρὰ ἀκόμα μοιάζεις γιὰ ἀρχον-
τας εἶτε ἀστός, τότε κόπιασε νὰ ταξειδέψης

(Τὸ τέλος σὸ ἐρχόμενο).

σὴν πρώτη θέση. Και νὰ κρεμαστῆς ἀκόμα,
πρέπει νὰ σκάσης πεντακόσια ρούβλια. Ποιὸς
εἶν' ὁ λόγος, ρωτῶ, ποῦ βάλανε αὐτὴν τὴν
τάξη; Μήπως μὲ τοῦτο θέλετε νὰ ὑψώσετε τὸ
γόντρο τῆς ρωσικῆς μορφωμένης τάξεως;
«Καθόλου. Δὲ σᾶς ἀφήνουμε, μόνο και μόνο
γιατὶ σὴν τρίτη θέση δὲν εἶναι δυνατὸ νὰ
ταξειδέψῃ ἄνθρωπος καθὼς πρέπει: πάρα
πολύ βρώμικα και ἀσχημα εἶν' ἐκεῖ». Ναί;
Εὐχαριστῶ πού φροντίζετε τόσο πολὺ γιὰ
τοὺς καθὼς πρέπει ἀνθρώπους. Σὲ κάθε ἔμω
περίσταση, εἶτε ἀσχημα εἶν' ἐκεῖ, εἶτε καλά,
πεντακόσια ρούβλια δὲν ἔχω. Ἐγὼ δὲ λή-
στεψα τὸ δημόσιο, δὲν ἐκμεταλλεύθηκα τοὺς
ἀλλοφύλους, λαθρεμπόρια δὲν ἔκανα, κανένα
δὲ σκότωσα, ὥστε μπορεῖτε νὰ κρίνετε: ἔχω
τὸ δικαίωμα νὰ καθῆσω σὴν πρώτη θέση
και νὰ βάλω μάλιστα τὸν ἑαυτὸ μου σὴν
ἴδια σειρά μὲ τὴ ρωσικὴ ἀνωτέρα τάξη. Ἀπὸ
λογικὴ ὁμως αὐτοὶ δὲν παίρνουν... Ἀναγ-
κάστηκα νὰ καταφύγω σὲ τέχνασμα. Φόρε-
σα ἓνα μακρὸ πανωφόρι και μεγάλα ποδή-
ματα, ἔκαμα τὸ πρόσωπό μου σὰ μούτρο χα-
μένου μεθύστακα και πηγαίνω σὸν πράκτο-
ρα. Δῶσε μου, λέγω, ἡ εὐγενία σου, εἰσιτή-
ριο»...

— Και σεῖς ἀπὸ ποιά τάξη εἶστε; — ρώτη-
σε ὁ ναύτης.

— Ἀπὸ τὴν ἱερατικὴ. Ὁ πατέρας μου ἦ-
ταν τίμιος παπᾶς. Πάντα στοὺς μεγάλους
αὐτοῦ τοῦ κόσμου ἔλεγε παρρησία τὴν ἀλή-
θεια και γιὰ τοῦτο ὑπέφερε πολὺ.

Μεταφρ. Κ. Σ. ΚΟΚΟΛΗΣ

ΔΥΟ ΑΞΙΟΛΟΓΑ ΒΙΒΛΙΑ

ΓΙΑΝΝΗ ΑΠΟΣΤΟΛΑΚΗ: «ΤΑ ΔΗΜΟ-
ΤΙΚΑ ΤΡΑΓΟΥΔΙΑ». ΜΕΡΟΣ Α', «ΟΙ
ΣΥΛΛΟΓΕΣ».

Νομίζω πῶς γιὰ τὸ βιβλίο αὐτὸ τοῦ Καθηγητῆ
σὸ Πανεπιστήμιο τῆς Θεσσαλονίκης κ. Ἀποστολά-
κη Ἰσάμε σήμερα δὲν ἔγινε ὅσος λόγος ἔπρεπε. Ἰά-
χα δὲν τὸ προσέβανε ὅσο τοῦ ἀξίζει; Ὅπωςδήποτε
τὴν ἐπίμονη σιωπὴ τῆ θεώρησα ἀδικη και ἀδικαιο-
λόγητη. Τοῦτο μὲ παρακίνησε, μολονότι δὲν εἶμαι
διόλου εἰδικός, νὰ μιλήσω γιὰ τὸ ἀξιόλογο, κατὰ
τὴ γνώμη μου, ἔργο τοῦ κ. Ἀπ., προσπαθώντας
ἔτσι νὰ ξυπνήσω τὴν (ἴσως θεληματικὰ) ἀπροσιμ-
μένη προσοχὴ τῶν ἱκανῶν νὰ ἐκτιμῶν πρώτα κι
ἔπειτα νὰ μᾶς μιλοῦν γιὰ τίς καλῆς ἐπιστημονικῆς
ἐργασίας, πού εἶναι δά και σπάνιες σὸν τόπο μας.

Τὸ βιβλίο εἶναι χωρισμένο σὲ τέσσερα κεφάλαια.
Στ' ὀλιγοσέλιδο πρῶτο (σελ. 5—11) πού χρησι-
μεῖται σὸν εἰσαγωγὴ και πού ἐπιγράφεται «Τὸ Δη-
μοτικὸ τραγούδι και ἡ μελέτη του» ὁ κ. Ἀποστο-
λάκης μιλεῖ γιὰ τίς δυσκολίας τίς μεγάλες πού πα-
ρουσιάζει ἡ μελέτη τοῦ δημοτικοῦ τραγουδιοῦ,
γιατὶ μπροστὰ σὸ μελετητὴ παρουσιάζονται «ζητή-
ματα κάθε λογῆς αἰσθητικά, φιλολογικά, ψυχολο-
γικά, λαογραφικά κτλ.» και γιατί λείπουν, προσ-
θᾶται ὁ κ. Ἀ., οἱ σχετικῆς σοβαρῆς μελέτες πού θά
βοηθοῦσαν τὸ μελετητὴ σὴ δουλειά του. Ἀπὸ τίς
πολλῆς πού ἄς τὰ τώρα ἔχουν γίνῃ ὁ κ. Ἀπ.
μὰ μόνο ἀξία λόγου ξεχωρίζει, τίς «Ἐκλογές» τοῦ
Πολίτη.

Ὁ μελετητὴς λοιπὸν τοῦ δημοτικοῦ τραγουδιοῦ
πού ἀναγνώρισε τίς τῶσες δυσκολίες και πού «νοιά-
ζεται σοβαρὰ τῆ δουλειά του», θά «φυλαχτῆ νὰ
»βγάλῃ ἀπὸ τὸ στόμα του τελευτατικὴ κρίση γιὰ τὰ
»δημοτικὰ τραγούδια». Φυσικὰ δὲ «θὰ καταδεχτῆ
»νὰ πάρῃ ἔτοιμες ἰδέες ἀπὸ ἓνα βιβλίο και νὰ τίς
»ξανκπῆ ὁ ἴδιος». Σάν ἄνθρωπος ὁμως ὁ μελετητὴς
πού «συλλογίστηκε σὴ ζωὴ του, ἔρεσι πολὺ καλὰ
»πῶς και σὴν ἐπιστήμη ἀπαράλλαχτα ὅπως και
»σὴν τέχνη, εἶτι ἔχει ἀξία δὲν ἔρχεται ἀπ' ἔξω,
»βγαίνει μόνο του ἀπὸ μέσα, ἀπὸ τὴν ψυχὴ τοῦ
»ἀνθρώπου». Ἀλλὰ και σὸν ἄντρας γενναῖος—ὅπως
πρέπει νὰ εἶναι ὁ κάθε σοβαρὸς μελετητὴς— (αὐτὸ
τὸ προσθέτουμε ἔμεις ἐλπίζοντας, πῶς εἶναι σὺμ-
φωνη ἡ προσθήκη μας μὲ τὴ γνώμη τοῦ κ. Ἀπο-
στολάκη) μπροστὰ σὲς τρομερῆς δυσκολίες «δὲν
»πρέπει ὅτε στιγμὴ ν' ἀπελπιστῆ και ν' ἀφήσῃ τὴ
»μελέτη παρά νὰ δοκιμάξῃ ἀδιάκοπα ν' ἀγκαλιᾶ-
»σῃ τὸ θέμα του, πού τοῦ φάνηκε ἀπλησίαστο ἀπὸ
»τὸ πλάτος κι' ἀπὸ τὸ βάθος και νὰ εἶναι βέβαιος

»πῶς ἀργὰ ἡ γρήγορα ἡ ψυχὴ του θά τὸ κλείσῃ
»μέσα τῆς, τὸ σκοτάδι θά σκορπίσῃ τότε και τὸ φῶς
»ἀπὸ κάπου κει μέσα θά ξεπεταχτῆ».

Μὲ τὰ παραπάνω λόγια — ἀφήνει ὁ κ. Ἀπ. νὰ
τὸ καταλάβουμε — ὅτι κι αὐτὸς ἔτοι ἥρωικὰ ἀντί-
κρουσε τὸ ἀπιαστο μόνο μὲ τὴ δύναμη τοῦ λογικοῦ
θέμα του. Ὅσοι σὲ τέλος— ὅπως λέει ἀμέσως πα-
πικᾶτω—κατόρθωσαν νὰ τὸ ἀγκαλιάσῃ συνολικά,
τραβώντας πάντα ἐμπρός ἔχι «μὲ τὴν πρόθεση φω-
»τισμένων κομματιῶν παρά μὲ τὴν ἀδιάκοπη κίνη-
»σῃ μέσα σ' ὀλοένα φωτεινότερα σύνολα».

Τὰ κάπως περιέργα, τ' ἀνακουφιστὰ μεγάλα λό-
για, πού φαίνεται πῶς πολὺ τοῦ ἀρέσουν τοῦ κ.
Ἀπ., μεταφρασμένα ὥστε νὰ καταλαβαίνουμε ὅλοι
τὸ νόημά τους ἡ καλύτερα φωτισμένα ἀπὸ τὸ φῶς
τοῦ Ἀττικοῦ ἡλίου, σημαίνουν πῶς και ὁ μελετη-
τῆς τοῦ δημοτικοῦ τραγουδιοῦ πρέπει νὰ χεῖ ἐπιστη-
μονικὴ εὐσυνείδησία και καταρτισμὸ γενικὸ και εἰ-
δικό. Κι ἀκόμα πρέπει τὸ θέμα νὰ τοῦ πᾶσι σὸ
φυσικό του και νὰ τ' ἀγαπήσῃ, ὥστε προσεχτικὰ
κι ἐπίμονα νὰ τὸ κοιτάξῃ ἀπ' ὄλες τίς μεριές γιὰ
νὰ μπορέσει σὸ τέλος νὰ νιώσει τὸ δημοτικὸ τρα-
γούδι, νὰ γίνῃ κύριος τῆς τεχνικῆς του και ὄλης
τῆς ὁμορφιάς του.

Ἐχω τὴ γνώμη ὅτι μὲ τὸ βιβλίο του ὁ κ. Ἀπ.
ἀποδείχνει πῶς αὐτὸ κατόρθωσε. Και γιὰ νὰ τὸ
κατορθώσῃ βοηθήσανε τὸ φυσικό του, ἡ γενικὴ
μόρφωσή του, ὁ ἀναμφισβήτητος εἰδικὸς καταρτισμὸς
του και ἡ εὐκολία νὰ χεῖ πρόχειρα σὴ διάθεσή του
ὄλα τὰ σχετικὰ τὸν καιρὸ πού ὑπηρετοῦσε σὸ
λαογραφικὸ Ἄρχειο.

Ἦτανε λοιπὸν ὁ κ. Ἀπ. ἀρμόδιος νὰ μιλήσῃ
γιὰ τὰ δημοτικὰ τραγούδια πού, ὅπως λέει μὲ πό-
νο, «δὲ ζοῦμε πιά μ' αὐτὰ μαζί πκρά τὰ ἔβρουμε
»ἀπὸ διάφορες συλλογές». Ἦ ἀποξένωσή μας ἀπὸ
τὰ δημοτικὰ τραγούδια πού τότε θλίβει τὸν κ. Ἀπ.
μού φαίνεται φυσικὴ. Βέβαια ἡ ἀποξένωση ὀφείλε-
ται και σὲ ἀφορμῆς πού μπορούσανε νὰ λείψουν,
ὅπως π. χ. ἡ ἀπόφαση ν' ἀλλάξουμε τὴ φυσικὴ
μας γλώσσα. Μὰ κι αὐτὸ τὸ λάθος ἀν δὲν εἶχε γί-
νει τὰ δημοτικὰ τραγούδια και τότε εἶμαι βέβαιος
πῶς θά τὰ μαθαίναμε ἀπὸ τίς συλλογές. Ἀλλὰ και
σὸ σοβαρὸ μελετητὴ μου φαίνεται πῶς θά γεννιό-
τανε φυσικότερα ἀπὸ τὴν πρώτη στιγμὴ τὸ ἐρώτη-
μα — Ἄν οἱ Συλλογῆς τῶν δημοτικῶν τραγουδιῶν
εἶναι ἀξιόπιστες. Τὴ γέννηση τοῦ ἐρωτήματος αὐ-

του μαζί και μ' άλλα, κοί δὲν τὰ ἀνομάζει, ὁ κ. Ἀπ. τὴν ἀποδόξει στό βαθύτερον πόντο τοῦ μελετητῆ «νά πιῶσι τὸ σύνολο» τοῦ δημοτικοῦ τραγουδιοῦ «νά νοιώσῃ». Ἄς ἢ εἶναι κι ἔτσι! Κι ὅς εἶναι ἐβλογημένη ἔρμ, πού γεννήθηκε στὸν κ. Ἀποστολάκη ὁ ἄγιος κόθος καὶ βάλθηκε νά ἐξετάσει.—Ἄν οἱ Συλλογές πού ἔχουμε εἶναι καλὰ κριμωμένες.

Ἐῴσυναιθνητος κι ἀριστοκρατικός εἶδε πῶς δὲν ἔχει τὸν καιρὸ καὶ δὲν ἀξίζει καὶ τὸν κόπο νά ἐξετάσει ὅλες τίς παραπολλές συλλογές. Ἄφρονος λοιπόν γι' ἄλλους τὴν ἐξέτασή τῶν πολλῶν συλλογῶν «πού »τά τραγούδια τους, κατά τὸ λέγειν τοῦ συλλέκτη τους, εἶναι ἀπαράλλαχτα ὅπως τ' ἄκουσε ἀπὸ τὸ »στόμα τοῦ λαοῦ» κι αὐτὸς ἐξέτασε τίς δυὸ τίς πιὸ ἀξιόλογες ἀπὸ τίς συλλογές, πού «οἱ ἐκδότες ἔχουν »ἀλλάξει τὰ τραγούδια ὅπως αὐτοὶ νόμιζαν καλύτερο γιὰ νά φανῆ τὸ δημοτικὸ τραγούδι καθαριώτερο».

Οἱ δυὸ συλλογές πού ξεχώρισε μὲ τ' ἀλλαγμένα τραγούδια εἶναι τοῦ Ζαμπέλιου καὶ τοῦ Πολίτη. Καὶ αὐτὰς ἐξέτασε μὲ τὸ σκοπὸ νά φανεῖ — ἂν πραγματικὰ τὸ δημοτικὸ τραγούδι μέσ' ἀπ' αὐτὲς «βγαίνει καθαριώτερο» ἢ παραμορφωμένον.

Τὴν κριτικὴ ἐξέταση τῆς συλλογῆς τοῦ Ζαμπέλιου, τῆς ἀρχαιότερης ἀπὸ τίς δυὸ, ὁ κ. Ἀπ. τὴν κάνει στὸ δεύτερο κεφάλαιο (σελ. 12-133). Μέσα στίς ἐκατονταεπίαι σελίδες μ' εὐνοειδῆσι λεπτόλογη καὶ μὲ προσοχή, μὲ δύναμη πού τοῦ παρέχει ἢ ἐπίγνωση τῆς τεχνικῆς τοῦ δημοτικοῦ τραγουδιοῦ, μὲ παρατηρήσεις αισθητικές, λογικές, φιλολογικές, καὶ μὲ αὐστηρότητα κι ἀνεπιείκεια μᾶς ἀποδεικνύει πεντακάθαρα — ὅτι ὁ Ζαμπέλιος μὲ τίς ἀλλαγές πού ἔκανε στὰ δημοτικὰ τραγούδια προσθέτοντας δικούς του στίχους ἢ ἀντικαθιστώντας ὅσους νόμιμο πῶς εἶναι καλοὶ, ἢ ἀλλάζοντας τὸ κείμενο τῶν παραλλαγῶν πού εἶχε ὀψή του, ὄχι μόνο δὲν ἔδωκε καθαριώτερο τὸ δημοτικὸ τραγούδι, μὰ τοῦ ἔλλαξε τὸ ρυθμὸ, τοῦ χάλασε τὸ νόημα, τὸ παραμόρφωσε.

Στὸ τρίτο κεφάλαιο (σελ. 134-273) μὲ τὴν ἴδια λεπτόλογη προσοχὴ ἐξετάζει τίς «Ἐκλογές» τοῦ Πολίτη. Γιὰ νά μὴν παρανοήσῃ μάλιστα ὁ ἀναγνώστης τὴν πρόθεσή του, ἢ τὰ λεγόμενά του, καὶ γιὰ νά καταστήσῃ πιὸ εὐκόλη στὸν ἀναγνώστη τὴν κατανόηση τῶν κριτικῶν του παρατηρήσεων ὁ κ. Ἀπ. πρῶτα μιλεῖ μὲ τὸν ὀφειλόμενο σεβασμὸ γιὰ τὴν ἐπιστημονικὴ ἀξία τῆς τεράστιας ἐργασίας τοῦ Πολίτη κι ἔπειτα ἐκθέτει σαφέστατα τὴν μέθοδο τὴν αὐστηρή, τὴν κοπιαστικὴ, τὴν ἐπιστημονικὴ μὲ τὴν ὁποία ἐδούλεψε ὁ Πολίτης γιὰ τὴν ἀποκατάσταση τῶν δημοτικῶν τραγουδιῶν πού βρισκόμεναι στίς «Ἐκλογές».

Γιατὶ ὁ Πολίτης δὲν πρόσθεσε οὐτὲ λέξη δική του στὰ δημοτικὰ τραγούδια, μὰ ἔκοψε—μᾶς λέει ὁ κ. Ἀπ.—μὲ σεβασμὸ ἀπάνω στίς διαφορές παραλλαγῶν τοῦ τραγουδιοῦ γιὰ νά πάρῃ πρῶτα τὸ βαθύτερο νόημα κι ἔπειτα νά τὸ ἀποκαταστήσῃ στὴν ἀρχικὴ του μορφὴ, διαλέγοντας ἀπ' ὅλες τὰ κομμάτια πού, σύμφωνα μὲ τὴν κρίση τοῦ, θὰ τὸ ἀπαρτίζανε. Σκέφθηκε, δηλαδή, ὁ Πολίτης νά βρεῖ τρόπο νά ἔχουμε τὰ τραγούδια ἀκέραια. Καὶ προτίμησε νά μὴν ξεκινήσῃ ἀπὸ μιὰ παραλλαγὴ καὶ νά καθήσῃ ὑστερὰ νά τὴ συμπληρώσῃ ἐδῶ κι ἐκεῖ ἀπὸ τίς ἄλλες, παρὰ ἄπλων κατὰ ὅλες τίς σχετικὲς παραλλαγῶν τοῦ τραγουδιοῦ, τίς ἀνάγει στούς στίχους

τους κι ὑστερὰ ἀπ' ὅλες αὐτὲς ἔφτιανε τὸ κείμενο. «Τὸ λογικὸ καὶ τὸ πραγματικὸ νόημα τῶν κομμάτιων ἀπὸ τίς διαφορῆς παραλλαγῶν, αὐτὸ χρησίμευε γιὰ κυριώτερος ὁδηγὸς στὸν Πολίτη καὶ μὲ τὴν βοήθειά του γινόνταν τὸ ταίριασμα τοῦ τραγουδιοῦ».

Ἄλλά—μᾶς λέει ὁ κ. Ἀπ.—«πῶς ἢ μέθοδος τοῦ Πολίτη μ' ἔλα τὰ καλὰ τῆς δὲν εἶναι αἰσιτὴ γιὰ τὰ τραγούδια». Γι' αὐτὸ καὶ στὸ τέλος ὁ Πολίτης μᾶς ἔδωκε στίς «Ἐκλογές» ταίριασμα τραγούδια πού ἢ μελέτη τους δὲ μᾶς ἀναπαύει, ἀλλὰ μᾶς ἀφίνει βιαστικὸ καὶ ὑποψία γι' αὐτὰ. «Μπορεῖ βέβαια—προσθέτει ὁ κ. Ἀπ.—τὸ τραγούδι πού βγαίνει μὲ τὴν μέθοδο τοῦ Πολίτη νά κλεινῆ ἀριώτερο καὶ τελειότερο λογικὸ νόημα, μένει ὅμως πίσω τίς περισσότερες φορές ἀπὸ τίς δημοτικὰ παραλλαγῶν σὲ ζωντανία καὶ σ' ἐκφρασὴ» κι αὐτὰ στὸ ἀληθινὸ τραγούδι εἶναι τὰ σημαντικώτερα καὶ τὰ οὐσιαστικώτερα χαρακτηριστικά του». Αὐτὰ πού λέει ὁ κ. Ἀπ. μᾶς τὰ ἀποδεικνύει κι ὅλας μὲ τὴν κριτικὴ ἐξέτασή πού κάνει πολλῶν τραγουδιῶν ταίριασμα ἀπὸ τὸν Πολίτη. Π κριτικὴ του καλοπροαίρετη, μετρημένη, καὶ γεμάτη ἀπὸ αἰσθητικὲς παρατηρήσεις πεῖθει τὸν ἀναγνώστη πρῶτα πρῶτα, ὅτι τὸ συχνότερο λάθος τοῦ Πολίτη ἀνεξάρτητα ἀπὸ τὴν μέθοδο ἔχει αἰτία τὴν ἀδυναμία του νά διακρίνει μέσα στίς διαφορῆς παραλλαγῶν τοῦ τραγουδιοῦ πού εἶχε μπροστά του τίς ἰσοτίμες καὶ ἰσοδύναμες ἐκφράσεις, τὰ ἰσοτίμα μοτίβα, ὥστε ν' ἀποφύγει νά βάζει—ὅπως τὸ κάνει πολλές φορές—στὸ ταίριασμα τραγούδι δυὸ ἰσοτίμα μοτίβα, τὸ ἓνα κοντὰ στὸ ἄλλο. «Ἔτσι στὸ ἀποκαταστημένο ἀπὸ τὸν Πολίτη τραγούδι «τὸ ἴδιο νόημα, τὸ ἴδιο περιστατικὸ ξαναγεφυρώνει, τ' ἀκούμε πάλι γιὰ δευτέρη φορά χωρὶς καμμιὰ ἀνάγκη».

Τὸ λάθος αὐτὸ πολλές φορές κάνει τὸ ἀποκαταστημένο ἀπὸ τὸν Πολίτη δημοτικὸ τραγούδι πιὸ ἀδύνατο καὶ κάποτε τὸ δείχνει παραμορφωμένο. Νὰ τὸ συμπέρασμα πού βγάλουμε διαβάζοντας τὴν κριτικὴ ἐξέταση τοῦ κ. Ἀπ., πού γιὰ ἓνα τραγούδι π. χ.—μᾶς λέει ὁ ἴδιος—ἐκεῖνο πού «βγήκε ἀπὸ τὸ αὐτοκόλλημα τῶν κοιμητιῶν ἦτανε κάτι ἀνύπαρχτο »γιὰ τὴ φαντασία τοῦ λαοῦ μαζί ὅμως καὶ τερατόμορφο». Κι ὁ ἴδιος μᾶς δείχνει τὸ ριζικὸ αἴτιο τῆς ἀποτυχίας τοῦ Πολίτη γράφοντας «τὸ λάθος τοῦ Πολίτη ἦτανε ἢ ἰδέα του ἐκείνη πού διαβάξουμε στὸν πρόλογο τῆς συλλογῆς του πῶς «καὶ ἢ »ταλειωτάτη παραλλαγὴ παρουσιάζει ἀλλεῖφεις, ἀφίντες ὅμως εὐκόλως ἐπανορθοῦνται διὰ τῆς βοήθειας ἄλλων παραλλαγῶν». Αὐτὴ τοῦ σταθῆκε τὸ »μεγαλύτερο ἔμπόδιο νά μὴν πάρῃ τὴν κάθε μιὰ »παραλλαγὴ χωριστὰ νά τὴν κοιτάξῃ, ὅπως θὰ ἔπρεπε νά γίνῃ γιὰ κάθε ποιητικὴ δημιουργία παρὰ »τίς κοιτάξῃ ὅλες μαζί παραβάλλοντες καὶ σχετίζοντας τὴν μιὰ μὲ τὴν ἄλλη».

Σφαλῆρῆ λοιπὸν ἢ μέθοδος τοῦ Πολίτη καὶ μοιραία θὰ τὸν παράσχευε σ' αἰσθητικὰ παραστράσιμα ἀπὸ τὰ ὅποια θὰ τὸν προφύλαττε μόνο μιὰ ἐξαιρετικὰ λεπτὴ αἰσθησι, ἂν τοῦ εἶχε δοθεῖ ἀπὸ τὴ φύση.

Τελειώνοντας τὴν κριτικὴ ἐξέταση τῶν «Ἐκλογῶν» ὁ κ. Ἀπ. γράφει τ' ἀκόλουθα, πού πρέπει νά τὰ προσέχουν πολὺ ὅλοι ὅσοι καταπιάνονται μὲ τὰ δημοτικὰ τραγούδια: «Ἡ ἀποκατάσταση τοῦ

ἀρχικοῦ κειμένου, πού ἔβαλε ὁ Πολίτης σκοπὸ του, »εἶναι ἀληθινὰ ἐπιστημονικὸ πρόβλημα καὶ γιὰ »χάρη του ἔχουμε νά κάμουμε πολλές μελέτες καὶ »ἐρευνᾶς ὅπως ἔμως αὐτὴ παρουσιάζεται γινόμενη »στὸ κείμενο τῶν «Ἐκλογῶν» φοβᾶμαι πῶς δεικνύει »τὸν Πολίτη νά μὴν ἔχη σταθῆ ὡς τὸ τέλος τῆς »δουλειᾶς του μέσα στὰ σύνορα τῆς ἐπιστήμης »παρὰ νά ἔχη βγῆ πέρα ἀπ' αὐτὰ πρὸς τὴν »Τέχνη καὶ πρὸς τὴν ποιητικὴ δημιουργία» κ' »ἔτσι μοιάζει νά κἀνῃ κι αὐτὸς τὸ λάθος, πού μὲ »τὸ δικαίωμα του ποτὲ του δὲν τὸ ἐσυγχώρησε στούς ἄλλους ὅταν τοὺς ἔπαινε νά τὸ κἀνουν, ἔταν δηλαδὴ »τούς ἔπαινε νά διορθώνουν καὶ νά συμπληρώνουν »κατὰ τὴν ὁρεξὴ τους τὰ δημοτικὰ τραγούδια. Γι' »κι ἂν δὲν μπᾶξῃ στὸ κείμενο ὁ Πολίτης δικούς »του στίχους, ὅπως ἄλλοι ἐκδότες, μιὰ φορά τὰ »δημοτικὰ τραγούδια δὲ μένουν ἀπείραχτα καὶ στὴ »φυσικὴ τους κατάστασιν παρὰ παθαίνουν ἀλλαγῆς »καὶ ἀλλαγῆς ριζικῆς». Καὶ κάνει λίγο παρακάτω τὴ σύστασιν: «Ἄν ὄχι τίποτε ἄλλο, ἢ ἰδέα τουλάχιστο πῶς ἐμεῖς οἱ μορφωμένοι οὐτὲ ζήσαμε οὐτὲ »ζοῦμε πιὰ τὰ δημοτικὰ τραγούδια πρέπει νά μᾶς »ἐμποδίσῃ νά ἀπλωθούμε χέρια ἀπάνω τους γιὰ νά »τὰ διορθώσουμε ἢ νά τὰ συμπληρώσουμε καὶ νά »γινόμεσθε ἓνα εἶδος καινούργιοι δημιουργοί».

Ὅσοι ἐπιχείρησαν κάτι παρόμοιο—ὁ Ζαμπέλιος, ὁ Χρηστοβασιλῆς κι ὁ Πολίτης — παραμόρφωσαν τὸ τραγούδι καὶ τὸ ἐκάναν χειρότερο. Νά ! τί ἀπόδειξε μὲ τὴν κριτικὴ του ἐξέτασή ὁ κ. Ἀποστ. Κι ἐπομένως στὸ μέλλον ὁ καθένας μᾶς πρέπει νά πιάνει μὲ φόβο καὶ μὲ τρόμο τὰ χέρια του καὶ τίς δυὸ πιὸ ἀξιόλογες συλλογές.

Καὶ τώρα ; Πού θὰ διαβάσουμε τὰ δημοτικὰ μας τραγούδια ;

Συμβουλεύει τάχα σοδάρᾳ ὁ κ. Ἀπ. αὐτὸ πού ἀφίνει νά καταλάβουμε, πῶς πρέπει νά περιμένουμε νά γίνουν πρῶτα οἱ πολὺ δὺσκολες καὶ μακρόχρονης ἐρευνᾶς καὶ μελέτης, οἱ ὁποῖες θὰ ἐπιτρέπαν νά λυθεῖ τὸ ἀληθινὰ ἐπιστημονικὸ πρόβλημα πού εἶναι ἢ ἀποκατάστασιν τοῦ δημοτικοῦ τραγουδιοῦ, κι ἔπειτα νά τὰ διαβάσουμε ; Καὶ τάχα ἢ ἀποκατάστασιν τοῦ ἀρχικοῦ κειμένου δὲν εἶναι πρόβλημα ἀπὸ τὴ φύσιν τοῦ ἔλυτο ; »Ἡ πιστεύει—ὅπως ἀφήνεται νά ὑπονοεῖται — ὅτι στὸ ἀναμεταξύ θὰ ἔπρεπε νά τὰ μελετᾶμε ὅλοι μᾶς ἀπὸ τὸ πρῶτ ὡς τὸ βράδυ τὰ δημοτικὰ τραγούδια σκῦθοντας ἀπάνω στίς χιλιάδες παραλλαγῆς τους, πού βρίσκονται μαζεμένες κι ὅσες μποροῦν ἀκόμα νά μαζωχθοῦν, γιὰ νά γνωρίσουμε τὴ ζωὴ τῶν πατέρων μᾶς ἀπὸ τὴν εὐγενικώτερη μεριά, ἀπὸ τὴ λαχτάρα τῆς ψυχῆς τους ;

Αὐτὴ τὴ μελέτη κι αὐτὸ τὸ σκῦψιμο ἀπάνω στίς χιλιάδες τραγούδια ταίριαξῃ μόνο στούς εἰδικούς. Κι αὐτοὶ δὲν πρέπει νά ναι περισσότεροι ἀπὸ τέσσερις πέντε. Οἱ ἄλλοι πού πρέπει νά χουμε κι ἄλλες δουλειὰς θὰ μένουμε λοιπὸν καταδικασμένοι νά μὴ γνωρίσουμε σ' αἰῶνα τὸν ἄπαντα τὴ ζωὴ τῶν πατέρων μᾶς ἀπὸ τὴν εὐγενικώτερη ὄψιν τῆς ;

Καὶ δὲν εἶναι τάχα δυνατόν οἱ εἰδικοί καὶ περισσότεροι ἀπ' ὅλους ὁ πιὸ ἀρμόδιος ἀπ' αὐτούς νά χαρίσει στούς πολλοὺς μιὰ συλλογὴ—μικρότερη ἢ μεγαλύτερη—ὄχι ἀπὸ διορθωμένα τραγούδια, ἀλλὰ ἀπὸ τὰ καλύτερα ὅπως βρίσκονται στίς πιὸ καλῶρες παραλλαγῆς, ἔστω ἂν καὶ σ' αὐτὲς μπορεῖ νά

διακρίνει ὁ εἰδικὸς ἀτέλειες ἢ καὶ σημάδια καλὰ ἢ κακὰ καινούριας δημιουργίας ;

Μιὰ τέτοια συλλογὴ, μὲ σημειώματα διαφωτιστικὰ δὲ θὰ ἐπέτρπε στὸν κάθε Ἑλληνα, μορφωμένο καὶ μὴ, νά διαβάσει τὰ καλύτερα δημοτικὰ τραγούδια στὴ μορφὴ τους τὴν ὅσο τὸ δυνατό πιὸ γνήσια ;

Αὐτὰ τὰ ἐρωτήματα μού γεννήθηκαν ἅμα διαέβαινα τίς σελίδες πού βγάξῃ τὰ συμπράσιμα τοῦ ὁ κ. Ἀπ. καὶ θεώρησα πῶς εἶναι καθήκον μου νά τ' ἀπευθύνω πρὸς αὐτὸν πού εἶναι—γι' αὐτὸ μ' ἔπεισε ἢ κριτικὴ του μελέτη—καὶ βαθῶς γνώστης τῶν δημοτικῶν τραγουδιῶν καὶ κάτοχος τῆς τεχνικῆς των κι ἐπομένως ἀρμόδιος νά πεῖ μὲ κύρος γνώμη γιὰ ὅ,τι σχετίζεται μ' αὐτὰ.

Ἐδῶκε λοιπὸν ὁ κ. Ἀπ. μιαν ἄρτια ἀρνητικὴ—νά ποῦμε ἔτσι—ἐργασία, γιατί μᾶς ἔδειξε, πῶς δὲν ἔχουμε ἀκόμα καμμιὰ συλλογὴ τοῦ δημοτικοῦ τραγουδιοῦ. Εἶμαι βέβαιος πῶς θὰ μᾶς δώσει καὶ θετικὲς ἀπάνει στὸ δημοτικὸ τραγούδι μελέτες ἐπίσης ἄρτιες. Τὸ β' μέρος τοῦ ἔργου του φαίνεται πῶς θὰ εἶναι κάτι τέτοιο, ἂν μάλιστα ἐννόησα καλὰ μᾶς ὑπόσχεται τὴν τεχνικὴν τοῦ δημοτικοῦ τραγουδιοῦ.

Ἡ Συλλογὴ πού ζητοῦμε θὰ ἦτανε τάχα κατὼτερης ὀφέλειας ;

Ὅπως εἶδαμε μὲ τὰ δύο κεφάλαια ὁ κ. Ἀπ. ἔδωκε τελικὴ ἀπάντησιν στὸ ἐρώτημα πού εἶχε ἀρχικὰ θέσει. Καὶ θὰ νόμιζε κανένας πῶς δὲν ἔχει τίποτε πιὰ σχετικὰ νά προσθέσει. Κι ὅμως στὸ βιβλίον τοῦ ἀπροσδόκητα ὑπάρχει κι ἓνα τέταρτο κεφάλαιο (σελ. 274—325) μὲ τὴν ἐπιγραφὴ «ὁ Πολίτης». Θὰ λέγαμε πῶς τὸ κεφάλαιο αὐτὸ εἶναι μιὰ βιογραφία τοῦ Πολίτη, ἂν δὲν ἦταν πιὸ ταίριαστο νά χαρακτηριθεῖ σὰ μιὰ ψυχανάλυσιν τοῦ μακαρίτη σοφοῦ καθηγητῆ, ψυχανάλυσιν πού βέβαια δὲν ἔχει γίνῃ μὲ τὴν μέθοδο τοῦ Freud, μὰ πού εἶναι κριμωμένῃ μ' ἓναν τρόπο προσφιλῆ στὸν κ. Ἀπ. μὲ τὸν τρόπο τοῦ Καρλάιλ.

Ὁ ἦρωας ὡς ἐπιστήμονας μπορούσε νά ἐπιγραφεῖ τὸ κεφάλαιο μὲ τὸ ὅποιον ὁ κ. Ἀπ. μᾶς παρουσιάζει σὰν ἦρωα (δευτέρου βαθμοῦ) τὸν Πολίτη, πού δολὴ ἢ Ἑλλάδα τὸν ἔβρει κι ὅλοι τὸν γνωρίσαμε πάντοτε σὰν ἓνα ἐπιστήμονα ἱκανότατο, ἐργατικότατο, εὐνοειδῆτο, μελετηρό. Δὲν ἐπιτρέπεται νά λησμονήσουμε πῶς μ' ἓνα ἄλλο γνωστὸ βιβλίον τοῦ πᾶντος λίγα χρόνια ὁ κ. Ἀπ. θέλησε νά μᾶς παρουσιάσει τὸ Σαλωμὸ σὰν ἦρωα (πρώτου βαθμοῦ) ποιητῆ, ἐνῶ τὸ ἔθνος τὸν ἔχει ἀναγνωρίσει ἀπὸ πολλὰ χρόνια γιὰ τὸν πιὸ ἀξιοποιητὴ του, κι ὅλο τὸ Ἑλληνικὸ τὸ ἔχει καμῆδ καὶ μαρτύρ πού ἢ μοῖρα του δὲν τοῦ ἐπέτρπε ν' ἀποτελειώσῃ ποτὲ του κανένα ἀπὸ τ' ἀρχινοσμένα μεγάλα ἔργα του.

Βέβαια εἶναι ἀπόλυτο δικαίωμα τοῦ κ. Ἀπ. νά βλεπῇ τὸν ἦρωα σ' ὅποιον ἢ ὅπου θέλει, φτάνει ἢ ἡρωοποίηση τοῦ ἐπιστήμονα ἢ τοῦ ποιητῆ, νά μὴ τοῦ δίναι ἀφορμὴ νά χαντακῶνῃ ὅλους τοὺς ἄλλους Ἑλληνας ἐπιστήμονας, λογοτέχνες καὶ ποιητὰς. Αὐτὸ τὸ κακὸ συνῆθη τὸ εἶχε καὶ τὸ πρότυπό του, τοῦ ὁποῖου θέλει νά μιμνήται ὄχι μόνο τίς ἀπόλυτες ἀρχές, τίς κάπως φυσικὲς στὸ μεγάλο γουριτανό Σχοτσέζο, μὰ καὶ τὸ δύστροπο κι ἀπόταμο ὕφος, πού κι αὐτὸ ταίριαξῃ ὁπωσδήποτε στὴ εὐσπεφία τοῦ Καρλάιλ καὶ στὴν ἐποχὴ του.

Οἱ διασυρτοὶ ὅμως τοῦ ἐνός καὶ τοῦ ἄλλου ἀπὸ

τούς συγγρόνους κι από τούς πεθισμένους "Ελληνες έπισημόνους και λογοτέχνες, γιατί έτυχε να μ'ήν έχουν σάν υπόδειγμα πουριτανικές αξίες κι αντίληψεις του κόσμου ήρμαιές, δέν πολυταριάζουν σέ κριτικό τής σημερινής εποχής, που δέν κατάγεται από πουριτανούς Σκοτσέζους, που ζει στην ήλιοφώτιστη "Ελλάδα και πού τό έλπίζουμε και τό εύχόμενα δέν είναι δυοπεπτικός.

Γι' αυτό θεωρήσαμε πως πρέπει να τρώ θυμίσουμε σα νηφάλια ο Ίαιν έγραψε για τον Καρλάιλ σχετικά με τή μανία του να δικασέρνει όλους όσους δέν κατάλαβε, γιατί τόν έμπόδιζε ή ίδιουσυγκρασία του και ή ασκητική απολυτέτης των ήθικων άρχων του.

Οι Έλλοι γράφει ο Τζιν «άρχίζουμε να νιώθουμε» τή σοβαρότητα των πουριτανών. Ίσως οι "Άγγλοι «θα μπορούσαν να καταλάβουν τήν εύθυμία του Βολταίρου. Έργαζόμεστε για να αξιοθανοθίτε τον Σαίξπηρ, θα προσπαθήσουν βέβαια να νιώσουν το Ρακίνα. Ο Γκαίτε, ο διδάσκαλος όλων των νεωτέρων πνευμάτων, μπόρεσε να αισθανθεί και τούς δυό. Πρέπει ο κριτικός στη φυσική κι εθνική ψυχή του να προσθέσει πάντε ή εξη ψυχές τεχνητές κι επίκτητες και πρέπει ή εγγύγιστη συμπάθειά του να τον εισάγει και σ' αισθήματα σδυμένα πιά ή ξένα. Ο καλύτερος καρπός τής κριτικής είναι το ν' αποσπασθούμε από τόν ίδιο τόν έαυτό μας, να τόν καταναγκάσουμε τόν έαυτό μας να συμπετέχει στο περιβάλλον πού ζούμε, να μάς μάθει να ξεχωρίζουμε τ' αντικείμενα μέσ' από τις διαβατικές μορφές πού δέν παύουν ποτέ να τούς δίνουν ο χαρακτήρας μας και ο αιώνας μας. Καθώς τα κοιτάζει τ' αντικείμενα με γυαλιά σέ δύναμη και σέ χρώμα διαφορετικά και κανένας δέν μπορεί να πλησιάσει τήν αλήθεια αν δέν υπολογίσει το σχήμα και το χρωματισμό, πού ή κατασκευή των γυαλιών του δίνουν στα αντικείμενα πού βλέπει. Ίσαμε σήμερα φιλονεικούσαμε και μαλώνουμε, γιατί ο ένας έλεγε

«πως τ' αντικείμενα είναι πράσινα οι άλλοι πως είναι κίτρινα κι οι άλλοι τέλος πως είναι κόκκινα.» Ο καθένας κατηγορούσε το γείτονά του πως δέ βλέπει καλά κι ότι είναι κακόπιστος. Να επί τέλους πού μαθαίνουμε τήν οπτική ήθική, 'Ανακαλύψαμε πως το χρώμα δέν τό έχουν τ' αντικείμενα, μα τό έχουμε μέσα μας' και συγχωρήσαμε τούς γείτονους μας να βλέπουν αλλοιούτικα από μας, αναγνωρίζουμε πως πρέπει να βλέπουν κόκκινο αυτό πού μάς φαίνεται γαλάζιο, πράσινο αυτό πού μάς φαίνεται κίτρινο' μπορούμε μάλιστα να καθορίσουμε τι είδος γυαλιά φτιάχνουν το πράσινο, να μαντεύσουμε τα αποτελέσματα σύμφωνα με τή φύση τους, να ποιήμε από τα πριν στους ανθρώπους το χρωματισμό πού θα τούς φανεί πως έχει το αντικείμενο το όποιο θα τούς παρουσιάσουμε, να διαγράψουμε από πριν το ούστημα του κάθε λογής μυαλού και ίσως μια μέρα θα λυτρωθούμε από κάθε σύστημα. Ο Γκαίτε έλεγε—ως ποιητής είμαι πολυθεϊστής, ως φυσιοδίφης πανθειστής, ως ήθικό πρόσωπο θεϊστής' και έχω ανάγκη για να εκφράσω το αίσθημά μου όλων αυτών των μορφών. Πραγματικά όλα τα γυαλιά είναι καλά, γιατί μάς δείχνουν όλα κάποια όψη καινούρια των πραγμάτων. Το σπουδαίο είναι να έχουμε όχι ένα απ' αυτά, μα περισσότερα και να μεταχειριζόμεστε το καθένα τήν πρέπουσα στιγμή».

Αν ο κριτικός κ. Αποστολάκης έκανε ως τα τώρα το μεγάλο λάθος να φορεί πάντα κόκκινα γυαλιά, ο καθηγητής στο Πανεπιστήμιο τής Νεοέλληνικής Λογοτεχνίας κ. Άπ. είναι απαραίτητο να γίνει εφτάψυχος και να προμηθευθεί γυαλιά μ' όλα τα χρώματα τής Ίριδος, για να μπορεί ν' αποχτήσει τή συμπάθεια πού θα του επιτρέψει να νιώσει τα πιο αξια από τα έργα τής Νεοελληνικής Λογοτεχνίας όλων των σχολών και συστημάτων κι όλων των εποχών πού καλείται να διδάξει.

ΑΓΓΕΛΙΚΗΣ ΚΑΤΖΗΜΙΧΑΛΗ, «ΥΠΟΔΕΙΓΜΑΤΑ ΛΑΪΚΗΣ ΤΕΧΝΗΣ».

πού θα δαπάνησε για να υπερνικήσει τα εμπόδια, πού θα συνάντησε στους δρόμους και μικρονοδες δρόμους τής πολύχρονης έρευνας, πρώτα για να μαζέψει το άγνωστο και σκόρπιο υλικό κι έπειτα για να το ξεχωρίσει, να το κατατάξει, να βρει τις ομοιότητες, να διακρίνει τις μικροδιαφορές, να συμπεράνει και να γενικεύσει κατ' αναλογίαν, ώστε στο τέλος μ' επίγνωση όλων των εξυπακουσμένων να μάς μιλήσει για τή μεγάλη σημασία τής διακοσμητικής λαϊκής τέχνης.

Θα μόχθησε ή κ. Κατζημιχάλη! Γιατί βέβαια για να βρει τ' αντικείμενα πού έπρεπε να μελετήσει—κεντήματα, φορεσιές, ρόκες, κροντήρια, πινακωτές, τζάνια κ.τ.λ.—πότε θα σκαρφάωσε στα βουνά τής Ήπειρου ως πού να φτάσει στις στέγες των Σαρακατσάνων, άλλοτε θαλασσοπνίχτηκε στα μπουγάζια του Αιγαίου για να περάσει από το ένα νησί του στο άλλο, κι άλλοτε θα υποχρεώθηκε να τρέξει από χωριό τής Μακεδονίας ή τής Ρούμελης σέ άλλο γειτονικό για να προφτάσει ένα πανηγύρι ή ένα γάμο και να εξακριβώσει το θέμα ενός στολιδιού τής φορεσιάς τής νόφης, ή τόν τρόπο πού δέ-

νεται ένας κεφαλόδεσμος... Και θα κοπίαζε πολύ κάθε φορά πού γυρίζοντας με τή πολυκριβή σοδιά της από τα ταξίδια της, θα έπρεπε να βαμάσει το καλλιτεχνικό της ανυπόταχτο φυσικό αναγκασμένη να έργασθαι πιά με τήν επιστημονική υπομονετική και ψυχρή μέθοδο, σκύδοντας άπάνω σέ σκίτσα, φωτογραφίες, σχέδια, σημειώσεις με τεχνικούς όρους κι ονομασίες, μετρώντας, παραλληλίζοντας, ψηλαφώντας, για να νιώσει, για να εξηγήσει, για να συμπεράνει.

Γιατί βέβαια προτού να σκεφθεί ή κ. Χ. να γράψει, θα είχε ήδη πεισθεί για τήν αξία τής Λαϊκής Τέχνης, όχι μόνο από μια έμψυτη καλλιτεχνική διαίσθηση, αλλά κι από μελέτη εύσυνεθητή, λεπτόλογη, κοπιαστική, μεθοδική, πού τής επέτρεψε να γνωρίσει σέ όλες τις λεπτομέρειες τήν Τεχνική τής Λαϊκής Τέχνης και να νιώσει τή διακοσμητική σημασία της, τήν όμορφιά των χρωματισμών της και των θεμάτων της πού τ' αποτελούν είτε γεωμετρικά σχήματα, είτε σχηματοποιημένες παραστάσεις και αντικείμενα—κλαριά, λουλούδια, ανθρώπους, θηρία, πουλιά, καρδιά, γλάστρες κ.τ.ο.

Ίσως από μια τέτοια ειδική προετοιμασία δέ στάθηκε διόλου δύσκολο στην κ. Κατζημιχάλη το να διαλέξει για υποδείγματα τα πιο κατάλληλα θέματα και να τα σχεδιάσει για να καταρτίσει τούς πίνακες, και ευκολώτερο θα τής ήταν να γράψει τις δηγήσεις για τή χρήση των πινάκων. Κι ακόμα πιο εύκολο να δημιουργήσει διακοσμητικά θέματα για τα σκεύη—βιβλιοθήκη, καθίσμα, ράφι κ.τ.λ.—τα όποια βρίσκουμε στους εξη τελευταίους πίνακες σάν πρότυπα για τήν πυρογραφία και τήν ξυλογλυπτική, θέλοντας να μάς δείξει με ποιόν τρόπο μπορούμε από ένα κέντημα να πάρουμε ένα θέμα και τροποποιώντας το καταλλήλως να το χρησιμοποιήσουμε σάν διακοσμητικό σ' ένα σκεύος, ή έπιπλο κ.τ.λ.

Ίποθέτω μάλιστα πως ή κ. Κατζημιχάλη δέν ανησούησε ποτέ της για το αν το βιβλίο της θα μπορεί να εκπληρώσει τούς άμεσους σκοπούς του, δηλαδή αν θα είναι κατάλληλο για τή διδασκαλία στα σχολεία τής Ιχνογραφίας για διακόσμηση και μ' ελεύθερο χέρι, τής κεντητικής και τής χειροτεχνίας (πυρογραφία και ξυλογλυπτική) κι αν θα μπορούνε μέσ' απ' αυτό να διαλέξουν οι βιοτέχνες, οι εργάτριες εργαστηρίων, οι νοικοκυρές, οι καλλιτέχνες ή διακοσμητικά γεωμετρικά σχήματα, ή θέματα διακοσμητικά με σχηματοποιημένα αντικείμενα, για να διακοσμήσουν υφάσματα, χαλιά κ.λ.π. ή και σκεύη κι έπιπλα πού παράγουν ή κεραμική, ή ξυλογλυπτική, ή μεταλλουργία κ.τ.λ.

Και είχε δικιο να μην άμφιβάλλει ούτε στιγμή για τήν αξία του βιβλίου της. Το Ίπουργάτο μάλιστα τής Παιδείας καθώς άκουσα—και το άναφέρω για έπαινό του—το ένεκρίνε ήδη να εισαχθεί στο σχολείο. Απαμένει τώρα ο κόσμος—από τόν εργοστασιαρχή κι από τόν καλλιτέχνη ίσαμε το βιοτέχνη και τή νοικοκυρά χωριάτισσα—να νιώσουν το κέρδος πού θα έχουν αν το χρησιμοποιήσουν.

Έτσι—με το να εισαχθεί ή Λαϊκή Τέχνη στο Σχολείο και με το ν' αρχίσει ή Βιοτεχνία και ή Βιομηχανία να χρησιμοποιεί τα διακοσμητικά θέματα της—θα σωθεί ή ίδια ή Λαϊκή Τέχνη από τόν

έξευτελισμό πού άρχισε να παθαίνει με το να χρησιμοποιούν τώρα τελευταία τα έργα της για να στολίσουν ειδικά σκλονάκια τής μέδας, στα όποια συνήθως επιδειχνουν ή μια ή ή άλλη, κατά τ' άλλα συμπληρωτικές πλούσιες κυράδες, μαζί με τόν έξουσιασμό του γούστου τους και μια έρασιτεχνική, να ποιήμε, άγάπη του τόπου τους.

Αυτό θα είχε να παί κανείς για το νέο έργο τής κ. Κατζημιχάλη, όσο θα το εξέταζε σχετικά με τόν άμεσο σκοπό πού φαίνεται σά να επιδίωξε γράφοντας το ή συγγραφέας.

Άλλά ή κ. Κατζημιχάλη, πού δέν είναι άγνωστη στους ενδιαφεραμένους όπωσδήποτε για τήν προκοπή τής Έλληνικής Τέχνης και Βιοτεχνίας και πού είναι πολύ γνωστή στον κόσμο των Γραμμάτων, των καλλιτεχνών και των έρασιτεχνών από τήν έργασία της τήν πολυμερστάτη κι όμως συγκεντρωμένη, τήν ένθουσιαστική κι όμοια νοικοκυρεμένη, τήν εμπνευσμένη κι όμοια συγκρατημένη στα όρια του πραγματικού, από το νέο βιβλίο της—πού είναι δά ένα μέρος τής όλης έργασίας της—φαίνεται να έχει μιά άλλη άπαιτηση: να εξυπηρετήσει έναν έμμεσο να ποιήμε, μα πολύ ευρύτερο σκοπό.

Αυτόν το σκοπό μάς τόν αποκαλύπτει το πνεύμα πού διαπνέει τόν πρόλογο του βιβλίου, πού ήχει σάν ένα άγερτήριο σάλπισμα, με το όποιο μάς καλεί όλους για να μάς δείξει το δρόμο πού αν τόν ακολουθήσουμε θ' αποχτήσουμε μια μέρα Νεοελληνική Διακοσμητική Τέχνη αξιόλογη και ίσως και Τέχνη.

Το σάλπισμα αυτό έχει κάποιες νότες, άλλους μ' άλλους ένός άλλου πού το άκουσα σάν ήμουν ακόμα νέος—πάνε σαράντα χρόνια.—"Ένα σάλπισμα Σαλπικτή Έθνικού, πιο βαθύπνοο, πιο δυνατό, πιο τολμηρό, το σάλπισμα του Ψυχάρη, του έπιστήμονα, πού άφου μελέτησε γερά τή γλώσσα μας κι άφου σκέφτηκε πολύ, παρουσίας το «Ταξίδι» σάν υπόδειγμα γραφτού λόγου και βροντοφώνησης: ότι μόνο αν καλλιεργήσουμε τή μητρική μας, τή δική μας γλώσσα, θ' αναπτύξουμε το πνεύμα μας, θα καταρθώσουμε ν' αποδώσουμε γραφτά αυτά πού βλέπουμε, πού άκούμε, πού αισθανόμαστε, πού σκεπτόμαστε—δηλαδή μόνο αν αποχτήσουμε όργανο γλωσσικό το δικό μας θ' αποχτήσουμε και Σκέψη Έλληνική, και Λογοτεχνία Έλληνική και Έπιστήμη Έλληνική. Ανάλογα και ή κ. Κατζημιχάλη άφου μάζεψε πρώτα, άφου είδε, εξέτασε, μελέτησε στα νησιά και στα χωριά τής Ρούμελης, τής Μακεδονίας και όπου τή ηύρα τα έργα τής Έλληνικής Λαϊκής Διακοσμητικής Τέχνης κι άφου γνώρισε τήν Τεχνική της, σκέφτηκε πολύ και στο τέλος παρουσιάστηκε με το βιβλίο πρώτα «Η Σκευή» και τώρα με τα «Ίποδείγματα» για να μάς πει—ότι μόνο αν γνωρίσουμε, αν αγαπήσουμε, αν μελετήσουμε, αν νιώσουμε τή Λαϊκή μας, τή δική μας Τέχνη μπορεί να μορφωθούμε αισθητικά και ναποχτήσουμε μια μέρα Έλληνική Διακοσμητική Τέχνη και γενικά Έλληνική Τέχνη.

Δέν ξέρω. Μπορεί ο μεγάλος Έκκενος να μην είχε διακρίνει ούτε σάν έγραψε το «Ταξίδι» του, ούτε και κατόπι, τις αναλογίες πού υπάρχουν ανάμεσα στην καλλιέργεια τής λαϊκής γλώσσας και στη μελέτη τής λαϊκής τέχνης από τή μια μεριά, και

από την άλλη της ανάπτυξης της πνευματικής του "Εθνους και της αισθητικής του μορφώσεως. Δεν ξέρω αν προείδε πως το κήρυγμα του εθνογούσε μοιραία στο σημερινό. Έκείνο που είναι βέβαιον κι αυτό που νιώθω είναι, ότι η γόνιμη και δημιουργική του 'Ιδέα, η 'Αλήθεια ή μεγάλη που φύσηξε και ζωογόνησε την 'Ελληνική Σκέψη, θα φώτιζε στο τέλος την ψυχή του προετοιμασμένου από τη φύση Κλητού, ώστε να γιώσει, και με τη σειρά του να κηρύξει μίαν αλήθεια ανάλογη και για το μέλλον της 'Ελληνικής Τέχνης.

Ο κλητός αυτός είναι η κ. Κατζημιχάλη. Οποια σχέση συνδέει την τύχη της Γλώσσας μας με την τύχη της Λογοτεχνίας, ή ίδια συνδέει την τύχη της Λαϊκής μας Τέχνης με την τύχη της Τέχνης μας.

Γι' αυτό τα «Υποδείγματα» της Λαϊκής Τέχνης μου θύμισαν το «Ταξίδι». Είναι δυο βιβλία αν έχω

ισοδύναμα, βέβαια ανάλογα. Και το πρώτο φανερό είναι άγγόνι του δεύτερου.

'Αλλά τάχα μέσο' από το κήρυγμα του προλόγου δεν αναπηδούν λόγια υπέρμετρης αισιοδοξίας και δε φαντάζουν υποσχέσεις μορφής τέχνης άγνότερης απ' εκείνη που θα επιτρέψει να πραγματοποιηθεί η πολύπλοκη πιά ζωή μας ή τόσο ανακατεμένη με τη διεθνική; Νομίζω ναί.

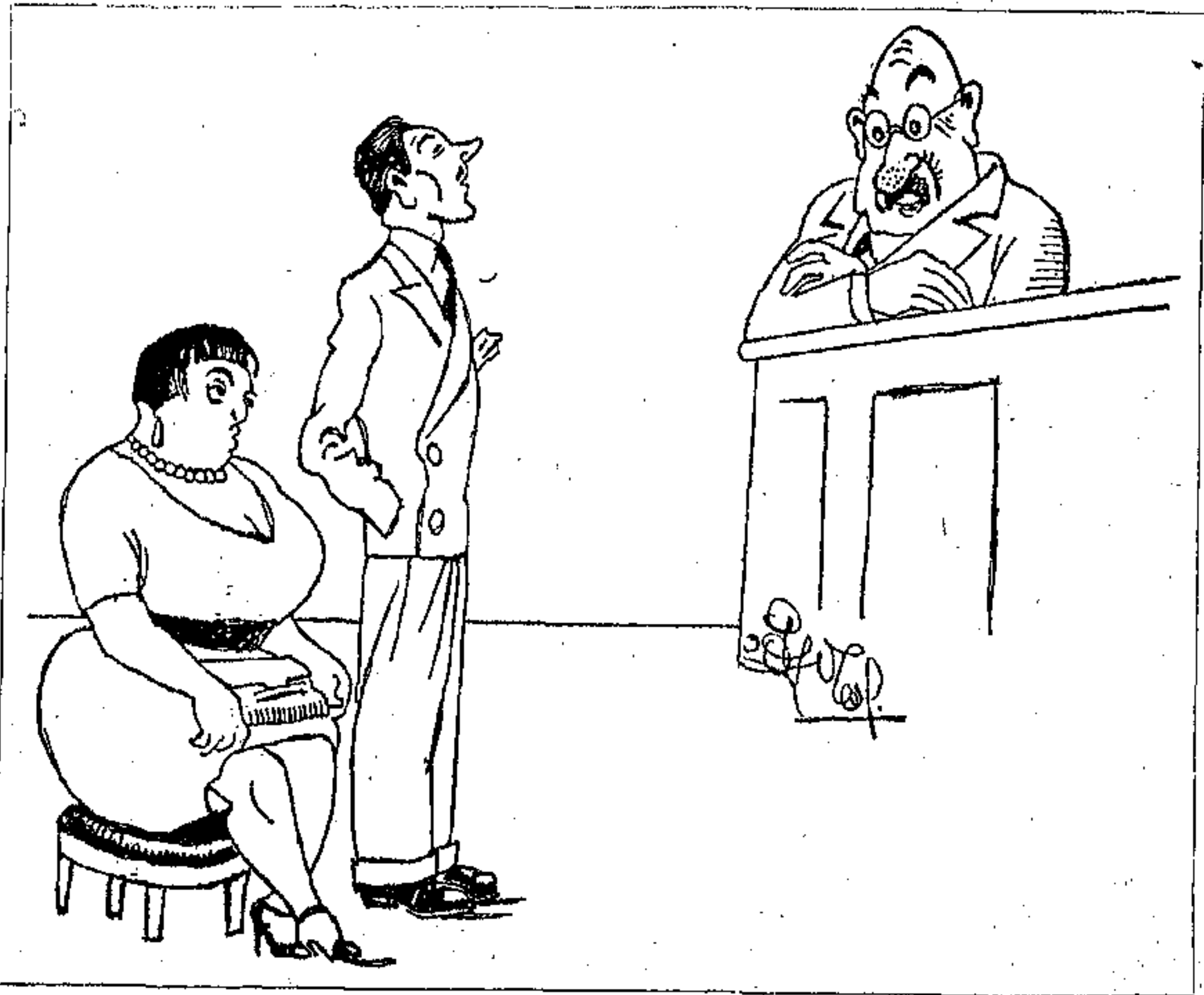
Η όρμη τέλος του κηρύγματος, αυτή που δίνει στην πεποίθηση της κ. Κατζημιχάλη τη μορφή πίστης, και που χάρισε βέβαια στην πολύτιμη 'Ελληνίδα τη δύναμη να υπερνικήσει τόσες δυσκολίες, δεν όφείλεται κάπως σε μια υποκειμενική έντονη διάθεση συναισθηματική με απόχρωση ρωμαντική;

Μπορεί. Μ' αυτό σε κάθε περίπτωση δεν έμποδίζει, αν ακολουθήσουμε το δρόμο που μάς δείχνει, να κερδίσαι κέρδη μεγάλα ή Τέχνη ή 'Ελληνική, ή Βιοτεχνία μας κι ή αισθητική μας μόρφωση.

ΜΑΡΚΟΣ ΤΣΙΡΙΜΩΚΟΣ

ΔΙΚΗ ΠΕΡΙ ΔΙΑΖΥΓΙΟΥ

Γελοιογραφία ΣΟΦΟΥ ΑΝΤΩΝΙΑΔΗ

—'Η κνείδικος, κύριε δικαστά, σάς έπνε ότι είναι το έτερόν μου ή μισο και ότι ανήκει εις το άσθενές φύλον. 'Αλλά προφανώς, αυτά είναι άνακριβή...

ΣΥΧΩΡΕΣΗ

ΔΙΗΓΗΜΑ (*)

Τώρα έφτασε στο μεγάλο πουρνάρι και ξανοίχτηκαν μπροστά του τ'α κύματα των βουνών που έσκυβαν ταπεινά για να φανούν οι μακρυνές κορφές. Κεϊνες έμοιαζαν με βασίλισσες κι δλόγυρα τις έζωϊναν οι οράχες. Έδω, ίαια πάνου, ο Μηλιός δέν ειχε χιόνια, μα οι βασίλισσες φορούσανε ολόασπρη στέμματα.

Σε λιγάκι χιόνθηκε στο δάσος ο Χοϊστος. Κι ακόμα έφτανε ο ήχος της φλογέρας του παιδιού. "Υστερα, άφου περπάτησε κάμποσο μέσα στα έλαια, βγήκε σε μια λάκα και κεϊ στάθηκε κι άφογκράστηκε. Οπτε το καλαμάκι, οπτε κανένας άλλος ήχος άκούγονταν. Τα σκυλιά έβραχναν δώ κεϊ και κάποτε χάνονταν στα έλαια που έκλειναν δλόγυρα τη λάκα. Κι άφηναν κάνα γαυγισματάκι χαράς —γιατι έπαιζαν, δέν κνυηγούσαν. "Α, παίζουν τα σκυλιά!" συλλογίστηκε ο Χοϊστος, που πήγε και κάθησε στην άλλη άκρη της λάκας στο ριζό ένός βράχου. "Ητανε ντυμένος βαριά και δε φοβόντανε να κρυώσει" φορούσε δυο σακάκια και το πανωφόρι, στα πόδια του ειχε δεμένες μάλλινες γκέτες. Το τουφέκι το άπίθωσε χάμου.

Κάμποση ώρα καθόντανε μόνος και λιάζονταν και συλλογίζονταν, ύστερα σά βαρέθηκαν τα σκυλιά να παίζουν ήρθανε κοντά του. "Ο 'Αλέξης τρογύριζε κάτι μεγάλες κοτρώνες ξεκομένες από το βράχο. Και μια στιγμή χάθηκε δλόκληρος σε μια βαθειά τρύπα ανάμεσα από δυο κοτρώνες" μονάχα ή ούρα του ειχε μείνει δξω.

"Ο Χοϊστος τον παρακολουθούσε με το μάτι.

—'Αλέξη! του φώναξε.

Το σκυλί δέν άκουσε και του ξαναμίλησε:

— Δώ 'Αλέξη!

Τέλος πιωπέρονοντας, βγήκε δξω και πήγε στον άφέντη του που ειχε άνησυχήσει.

— Ποιός σε βάνει έσένα τώρα δά να ψάχνεις; ειπε ο Χοϊστος πιάνοντας το σκυλί απ' το αυτί. Τώρα δε μπορώ ν' άνασηκώνω πέτρες και να σκάβω με τα νύχια μου

για να σε ξετριπώσω... Κίτσε κεϊ δά χάμου!

"Ο Νιζάρ καθόντανε με τα μπροσινά πόδια τεντωμένα και κοίταζε τον άφέντη που μιλούσε. "Υστερα κάθησε κι ο 'Αλέξης.

Το κοιταγμά τους στενοχωρούσε το Χοϊστος.

"Από δώ δε φάινονταν και πολλός τόπος γιατί έσκυβαν τη θέα τα δέντρα' μονάχα κατανικρό ξανοίγονταν κάτι βουνά. Το κοντινότερο το καβαλλίκευε ένας δρόμος και κείνη τη στιγμή διάβαιναν στο δρόμο τρεις άνθρωποι. Τόσο κοντά ήτανε, που φάινονταν ή καπνός από τα τσιγάρα τους. Και χασιάλεψε κάμποση ώρα ο Χοϊστος κοιτάζοντας τόνα τάλλο. "Ολα του φάινονταν καινούρια βέβαια, ύστερα από τόσον καιρό που ήτανε κλεισμένος!

"Ε, τον ειχε άναποδογυρίσει το Χάρο.

Λοιπόν, μόνο τώρα το πρωτοσκέφτηκε πως μπορούσε να πεθάνει, λίγο έλειψε, παρά τρέλα.

Και για πρώτη φορά συλλογίζονταν τα παιδιά. Χμ, αυτά ήρθανε στον κόσμο γιατί ήτανε να ρθούν. Μικρά είναι τώρα, όπως δπως... Τι θα πεί: όπως όπως;

"Ισα ίσα όμως, έτυχε νάναί τώρα δά οι τρεις προστάτες μαζωμένοι σ' ένα ξάγναντο του δάσους.

— Λοιπόν τί θα κάνουμε, διαν δε θα μās χροιάζεται το ραβδί για ν' άκουμπάμε; ειπε δυνατά ο Χοϊστος κοιτάζοντας τα σκυλιά.

Κι αυτά όλο τον έβλεπαν και σά να καταλάβαιναν τα λόγια του.

— Ηέρου καλά μās πήγε ο χειμώνας, δχιτώ κνυάβια και δεκατέσσερα αλούπια— δέν είναι μικρό προάμα! Φέτος δέν προλάβαμε να τεντώσουμε ούτε δυο αλουπέδες. Καλά, ο καιρός μπροστά είναι. Φέτος δε θ' άφήσουμε άγριμικό, θα γυρίσουμε δλον τον τόπο. Θα πάμε στο Δρυμώνα, θα πάμε στο Ζιόμνο, θα πάμε στο Δεντροιά. Μερόνυχτα δλόκληρα! Μή με κοιτάτε που είμαι λίγο αδύνατος τώρα... Σε δέκα μέρες θα σπάω την πέτρα με τη γροθιά μου.

"Εκαμε κούλας πως χτυπάει μια πέτρα.

(*) Συνέχεια από το προηγούμενο και τέλος.

Τὰ σκυλιὰ ἀλόχησαν : γάβ! Κι ὁ Χοῖτος ξαναόχισε μὲ πῶ θεομὸν τόνο φωνῆς :

— "Ἄμ τί εἶπατε ! Μὲ ξέρετε καλά ἐμένα. Κ' ἐσεῖς ξεφτέρια εἶστε κι ἐγὼ ὅμοιος εἶμαι σκυλί. Πέρον, δὲ σταυρώσαμε πόδι τοεῖς μῆνες. Τὰ θυμᾶσθε ; . . . Μονάχα ὁ Ἀλέξης πῆγε νὰ μῖς τὰ κάμει στραπάτσα. "Ἐλα δῶ, ρε Ἀλέξη !

Τὸ σκυλί πήδησε κοιτᾶ τον. Ὁ Νιζάμ τοὺς κοίταξε γέροντας τὸ κεφάλι του ἀπ' τὴ μιὰ μεριά καὶ τὴν ἄλλη.

— Καλά, ἔλα δῶ κ' ἐσὺ νὰ μὴν κάμεις σιὰ μάτια ! πειραχτικά ὁ Χοῖτος.

Κι ὁ Νιζάμ χωρὶς πολλὰ, πῆγε κεῖ. Τάβαλε ἀνάμεσα σιὰ πόδια του ὁ Χοῖτος καὶ τὰ χᾶιδε.

— "Ἔτσι ποὺ λὲς κύρ-Ἀλέξη, ξαναόχισε. Πῆγες καὶ μοῦ χᾶιθηκες καλά καλά μέσα σιτὴν ἀλουπότρουπα καὶ τὸ βροῆκες δημοφρα, μοῦ φαίνεται. Περίμενα κι ἐγὼ νὰ πεταχτεῖ καμμιά φορὰ ἢ ἀλουπὸν— μὴ οὔτε σὺ δὲ φαινόσουνα. Ἀλέξη ! Ἀλέξη ! φώναξα σιὰ σιόμα τῆς τρούπας. Πέρονασε ὅλη ἡ μέρα κι ἐγὼ ἤμουνα κεῖ σιτὴ ρίζα τοῦ δέντρον. Τὸ σούρουπο μονάχα ἄκουσα τὴ φωνούλα σου βαβιλιά, σιτὸν ἄλλον κόσμο. "Ἐσκουζες. . . Σὲ παρήτησα γῶ, βρέ, νὰ φύγω ; "Ἐκατοσα δυὸ μέρες ἐκεῖ νησιτικὸς κι ἔσκαβα μὲ ξύλα, μὲ τὸ μαχαίρι μου, μὲ τὰ νύχια μου. "Ὅσο ποὺ τὸ ἄλλο βράδυ καθὼς ἀγωνιζόμουνα ἴδικα, ἀκούγω σιὰ ἓνα γαύγισμα καὶ βλέπω μιὰ μουτσούδα νὰ ξεπεινιέται μέσα ἀπὸ τὰ χῶματα. Τούτη δά . . . Καλά, καλά δά, μὴ μὲ δαγκώνεις κιάλας ! Εἶχες λιγνέψει ἀπ' τὴν πείνα καὶ τὰ κατάφερες νὰ φτάσεις ἴσια μὲ κεῖ . . . Μὰ γῶ σὲ παρήτησα ; "Ἐγὼ δὲ σὲ παρήτησα. Καὶ πέστε μου μιὰ φορὰ ποὺ νὰ φάγατε κλωτοιά ἀπὸ μένα. Καὶ πέστε μου μιὰ φορὰ ποὺ νὰ μένατε νησιτικά . . .

Σῶπασε κάμποσο κι ὅλο τὰ χαϊδολογοῦσε, τοὺς τραβοῦσε τ' αὐτιά κι ἐκεῖνα ἔκαναν νὰ τοῦ δαγκώσουν τὰ χέρια.

— Τὸ καταλαβαίνετε, πῶς σᾶς ἔχω σὰν παιδιὰ μου ; εἶπε ὕστερα. Καὶ τρέμει ἡ καρδιά μου γιὰ σᾶς. "Ἐγὼ πέθαινα κι ἐσᾶς συλλογιζόμουνα . . . Τι, δὲν εἶν' ἔτσι ; Νιζάμ ! Ἀλέξη ! Δὲν εἶν' ἔτσι ; . . . Καλά, καλά . . . "Ἐ, βρέ σῖς, δὲν καταλαβαίνετε τίποτα ! Ναι τὸ εἶπα, μὰ ἐσεῖς δὲ νιώσατε γιὰ τὸ εἶπα. "Ἀκοῦσε δῶ ! . . . Καὶ τί θὰ

γινώσαστε σῖς, ἂν πέθαινα γῶ ; Αἴγες μέρες μὲ χᾶσατε καὶ . . . Σᾶς βλέπω μιὰ μέρα καὶ εἶδα τὰ κόκκαλά σας μονάχα, καὶ τὸ πεταί . . . Δοιπὸν τί θὰ γινώσαστε, ἂν πέθαινα ; Θὰ σᾶς κλαισοῦσε ὁ ἓνας ἀπὸ δῶ κι ὁ ἄλλος ἀπὸ κεῖ. Θὰ σᾶς ξέκαναν . . . "Ὁχι, δὲ μπορούσα νὰ πεθάνω γῶ καὶ νὰ σᾶς ἀφήσω πίσω μου ! Δὲν θάκλειναν τὰ μάτια μου καὶ δὲ θάλυανε τὸ κορμί μου μέσα σιτὴ γῆς. Θὰ βρουκολάκιαζα . . . "Ἐ, λοιπὸν τὸ εἶπα : σκοτώσατε τὰ σκυλιὰ . . . Γιατί ἄλλο θὰ τόλεγα ; Μονάχα ἡ ἀγάπη μ' ἔκαμε νὰ τὸ πῶ . . . Καταλάβετε, ξεφτεράκια μου ;

— Μὲ ποῖον κουβεντιάζεις Χοῖτο ; ἀκούστηκε ἄξαφνα μιὰ φωνὴ σιτὴν κορφὴ τοῦ βράχου.

* *

Ἀπάνου κεῖ, κατάκορφα, ἦταν ἓνας ψηλὸς ἄντρας μὲ τουφέκι κορμασμένο σιτὸν ὦμο. Κρατιώντανε ἀπὸ μιὰ μπράτσα ἐλάτου κι ἔσκυβε, ἔγεργε ὅλο του τὸ κορμί γιὰ νὰ βλέπει κάτω σιτὸ ρίζωμα. Τὰ σκυλιὰ δὲν τὸν εἶχανε καταλάβει, καθὼς ἦταν ἀφοσιωμένα σιὰ παιγνίδια μὲ τὸν ἀφεντικό τους. Κι ἀκούγοντας τὴ φωνή, πετάχτηκαν κι ἀλύχτησαν κἀνα δυὸ φορὲς. Μὰ τὰ κυνηγιάρικα σκυλιὰ δὲν κακιώνουν μ' ὅποιονε ἰδοῦν πῶς ἔχει τουφέκι.

— Ποιὸς εἶσαι σὺ ποὺ κρένεις ; φώναξε ὁ Χοῖτος χωρὶς νὰ σηκωθεῖ : ἔστριψε λίγο καὶ κοίταξε ἀπάνου.

— "Ἐγὼ εἶμαι, ὁ Μέχλερης.

— Μωρὲ σὺ εἶσαι, Χαραλάμπη ; Για κατέβα νὰ σὲ ἰδοῦμε.

Καὶ πῶ σιγανά ; « Ποῦ σιτὸ διάολο βρέθηκες αὐτοῦ καὶ κρυφάκουγες ! »

Σὲ λίγο ξετρούπωσε ἀνάμεσα ἀπὸ τὰ ἔλατα ὁ Μέχλερης, ζηλαρίδης καὶ σὰν πάντα ξεσκουφωτός κι ἀναμαλλιάρης. Τὰ σκυλιὰ τὸν χαίρονταν, μὰ αὐτὸς δὲν τὰ πρόσεχε ὀλίτελα.

— "Ἐσὺ βγήκες καὶ κυνήγι βλέπω, Κίτσο, εἶπε ζυγώνοντας καὶ σταυροποδιάστηκε ἀμέσως χᾶμον.

— Μπᾶ ! ἔκαμε ὁ Χοῖτος, ἔτσι βγήκα σεργιάνι νὰ συνειθίσουν τὰ πόδια μου. Ποῦ βρέθηκες δῶ ;

— Διὰβαινα ψηλὰ σιτὴ σιτάτα καὶ μοῦ φάνηκε πῶς ἄκουσα σκυλλὴ κυνηγιάρικο.

Ἐπιστήτσια νὰ ἰδῶ τί εἶναι, κι ἄκουσα καὶ κουβέντια. "Ἔτσι ἦρθα δῶ σιτὸ βράχο καὶ σὲ εἶδα. Τί γίνεσαι ; θέλεις τουγάρο ;

— "Ὁχι. Γιὰ ποῦ παγαίνεις ;

Ὁ Μέχλερης πάγαινε σιτὸ Δρυμῶνα, σιτὸ σπίτι του λέει. Εἶπανε κάμποσα δικά τους. "Ἄν ἔπιανε κἀνα χιόνι, θὰ μπορούσανε νὰ φέρουν τὶς ἀλουπέδες ὡς ὄξω ἀπὸ τὰ σπίτια τους καὶ νὰ τὶς τουφεκίζουν ἀπὸ τὸ παράθυρο. Κι ἔτσι ἔκαμε μιὰ φορὰ ὁ ἓνας, ἔτσι ἔκαμε ὁ ἄλλος, τόσα τομάρια πούλησα γῶ πέρου—εἶχα τὰ περισσότερα ἀπὸ ὄλους . . .

— Νὰ σοῦ πῶ τὴν ἀλήθεια ; λέει τέλος ὁ Μέχλερης. "Ἐγὼ σὲ εἶδα ποὺ ἔκαμες ἀπάνου, ἤμουνα σιτὴς ἀδεοφῆς μου τὸ σπίτι. Σὲ κοίταξα ποὺ ἀνέβαινες σιτὸ σιγὰ σιτὴ ράχη καὶ στεκόσουνα κἀθε λίγο καὶ λιγάκι. Σὲ εἶδα ποὺ χᾶιθηκες μέσα σὲ ταῦτο τὸ δάσος. "Ἐστερα ἀπὸ κάμποση ὥρα μοῦ ἦρθε κἀτι σιτὸ μυαλό. Βρέ, δὲν πάω ν' ἀνταμῶσω τὸ Χοῖτο, καλά ποῦ εἶναι μόνος του ; εἶπα. "Ἦθελα νὰ σὲ βρῶ, γιὰ νὰ μοῦ πῆς ἂν ἀποφάσεις νὰ μαστε συντροφιά φέτος . . . καὶ τὰ κανονίζαμε ὅπως ὅπως . . . Δὲν πιστεύω νάχεις δώσει τὸ λόγο σου πονθενά !

— "Ἐγὼ πέθαινα, τί λόγο νὰ δώσω ! Θὰ ἰδοῦμε . . .

— Καλά.

Σωπάσανε.

— Νὰ σοῦ πῶ κι ἐγὼ τὴν ἀλήθεια, εἶπε ὕστερα ὁ Χοῖτος. "Ἐχω ἓνα βᾶσανο μέσα μου, ἓναν πόνο βαθύν . . . Γι' αὐτὸ βγήκα δῶ . . . τότε ποὺ ἤμουνα ἄρρωστος, εἶπα τοῦ Ἀλκίδα νὰ σκοτώσει τὰ σκυλιὰ . . .

— Τὸ ξέρω, ἔκαμε γελώντας ὁ Χαραλάμπης, μᾶς τόλεγε ὁ Ἀλκίδας. Κι αὐτὸς ἔτριξε δυὸ τουφεκιὲς σιτὸν ἀγέρα ! χᾶ ! χᾶ ! χᾶ !

— Ναι, μὰ ἐγὼ μιὰ φορὰ, τὸ εἶπα. Καὶ μοῦ φαίνεται πῶς τὰ σκυλιὰ τὸ καταλάβανε καὶ τώρα ἔχουνε παράπονο μὲ μένα.

Ὁ Χαραλάμπης ἔγινε σκεφτικός.

— Ἀλήθεια, εἶπε, εἶναι κἀτι τέτοια πράματα, ποῦ . . .

Καὶ σὲ λίγο :

— Μωρὲ ἀλήθεια, κἀτι σκυλιὰ τὰ ποῦναι περισσότερο ἀπὸ ἄνθρωπο.

— "Ἐγὼ τόχω μέσα μου αὐτὸ τὸ πρᾶμα ! Μὰ μὲ χαίρουνται καὶ πηδᾶνε πάνου μου τὰ σκυλιὰ, μὲ συμπάθησαν γιὰ τὸ λόγο κεῖνον, πιστεύω . . .

— "Ἄ ! μὴ λὲς κουταμάρες, Χοῖτο, εἶπε ὁ Μέχλερης. Ὡς ἐδῶ καὶ μὴ παρέκει. Βέβαια κἀτι ζῶα τ' ἀγαποῦμε. Δὲν ἔχουν τὴν κουβέντια, μὰ τί μ' αὐτὸ ; εἶναι κἀτι μάτια ποὺ σοῦ κρένουν. Καὶ μοιράζεσαι τὸ γραμί μὲ τὸ σκυλί σου καὶ τὸ συλλογιζεσαι καλύτερα ἀπὸ τὰ παιδιὰ του. Ἀλλὰ μὴν τὸ παρακάνεις ! "Ἐσὺ ἔχεις τουφεκίσει ἄνθρωπο σιὰ νιάτα σου, τί διάολο ! "Ἀκοῦς ἐκεῖ νὰ περιμένεις καὶ συχώρεση ἀπὸ τὰ παλιόσκυλα !

— "Ἄμ' ἐδῶ σ' ἔχω, Μέχλερη ! πετάχτηκε ὁ Χοῖτος ξαναμένος. "Ἐσὺ γιὰ ποῖονε ἦρθες φάχροντας μέσα σιτὸ λόγγο ; "Ὁχι γιὰ μένα ! εἶναι κι ἄλλοι σὰν κι ἐμένα, μπορεῖ καὶ καλύτεροι. Μὰ ἓνας Ἀλέξης ὑπάρχει μονάχα.

— Καλὰ τίποτα, δὲ θὰ μαλώσομε. Σηκώθηκε πάνω ὁ Μέχλερης καὶ πέρασε τὸ λουρὶ τοῦ τουφεκιῶ σιτὸν ὦμο.

— "Ἐσὺ θὰ πᾶς κάτου, εἶπε. Θὰ τὰ ποῦμε ἄλλη φορὰ, θὰ σὲ βρῶ τοῦτες τὶς μέρες. Φέτος ἔχει πολὺ κυνήγι, γιόμισε ὁ τόπος ἀγριμικά, θὰ φᾶμε καὶ λαγούς. "Ἄντε γιὰ σου.

Πῆρε τὸ ἀνώπλαγο καὶ σὲ μιὰ στιγμή κρούφηκε πίσω ἀπὸ κἀτι κέδρα. Τὰ σκυλιὰ πήγανε ὡς τὰ κέδρα μαζί του καὶ γυρίσανε πηδώντας.

Ὁ ἥλιος ἔγεργε, ὅλο χαμπήλωνε, μὰ ἦταν ἀκόμα γλύκα Ὁ Χοῖτος κἀθονταν καὶ κοίταζε τὰ σκυλιὰ του. Πέρονασε κάμποση ὥρα, θὰ εἶχε ξεμακρύνει ὁ Μέχλερης. Τότε σηκώθηκε κι αὐτὸς καὶ τὰ σκυλιὰ πήδησαν καὶ τὸν χαίρονταν.

« "Ἐ, λοιπὸν, ἔχει τελειώσει καὶ τοῦτο », εἶπε μέσα του « τώρα βρεθήκαμε μόνου μας κι ἐξηγηθήκαμε. Πᾶει πιά, δὲν ἔχουμε τίποτα μεταξύ μας. Ἀλάφρωσε ἡ καρδιά μου ».

Τράβηξε γιὰ κάτου. Κι ὅταν ἔφτασε σιτὴ μέση τῆς λακούλας, ποὺ ὀλόγυρα τὴν ἔκλεινε τὸ δάσος, σήκωσε τὸ τουφέκι καὶ μὲ τὶς κἀνες ψηλὰ κατὰ τὸν οὐρανὸ, τράβηξε μιὰ : Μπᾶμ ! Κι ἀχολόγησαν οἱ λαγκαδιές. Τὰ σκυλιὰ ξαφνιασμένα, ἄρχισαν τὸ χαρούμενο κυνηγητικό τους τ' ἀλύχτημα, λάκκιζαν. Μπούμ ! κι ἡ ἄλλη κἀνα . . .

Κι οἱ τοεῖς ἀγαπημένοι προστάτες ἄφισαν τώρα τὸ δάσος. Θὰ τοὺς καρτεροῦσαν ἡ Φωτεινὴ καὶ τὰ παιδιὰ.

ΓΡΗΓΟΡΙΟΥ ΞΕΝΟΠΟΥΛΟΥ

Ο ΓΙΟΣ ΜΟΥ ΚΙ Η ΚΟΡΗ ΜΟΥ

ΜΥΘΙΣΤΟΡΗΜΑ (*)

15'

Ἀπὸ τὴν Κέρκυρα, μαζί με μερικούς ἄλλους Κερκυραίους και ξένους, εἶχε μπαρκαριστεῖ κι' ἕνας νέος, πού μας ἔκανε ἐντύπωση ἀμέσως με τὸ ντύσιμό του και με τοὺς τρόπους του. Φαινόταν ἀριστοκράτης και καλλιτέχνης. Θὰ στοιχηματίζαμε πὼς ἦταν και τὰ δυό. Δὲν μπορούσαμε όμως νὰ μαντέψουμε ἂν ἦταν ζωγράφος, μουσικός, ποιητής ἢ ἔρασιτέχνης ἠθοποιός.

— Ζωγράφος θὰ εἶναι, ἔλεγε ἡ Κιάρρα, ἐνῶ τὸν ἔβλεπε νὰ σουλατσάρη στὸ κατάστρωμα.

Ἀλλὰ δὲν βασιζόταν παρὰ μόνο ἴσως στὴν ἐπιθυμία πού εἶχε νὰ ἦταν . . .

— Ἦθελα νὰ τὸν γνωρίσω, εἶπα μιὰ στιγμή.

— Κι' ἐγώ, εἶπε ὁ Νάνης.

— Κι' ἐγώ, εἶπε ἀκόμα ζωηρότερα ἢ Κιάρρα.

Φαίνεται πὼς ὁ νέος αὐτός τῆς ἄρεσε «με τὴν πρώτην». Και δὲν εἶχε ἄδικο. Ἦταν ἕνα μεγάλο παιδί, εἰκοσιπέντε, τὸ πολὺ εἰκοσιεφτά χρονῶν. Τὸ πρόσωπό του, στρογγυλό, κόκκινο και ξυρισμένο, εἶχε μιὰ πολὺ δυνατὴ κι' εὐγενικὴ ἔκφραση. Ἀπὸ τὰ δυὸ μεγάλα, φωτεινά, κατάμαυρα μάτια του, ἦταν φοβερὸ τὸ ὄπλισμένο με μονόκλ. Τὰ σγουρά, φουντωτά και μαύρα μαλλιά μόλις ἐμίκραιναν ἕνα μέτωπο, πού χωρὶς αὐτὰ θὰ φαινόταν πελώριο. Τὸ κορμί ψηλό, γεμάτο, μὰ κανονικό, ἀνάλογο με τὸ μεγάλο κεφάλι και πάρα πολὺ εὐλύγιστο. Ἀπὸ τὴν εὐλυγισία αὐτῆ, τὸ πᾶχος δὲν τοῦ φαινόταν καθόλου. Συνέτεινε όμως κι' ἡ ἀνυπέροχτη κομψότη

τῆς φορεσιάς, πού φώναζε ἀπὸ μακριὰ πὼς τὴν εἶχε κάνει Εὐρωπαῖος.

Ἀπὸ τὸ ἀνδρικό αὐτὸ σύνολο δὲν ἔλειπε οὔτε τὸ γυναικεῖο ἐκείνο κ ἄ τ ι, πού ἡ Κιάρρα τὸ ἐκτιμοῦσε τόσο στοὺς νέους Ἐλαφρά, πολὺ ἔλαφρά, μὰ τὸ εἶχε.

Μιὰ στιγμή, ἡ Λουίζα εἶπε:

— Καλέ, δὲ μοιάζει τοῦ Μιχαλάκη;

— Ἄ, μπά, μπά! . . Καθόλου . . . Οὔτε ἰδέα! διαμαρτυρήθηκε ἡ Κιάρρα ζωηρά, σὰ νὰ τὴν πρόσβαλαν.

Κι' ὅμως τοῦ ἔμοιαζε.

— Ἰταλὸς θὰ εἶναι, εἶπε σὲ λίγο ὁ Νάνης.

— Μπορεῖ νὰ εἶναι και Κερκυραῖος, ἀποκρίθηκε ἡ Κιάρρα.

— ἸΜὰ τότε θάβλεπε στὴν Εὐρώπη χρόνια.

— Μπορεῖ.

Δηλαδή αὐτὸ μοῦ φαινόταν τὸ πιθανότερο. Ἄλλωστε εἶχ' ἀκούσει τὸ νέο νὰ μιλή με κάποιον κοντὰ μου και μοῦ φάνηκε—δὲν ἤμουν βέβαιος—σὰ νὰ μιλοῦσε Ἑλληνικά. Θάταν ξενιτεμένο Κορφιατόπουλο πού γύρισε γιὰ λίγο στὴν πατρίδα του και τώρα ξανάφευγε.

— Θὰ σκάσω ἂν δὲν τὸν γνωρίσω, εἶπε ἀξαφνα ὁ Νάνης. Μάρεσει!

Κι' ἔφυγε ἀπὸ κοντὰ μας. Τὸν ἔχασαμε. Κι' αὐτὸν και τὸν ἀγνωστο νέο. Ἀλλὰ σὲ μισὴ ὥρα, ξαναφάνηκαν κι οἱ δυὸ μαζί. Εἶχαν γνωριστεῖ κι ὁ Νάνης ἔφερε θριαμβευτικά τὸν καινούργιο του φίλο νὰ μᾶς τὸν συστήση.

— Ὁ κύριος Ἄντζολος Ποφάνης, μᾶς εἶπε. Ζωγράφος.

Ἐπρεπε νὰ βλέπατε πὼς σκίρτησε σ' ἀκουσιμα ἡ Κιάρρα.

— Κερκυραῖος; ρώτησε ἡ Λουίζα.

— Μάλιστα, ἀποκρίθηκε ὁ νέος Ἰταλικά.

Ἀλλὰ ἡ οἰκογένειά μου εἶναι χρόνια ἐγκαταστημένη στὴν Ἰταλία.

— Σὲ ποιά πόλη;

— Τώρα τελευταία στὴ Βενετία. Ὁ πατέρας μου εἶναι ἀρχαιοπώλης . . .

— Ἐκατομμυριοῦχος, πρόσθεσε με χαμόγελο ὁ Νάνης.

— Και σεῖς σπουδάζετε ἀκόμα;

— Ὁχι, ἔχω πάρει τὸ δίπλωμά μου ἀπὸ τὴ Σχολὴ τῆς Ρώμης. Πέρου ἔξέθεσα στὸ Μιλάνο τὰ πρῶτα μου ἔργα.

— Και στὴν Κέρκυρα πήγατε νὰ ἰδῆτε συγγενεῖς;

— Ὁχι, δὲν ἔχω πιά κανένα . . . Πήγα ἀπλῶς νὰ ζωγραφίσω.

— Και μένατε πολὺ; ρώτησε ἡ Κιάρρα.

— Πολύ . . . ἑφτά σχεδὸν μῆνες.

— Θὰ ζωγραφίσατε λοιπὸν πολλά.

— Ναι . . . ἀρκετά . . .

Μοῦ φάνηκε πὼς μόνο τὴ στιγμή πού τοῦ μίλησε, ὁ νέος πρόσεξε τὴν Κιάρρα. Και τοῦ ἔκαμε τὴση ἐντύπωση, ὡστ' ἔχασε γιὰ λίγο τὰ λόγια του.

— Εἶναι ἡ ἀδελφὴ σας πού ζωγραφίζει; ρώτησε ὕστερα τὸ Νάνη.

— Βέβαια. Μὰ δὲν ἔχω κι ἄλλη. Ἡ Κιάρρα Δοξαρά. Τὸνομα αὐτὸ εἶναι γνωστὸ πιά στὸν καλλιτεχνικὸ κόσμο τῶν Ἀθηνῶν.

— Μὰ και τὸνομα Δοξαράς εἶναι πασιγνωστο! Δὲν εἶστε ἀπὸ τὴν οἰκογένεια τῶν ζωγράφων;

— Μάλιστα, καταγόμαστε ἀπὸ τὴ Ζάκυθο.

— Και σεῖς, κύριε, ζωγραφίζετε; ρώτησε μένα.

— Ὁ, πολὺ λίγο . . . Οὔτε ὁ γιός μου. Μόνο ἡ κόρη μου . . .

— Ἐκληρονόμησε τὸ ταλέντο, ἔ; συμπλήρωσε ὁ νέος, κοιτάζοντας πάλι τὴν Κιάρρα.

— Ἐτσι φαίνεται.

— Κι' ἔμαθα πὼς εἶστε γιὰ τὴ Βενετία.

— Ναι, κι' ἴσως μείνουμε και μεῖς γιὰ πάντα.

— Θὰ εἶμαι πολὺ εὐτυχὴς νὰ ἔχουμε φίλα, σὰν πατριῶτες και σὰ συνάδελφοι.

Αὐτὸ τῆλεγε σ' ὄλους μας, μὰ κοίταζε μόνο τὴν Κιάρρα. Κι' ἔτσι μόνο ἡ Κιάρρα τοῦ ἀποκρίθηκε:

— Τὸ κατὰλαβα ἀμέσως πὼς θὰ εἶστε ζωγράφος κι' ἤθελα νὰ σᾶς γνωρίσω.

— Μεγάλη μου τιμὴ! Μ' ἀπὸ τί;

— Ἐέρω κι' ἐγώ; Τὸ ἐξωτερικὸ σας φωνάζει πὼς εἶστε καλλιτέχνης!

Ὁ νέος γέλασε ἀφελέστατα και κάθησε κοντὰ μας.

Ἀπὸ τὴ στιγμή ἐκείνη εἴμαστε φίλοι. Κι' ὡς πού νὰ φτάσουμε στὴ Βενετία, ἔ Ἄντζολος Ποφάνης και τὰ παιδιὰ μου ἔγιναν φίλοι στενοί.

Δὲν ξέρω μάλιστα ἂν ἡ φιλία τοῦ νέου ζωγράφου γιὰ τὴν κόρη μου δὲν ἦταν ἀπ' τὴν ἀρχὴ ἀίσθημα ἐρωτικὸ. Τοὺς ἔβλεπα στὸ βαπόρι πάντα σχεδὸν μαζί. Συχνὰ και μονάχους. Ἐλεγαν ἀτέλειωτα, και δὲν πιστεύω νὰ μιλοῦσαν μόνο γιὰ τὴν τέχνη τους . . .

— Πάλι τὸν βρῆκε ἡ κόρη μας! ψιθύριζα τῆς Λουίζας.

— Ἐτσι μοῦ φαίνεται! μοῦ ἀπαντοῦσε Κι' αὐτὴ τὴ φορὰ, τὸν βρῆκε στάλῃθεια.

Ἡ γυναίκα μου εἶχε δίκιο. Πρῶτη φορὰ ἡ Κιάρρα γνωρίζεταν μ' ἕνα νέο ἱκανὸ νὰ τὴν «ἐννοήση». Γιὰτί τί σχέση εἶχε ὁ Ἰταλοκορφιατῆς αὐτός ζωγράφος, ὁ Εὐρωπαῖος, με τὸν Ἄρη τὸ Μακεσίνη, τὸν ψευτοποιητῆ, ἢ με τὸν Τζώρτζη τὸν Καλημέρη, πού δὲν ἦταν παρὰ ἕνας κουτούλιακας μπροστὰ τῆς, ἢ με τὸν Ἰωνίδη τὸν πεζό, ἢ με τὸ Μιχαλάκη τὸν Ἀνατολίτη; Ὁ Ἄντζολος ἔ Ποφάνης ἦταν τόσο διαφορετικός! Κι' ὅσο τὸν ἔβλεπα, ὅσο τὸν ἀκουγα, ὅσο τὸν γνώριζα καλύτερα, τόσο πιθόμου πὼς ἦταν ὁ μόνος κατάλληλος γιὰ τὴν κόρη μου, κι' εὐλογοῦσα τὴ σύμπτωση πού τὸν ἔστειλε στὸ δρόμο τῆς . . .

Ἐλοςπάντων, ἔκανα ὄνειρο σ' ὄλο τὸ διάστημα τοῦ ταξιδιοῦ. Κι' ἔφθασα στὴ Βενετία, με τὴν πεποίθηση πὼς ὁ Ἄντζολος ἦταν πιά ἐρωτευμένος με τὴν Κιάρρα.

Ὅσο γι' αὐτὴ, δὲν εἶχα καμμιά ἀμφιβολία: κι' ἂν δὲν τὸν ἀγάπησε ἀμέσως, ἀπὸ τὴν πρώτη ἐπίσης στιγμή, θὰ τὸν ἀγαποῦσε σὲ λίγο ἢ ἀργότερα . . .

Δὲν γελάστηκα, τοῦλάχιστο γιὰ τὸν νέο. Φτάσαμε στὴ Βενετία, ἀλλὰ δὲν χωριστήκαμε. Εὐθὺς τᾶλλο πρωί, ὁ Ἄντζολος ἦρθε νὰ μᾶς ἰδῆ στὸ ξενοδοχεῖο μας,—στὸ ἴδιο ἐκεῖνο πού καθήσαμε τὴν πρώτη φορὰ. Και τὴν ἴδια μέρα, μᾶς πῆγε στὸ κατάστημα τοῦ πατέρα του, πού ἦταν ἐν' ἀληθινὸ Μουσείο, και στὸ σπίτι του, ὅπου ὁ νέος ζωγράφος εἶχε τὸ ἀτελιέ του, ἄλλο Μουσείο κι' αὐτό. Γνωριστήκαμε με τοὺς γονιούς του και με τὰ δέλφια του,—δυὸ ἀγόρια μικρότερα ἀπ' αὐ-

(*) Συνέχεια ἀπὸ τὸ προηγούμενο.

τόν, — κι εἶδαμε τὰ ἔργα του πού τὰ θαυμάσαμε πολύ. . . Ἔτσι κάθεμέρα ἤμαστε μαζί. Ἡ Κιάρρα δὲν συλλογιζόταν πιά παρά τὸν Ἄντζολο. Οὐτ' ἐγύριζε τώρα νὰ ἰδῆ τὸν Ἰζωρτζη τὸν Καλημέρη. Κι ὁ νέος ξάδερφος, πού θὰ ἔλπιζε νὰ πάρῃ πάλι κανένα φιλί, καθόταν ἀμίλητος καὶ μουδιασμένος. . .

Δυὸ λόγια τώρα γιὰ τὴν οἰκογένεια Ποφάνη.

Ὁ πατέρας, ὁ ἑκατομμυριούχος αὐτὸς ἀρχαιοπώλης, — Ἰζοβάνγη τὸν ἔλεγαν, — ἦταν ἕνας ἀνθρώπος ἀνοιχτόκαρδος, ὀμιλητικός, νόστιμος, μὲ ἀπειρες γνώσεις, μὲ ὀρθές ἰδέες, — καὶ ὀρθές ἰδέες λέμε πάντα τίς σύμφωνες μὲ τίς δικές μας, — καὶ μὲ μεγάλο γούστο.

Ἡ μητέρα ἦταν μιὰ ὀμορφή καὶ νέα ἀκόμη Ἰταλίδα, ἀπὸ τὴ Μπολόνια, πού ὁ γιός της τῆς ἔμοιαζε πολύ. Ἀλλὰ μόνο στὸ φυσικό. Γιατί ἡ κυρία Ποφάνη μοῦ φάνηκε γυναίκα κάπως περιορισμένη. Δὲν συμφωνοῦσε οὔτε μὲ τὸν ἀντρα της, οὔτε μὲ τὸ γιό της. Ζοῦσαν ἕμως ἀρμονικά, πρῶτο μὲ τὴ στοργή πού τοὺς ἔνωσε, καὶ δεύτερο, γιὰτ' ἤξερε, φαίνεται, νὰ ἐπιβάλλεται καὶ σὰ οὐζυγὸς καὶ σὰ μητέρα.

Ἀπὸ τοὺς ἀδερφοὺς τοῦ Ἄντζολου, ὁ μεγαλύτερος ἦταν εἴκοσι χρονῶ κι' ἐργαζόταν στὸ κατήχημα τοῦ πατέρα του. Ὁ ἄλλος, ἀνήλικος, ἦταν ἀκόμη μαθητής.

Τὸ σπίτι τους ἦταν κατὰ τὸν Ἅγιο Γεώργιο, σ' ἕνα μικρὸ κανάλι, πού εἶχε ἀρκετὰ πλατεῖα ὄχθη, ὥστε νὰ σχηματίζεται ἕνα καλὸ πεζοδρόμιο καὶ, — σπάνιο πράγμα, — μπροστὰ στὸ σπίτι σὰ μιὰ μικρὴ πλατεῖα. Ἀπὸ τὸ πρῶτο μέρος, δρόμοι καὶ σπῆτια χωρὶς νερά. Ἔτσι, ὅταν πηγαίναμε στοῦ Ποφάνη, ξεχνούσαμε πὺς βρισκόμαστε στὴ Βενετία. Μιὰ μέρα μάλιστα πού εἶδαμε σὰ περὶχωρὰ τοῦ σπιτιοῦ κι' ἕνα γάϊδαρο, μᾶς φάνηκε πὺς εἶμαστε στὴν Ἀθήνα!

Περνοῦσαμε ἕμως καλὰ στὸ πλοῦσιο αὐτὸ σπίτι. Καὶ φυσικά, τὸ κυριότερό του θέλημα ἦταν γιὰ μᾶς τὸ ἀτελιέ τοῦ ζωγράφου. Ὁ Ἄντζολος Ποφάνης εἶχε ὀρισμένως ἕνα γερὸ ταλέντο καὶ, δώδεκα τώρα χρόνια, τὸ καλλιεργοῦσε μ' ἕνα ἔκτακτο ζῆλο. Οἱ σπουδές του ἦταν πραγματικῶς πολὺ σοβαρὲς καὶ τὰ πρῶτα του «τελειωμένα» ἔργα, πού εἶχαν γίνῃ δεχτὰ στὴν Ἐκθεση ἀπὸ μιὰ αὐστηρότατη Ἐπιτροπή, ὁ τύπος, κι ὁ ἰταλικὸς κι ὁ

ξένος, τὰ ἔκρινε εὐνοϊκώτατα. Ὅλα τελοσπάντων μᾶς ἔδειχναν πὺς ὁ νέος πού μᾶς ἔκαμε τὴν ἐντύπωση στὸ βαπόρι τὸ ἐξωτερικό του, ἦταν καλλιτέχνης μὲ μέλλον.

Ἡ «εἰδικότης» του, ὅπως τῆς Κιάρρας, ἦταν ἡ τοπιογραφία. Ἐκανε ἕμως καὶ θαυμάσια πορτραῖτα. Φυσικά, πρὶν περάσῃ ἡ δεύτερη ἐβδομάδα τῆς γνώριμίας μας, ζήτησε μ' ἐπιμονὴ νὰ κάμῃ τὸ πορτραῖτο τῆς κόρης μου. Ἡ πρότασή του ἔγινε δεχτὴ ὅπως θὰ γινόταν καὶ κάθε ἄλλη. . . Καὶ συχνὰ ἡ Κιάρρα, πότε μαζί μας, πότε μονάχη της, πῆγαινε στὸ ἀτελιέ του γιὰ νὰ ποζάρῃ. Μὰ ἡ πόρτα τοῦ εὐρύχωρου αὐτοῦ ὀμπερλίχτ ἔμενε πάντ' ἀνοιχτὴ καὶ διαρκῶς μπαίνονθαιναν ἡ κυρία Ποφάνη κι ὁ μικρὸς ἀδερφός. Ἦταν τὸ σύστημα τῆς οἰκογένειας. Δὲν ἄφιναν ποτὲ μονάχο του τὸ νέο μ' ἕνα κορίτσι ἀπὸ οἰκογένεια. . .

Στὸ ἀτελιέ τοῦ Ἄντζολου ζωγράφιζε κάπου-κάπου κι ἡ Κιάρρα, πού τῆς εἶχε ξανακαεῖ ἐξ αἰτίας τοῦ ὀζήλου τῆς Τέχνης, κι ἔπαιρνε ὀδηγίες ἀπ' αὐτόν, πού φαινόταν ἐνθουσιασμένος. . .

Τὸ πορτραῖτο προχωροῦσε. Ἐνα βενετσιάνικο τοπίο, πού ἔκανε ἡ κόρη μου, προχωροῦσε κι αὐτό. Κι ἔτσι πλεκόταν σιγά-σιγά ἡ καινούργια ἀγάπη. . .

* *

Στὴ Βενετία εἶχαμε σκοπὸ νὰ μείνουμε πολὺν καιρὸ κι ἴσως γιὰ πάντα. Μιὰ φορὰ πού ἀποφασίσαμε νὰ παντρεύσουμε τὴν Κιάρρα στὸ ἐξωτερικό, προτιμούσαμε αὐτὴ τὴν πόλη, ὅπου εἶχαμε συγγενεῖς, φίλους κι ἀναμνήσεις. Μὰ καὶ νὰ μὴν εἶχαμε ἐξ ἀρχῆς τὴν προτίμηση, θὰ τὴ λαβαίναμε μετὰ τὴ συνάντηση τοῦ Ἄντζολου, πού μᾶς φαινόταν γαμπρὸς ἰδανικός.

— Ἦ τὰ θέλεις! μοῦ ἔλεγε ἡ Λουίζα καταγοητευμένη. Κἀθ' ἐμπόδιο γιὰ καλὸ. Μὲ κανέν' ἀπὸ τοὺς ἄλλους ἐκείνους δὲ θὰ ἦταν ἀληθινὰ εὐτυχημένη ἡ Κιάρρα. Κι εἶχε μεγάλη τύχη νὰ χαλάσουν τὰ συνοικέσια τῆς βλας καὶ τῆς ἀπελπισίας, γιὰ νὰ βρῆ τέλος πάντων τὸν ἀνθρώπο της.

— Μὰ λές νὰ γίνῃ τίποτα; τὴν ρωτοῦσα.

— Εἶμαι βέβαιη! Ὁ Ἄντζολος εἶναι πολὺ ἐρωτευμένος. Καὶ νὰ ἴδῃς πού σὲ λίγο θὰ μᾶς τὴ ζητήσῃ.

— Ἡ Κιάρρα ἕμως;

— Ἐ, δὲ θέλει καὶ ρώτημα. . .

Ἐμένα ἕμως μοῦ φαινόταν πὺς ἤθελε. Τὸ γεγονός ἴσα-ἴσα πὺς ὁ νέος ἦταν ζωγράφος, ἕνας συνάδελφος καὶ συγχρόνως ἕνας ἀνθρώπος τοῦ κόσμου, μ' ἔκανε τώρα νὰ μὴν εἶμαι τόσο μέθαιος πὺς ἡ Κιάρρα τὸν ἀγαποῦσε. Ὁ ζῆλος τῆς, ὁ ἐνθουσιασμός, ἡ μανία τῆς ἔστω γι' αὐτὸν τὸ νέο, μπορεῖ νὰ μὴν ἦταν πραγματικῶς παρά ἕνας θαυμασμός πρὸς τὸν καλλιτέχνη καὶ μιὰ φιλία πρὸς τὸν ἀνθρώπο τοῦ κόσμου. Πιθανότερο βέβαια, φυσικότερο θάταν ἕνα αἰσθημα ἐρωτικὸ κι ἐκ μέρους τῆς, ἀνταπόκριση στὸ αἰσθημα τοῦ νέου, πού ἦταν πιά ὀλοφάνερο. Δὲν ξέρω ἕμως γιατί, ὅσο περνοῦσαν οἱ μέρες, σχηματίζα τὴν ἰδέα πὺς ἡ Κιάρρα δὲν ἦταν ἐρωτευμένη. Ἴσως γιὰ τὴν ἔδλεπα διαφορετικὴ πρὸς τὸν Ἄντζολο ἀπ' ὅ,τι τὴν εἶχα ἰδεῖ ἄλλοτε πρὸς τὸν Ἄρη, τὸν Πέτρο, τὸν Αἰμίλιο, τὸ Μιχαλάκη.

Τί σημαίνει ἀν ὁ ζωγράφος ἦταν νέος, ὀμορφος κι ἔξυπνος; Κι ἀν ἡ Κιάρρα δὲν μποροῦσε νὰ τὸν ἀγαπήσῃ; Ἄν δὲν τὸν ἔβρισκε τοῦ γούστου της, σὰν ἀντρα; Αὐτὸ δὲν μποροῦσε νὰ τὸ ξέρει κανεὶς παρά ἡ ἴδια. Καὶ μὲ τὴν πρόβλεψη κάποιου διαδήματος, σκέφτηκα νὰ τὴν ἐξετάσω.

Βρῆκα τὴν εὐκαιρία ἕνα βράδυ, πού εἶχαν κοιμηθεῖ ὅλοι κι ἐκεῖνη ἀγρυπνοῦσε γράφοντας στὴν κάμαρά της. Μπήκα μέσα, ξαπλώθηκα σὲ μιὰ πολυθρόνα καὶ φαιδρᾶ, χωρὶς περιστροφές, τὴ ρώτησα:

— Λοιπὸν, πὺς τὰ πάμε μὲ τὸν Ἄντζολο;

— Λαμπρά! . . μοῦ ἀποκρίθηκε. Μὰ γιατί ρωτᾶς; Φοβήθηκες μὴ μαλώσουμε; ἢ μὴ ζηλεύμαστε σὰ . . ζωγράφοι; . . Ὁχι, ὄχι. Ὁ Ἄντζολος εἶναι καλὸ παιδί. Ἐπειτα εἶναι τόσο ἀνώτερος ἀπὸ μένα! . . Ζηλεύει ποτὲ κανεὶς τὸ δάσκαλό του;

— Ἐκτὸς ἀν τὸν ἐρωτηθῆ, συμπλήρωσα εὐθὺς μὲ τὴν ἴδια φαιδρότητα.

Ἡ Κιάρρα ἔβαλε τὰ γέλια. Ἐπειτα σοβαρεύτηκε γιὰ νὰ μοῦ ἀπαντήσῃ:

— Ὁχι. Δὲν εἶμασ' ἐρωτευμένοι μὲ τὸν Ἄντζολο.

— Ἀλήθεια; ἀπόρησα. Καὶ ἕμως ἐκεῖνος μοῦ φαίνεται πὺς εἶναι. Καὶ πολὺ μάλιστα. . .

— Ἐκεῖνος ἴσως. . . ἐγὼ ἕμως ὄχι. . .

— Περὶ ἄλλο. . . Ἐγὼ ἐνόμιζα πὺς θὰ τὸν ἔβρισκες λιγάκι καλύτερο. . . ἀπὸ τὸ Μακεδόνι. Κι ἀπ' ὅλους. . .

— Ἄ, οὔτε σύγκριση, μὲ κανένα! . . Ἀλλὰ. . . δὲν τὸν ἀγαπῶ.

— Τὸ πιστεύω. Δὲν θὰ εἶχες κανένα λόγο νὰ μοῦ τὸ κρύψῃς. Μὰ. . . οὔτε θὰ τὸν ἀγαπήσῃς;

— Ὅσο γι' αὐτὸ. . . δὲν ξέρω.

— Τὸ αἰσθηματὸν λοιπὸν δὲ σὲ συγκινεῖ;

— Προσπαθῶ νὰ μὴ μὲ συγκινή.

— Ἄ, ἔτσι; . . Μὰ δὲ μοῦ λές, σοῦ κάνει ἐκδηλώσεις;

— Μὲ ὑπαινιγμούς.

— Καὶ σὺ τί τοῦ ἀπαντᾶς;

— Τίποτα. . . κἀνω πὺς δὲν καταλαβαίνω.

— Ἀνεξήγητο! . .

— Μὰ γιατί;

— Λές πὺς προσπαθεῖς νὰ μὴ σὲ συγκινή. . . Ἐρεῖς λοιπὸν τί σημαίνει αὐτό, Κιάρρα; Πὺς τὸν ἀγαπᾶς καὶ πολεμᾶς νὰ τὸ καταπνίξῃς. Δὲν τὸν θέλεις. Μὰ γιατί; Αὐτὸ δὲν μπορῶ νὰ ἐξηγήσω.

Πρὶν μοῦ ἀπαντήσῃ σ' αὐτά, ἡ Κιάρρα σκέφτηκε λίγες στιγμές, σὰ νὰ ἐδίσταζε. Ἐπειτα, σιγά, ἐπρόφερε:

— Δὲν το λ μ ω. . .

Ὁ λόγος αὐτὸς μὲ συγκίνησε βαθιά. Τὸν κατάλαβα στὴν ἐντέλεια. Ἀλλὰ προσποιήθηκα ἀπορία:

— Δὲν το λ μ ω; . . Μὰ γιατί; . .

— Γιατί, ἀπλοῦστατα, φοβάμαι μὴν πέθω πάλι τὰ ἴδια. . .

— Τὰ ἴδια; . . Μὲ τὸν Ἄντζολο τὸν Ποφάνη; Μὰ τί νομίζεις; Πὺς εἶναι κανένας Μιχαλάκης; Ἡ πὺς θὰ γυρέψῃ γιὰ σένα πληροφορίες ἀπὸ τὸν ξανθὸ ἐκεῖνο τοῦ ζαχαροπλαστείου τοῦ Γιαννάκη;

— Δὲν ξέρω. . . δὲν ξέρω! . . Ἐγὼ τώρα φοβάμαι καὶ τὴ σικιά μου. . . Ἄν φυσῶ καὶ τὴ γιαούρτη, εἶναι γιὰτὶ κἀνηκα στὸ χυλό. . . Νὰ σοῦ πῶ, μπαμπά, ἕνα λόγο; Ὁ Ἄντζολος μ' ἀρέσει. Ἀλλὰ δὲ θὰ τὸν ἀγαπήσω, παρ' ἀφοῦ γίνῃ ἀντρας μου.

— Ὅστε ἔχεις καὶ σὺ τὴν ἰδέα πὺς θὰ σὲ ζητήσῃ;

— Πιθανόν.

— Καὶ θὰ δεχτῆς;

— Φυσικά, δὲ θὰ πῶ ὄχι. Ἀλλὰ θὰ εἶμαι ἐπιφυλακτικὴ ὡς πού νὰ τελειώσουν ὅλα. Δὲ θέλω νὰ συμβῇ πάλι τίποτα καὶ νὰ ὑποφέρω. Ἄς ἔχω τὴν ἰδέα πὺς μπορεῖ νὰ χαλάσῃ κι αὐτό. Κι ἀν εἶναι νὰ γίνῃ, τόσο τὸ καλύτερο!

«Δὲν θέλω νὰ ὑποφέρω». Κι ὁμως πόσο θὰ ὑπέφερε ὁλοένα ἢ δυστοχισμένη μου ἢ Κιάρρα, γιὰ νὰ μιλήῃ ἔτσι! . .

Ὡστόσο ἡ ἰδέα της δὲν τοῦ φάνηκε κακή. Ἴσως δὲν θάχαανε, ἂν περίμενε, ἐπιφυλακτικῆ, ὡς νὰ τελειώσουν ὅλα. Φαίνεται ὁμως πὺς ἄξαφνα τῆς ἦρθε μιὰ ἰδέα ἄλλη. . .

Σὲ λίγες ἡμέρες, μὲ πῆρε κατὰ μέρος καὶ τοῦ εἶπε :

— Μπαμπά, ὁ Ἄντζολος μοῦ ἐξομολογήθηκε καὶ μοῦ πρότεινε γάμο.

— Καὶ σὺ ;

— Κι' ἐγὼ . . . τοῦ τὰ εἶπα ὅλα.

— Ὅλα ; Ποιά ;

— Μὰ ὅλα, σοῦ λέω. Γιὰ τὸν Ἄρη, γιὰ τὸν Αἰμίλιο, γιὰ τὸ Μιχαλάκη.

— Κι ἐκεῖνος ;

— Ἔβαλε τὰ γέλια. Καὶ μοῦ εἶπε πὺς αὐτὰ τὰξερε, τὰ φανταζόταν, τὰ μάντευε. Ἦταν δυνατὸ, λέει, ἓνα κορίτσι σὰν καὶ μένα, νὰ μὴν ἀγάπησε ἓνα-δὺὸ καὶ νὰ μὴν ἀρραβωνιάστηκε μ' ἄλλους τόσους ;

— Τὸ συμπέρασμα εἶναι πὺς δὲν τὸν μέλει καθόλου.

— Καθόλου! . . Μὰ φυσικά, ἓνας ἀνώτερος ἄνθρωπος σὰν τὸν Ἄντζολο . . ἓνας καλλιτέχνης . . πὺς μποροῦσε νάχη τέτοιες προλήψεις ;

— Ἄδικα λοιπὸν ἐφοβόσουν . . .

— Ἄδικα. Γιὰ τὸν Ἄντζολο τοῦλάχιστο.

— Γιὰ τοὺς ἄλλους ὁμως ;

— Τοῦ τὸ εἶπα . . . Τοῦ εἶπα νὰ τὰ πῆ καὶ στοὺς γονεῖς του, νὰ ξέρουν τοῦλάχιστο πὺς ἤμουν ἀρραβωνιασμένη. Ἔτσι μόνο θὰ μπορούσα νὰ δεχτῶ τὴν πρότασή του. Μὰ δὲ θέλησε αὐτός, μοῦ εἶπε, εἶναι δικός του λογοριασμός κι' οἱ γονεῖς του δὲν χρειάζεται νὰ μάθουν τίποτα. «Ἄν μάθουν ὁμως, τοῦ εἶπα, κι' ἔπειτα δὲν θελήσουν ;» Τότε μοῦ ὀρκίσθηκε, μοῦ ἔδωσε τὸ λόγο του, πὺς ὅ,τι-δῆποτε κι ἂν συμβῆ, ἐγὼ θὰ εἶμαι ἢ γυναικὰ του, φτάνει νὰ θέλω.

— Καὶ σ' αὐτὸ τί τοῦ ἀποκρίθηκες ;

— Ἴσως. Τοῦ εἶπα πὺς θὰ σκεφτῶ. Καὶ τώρα, μπαμπά, ζητῶ τὴ συμβουλή σου. Τί πρέπει νὰ κάμω ; Νὰ βασιστῶ στὸ λόγο του, καὶ νὰ δεχτῶ ; Σήμερα, καθὼς μοῦ εἶπε, οἱ γονεῖς του θέλουν. Μὰ θάχη τὴ δύναμη νὰ τοὺς ἀντισταθῆ ὁ Ἄντζολος, ἂν αὐριο μάθουν κάτι τι καὶ εἰς θέλουν πιά ;

— Νὰ τὸ σκεφτοῦμε, ἀγαπητὴ μου Κιάρρα.

— Ἐμεῖς οἱ δυὸ ὁμως, μπαμπά. Σὲ παρακαλῶ, ἢ μαζὶ ὡς μὴ μάθῃ ἀκόμη τίποτα.

Κολακεύτηκα φοβερὰ ἀπ' αὐτὴ τὴν προτίμηση ποὺ ἔδειχνε ἡ Κιάρρα στὸν πατέρα της, γιὰ τὴν περισσότερη κορίτσια, σὲ τέτοιες περιστάσεις, προστρέχουν στὴ μαμά. Καὶ χαμογελώντας ρώτησα :

— Γιατί ;

— Δὲν ξέρω, μοῦ ἀποκρίθηκε, ἔτσι . . . Μοῦ φαίνεται πὺς ἡ μαμά, μὲ τὴν δυσπιστία ποὺ ἔχει σ' ὅλους τοὺς ἀνθρώπους, θὰ ἐπιμείνῃ νὰ μὴ βασιστῶ στὸ λόγο τοῦ Ἄντζολου.

— Κατάλαβα, φώναξα. Ἐσὺ τώρα θέλεις νὰ βασιστῆς κι' ἐλπίζεις, εἶσαι μᾶλλον βέλαιη, πὺς αὐτὸ θὰ σὲ συμβουλέψω κι' ἐγὼ.

Ἐγείνε κατακόκκινη καὶ μοῦ ἀποκρίθηκε :

— Μὰ ὄχι . . . Δὲν ξέρω τί θὰ μὲ συμβουλέψῃς ἐσὺ . . . Ἐὰν κάμω ὁμως ὅ,τι μὲ συμβουλέψῃς . . .

Ἐβλεπα πὺς ἡ εὐθύνη μου ἦτο μεγάλη. Γιατί ὅταν ἡ Κιάρρα μὲ ρωτοῦσε «νὰ δεχτῶ ;» δὲν ἐννοοῦσε παρὰ «ν' ἀγαπήσω ;». Κι ἂν τῆς ἀπαντοῦσα ναί, καὶ συνέβαινε πάλι κανέν' ἀπρόοπτο ; Κι ἂν τῆς ἀπαντοῦσα ὄχι καὶ τὴν ἔκανα νὰ δεῖξῃ στὸν τίμιο νέο μιὰ δυσπιστία, ποὺ θάταν ἴσως ἰκανὴ νὰ τὸν ἀπογοητέψῃ καὶ νὰ τὸν ψυχράνῃ ;

Ἐμπαινα στὴ θέση τοῦ Ἄντζολου κι ἔβλεπα πὺς ὁ κίνδυνος αὐτὸς δὲν ἦταν καθόλου φανταστικός. Ἐγὼ ἄξαφνα, ἂν ἀγαποῦσα ἓνα κορίτσι, ἂν τοῦ ἔδινα τὸ λόγο μου πὺς θὰ τόκαινα, ὅ,τι κι ἂν ἔκαναν οἱ γονεῖς μου, κι ἂν μοῦ ἀπαντοῦσε πὺς ἤθελε πρῶτα νὰ πάρω τὴν ἀδεία τους, ἐγὼ θὰ συμπέραινα πὺς τὸ κορίτσι αὐτὸ δὲν μ' ἐννοεῖ, δὲν μ' ἀγαπᾷ, καὶ δὲν εἶναι γιὰ μένα.

Σκέφθηκα πολὺ. Κι ἐπιτέλους τῆς εἶπα :

— Θέλεις λοιπὸν τὴ συμβουλή μου ; Νὰ βασιστῆς! . . Μοῦ φαίνεται ὅτι ἐνιακόσια ἐνενηντὰ ἐννιά σὰν χίλια, δὲ θὰ μετανοιώσῃς. Ἐνῶ ἂν τοῦ ἔδειχνες μὲ τὴν ἐπιμονή σου πὺς δὲν βασίζεσαι, θάταν κακό.

— Μπαμπά! φώναξε ἡ Κιάρρα. Αὐτὸ λέω κι ἐγὼ . . .

— Ἄ, κατεργάρα! . . Ἦώρα τ' ὁμολογεῖς . . .

Ἀπὸ τὴν ἄλλη μέρα, ὅταν ἔβλεπα τὴν Κιάρρα μὲ τὸν Ἄντζολο, καταλάβαινε πὺς καὶ αὐτὴ ἦταν ἐρωτευμένη. Ἐπιτέλους εἶχε «τολήσει». . . Ὡστόσο κάποιον ἐπιφύλαξη τὴν εἶχε ἀκόμη. Δὲν ἦταν μαζὶ του ὅπως μὲ τοὺς ἄλλους, καὶ στοιχηματίζω πὺς

ἂν καθόταν ὁ Ἄντζολος μονάχος του, δὲν θὰ πῆγαινε ποτὲ στὸ σπίτι του νὰ τὸν ἐπισκεφθῆ. Ἀλίμονο! . . τὰ παθήματα τῆς εἶχαν γίνει μαθήματα.

— Λοιπὸν ; τῆ ρωτοῦσα κάθε τόσο.

— Καὶ ἄ, μοῦ ἀπαντοῦσε ; περίμενε σὲ λίγο . . .

Καὶ πραγματικῶς, ἓνα βράδυ, καθὼς ἤμαστε ἔλοι μαζεμένοι στὸ σαλονάκι μας, μπήκε ἄξαφνα ἡ Κιάρρα, τραβώντας τὸν Ἄντζολο ἀπὸ τὸ χέρι. Καὶ μᾶς εἶπε :

— Σὰς παρουσιάξω τὸν ἀρραβωνιαστικό μου . . .

Καὶ ποιὸς πετάχτηκε πρῶτος νάγκαλιόση τὸν Ἄντζολο καὶ νὰ τὸν φιλήσῃ ;

Ὁ Νάνης.

— Ἄ, μ' αὐτὸ, ἔλεγε, ἐγὼ τὸ ἔβαλα στὸ νοῦ μου ἀπὸ τὴν πρώτη στιγμή.

* * *

Ὁ γέρο-Ποφάνης, τὴν πρώτη φορὰ ποὺ συναντηθήκαμε σὰ συμπεθέροι, μοῦ εἶπε :

— Δὲν εἶχα σκοπὸ νὰ παντρέψω τὸ γιό μου τόσο νέο. Ἀλλὰ ἡ κόρη σας μ' ἔκαμε ν' ἀλλάξω. Θὰ ξανάβρισκα στὴ ζωὴ του ἄλλη μιὰ Κιάρρα Δοξαρά ; Ἦταν γι' αὐτὸν ἡ τύχη, ποὺ δὲ μποροῦσα νὰ τὴν ἐμποδίσω.

Τὸν ἴδιο ἐνθουσιασμό ἔδειχνε κι ἡ κυρία Ποφάνη, ἂν καὶ λιγότερα διαχυτικῆ ἀπὸ φυσικὴ της. Ὅσο γιὰ τ' ἀδέρφια τοῦ Ἄντζολου, αὐτὰ χοροπηδοῦσαν σὰν τὸ Νάνη.

Μὰ κι ἡ ἀδερφή μου, κι ὁ γαμπρός μου, καὶ τὰ παιδιὰ τους, κι οἱ ἄλλοι συγγενεῖς μας κι οἱ φίλοι ὅλοι τῆς Βενετίας καταχάρηκαν γιὰ τὸ συνοικέσιο καὶ τὸ ἐπιδοκίμασαν ὀδύφουχα. «Τί ταιριαστὸ ζευγαράκι! . . ἔλεγαν. Ἐκῶμα εἶναι. . .» Μόνο ὁ Γεώργιος ὁ Καλημέρης μπορεῖ νὰ πειράχτηκε ἀπὸ μέσθ του ποὺ «ἔχανε» ἔτσι γρήγορα τὴν τρελλούτσικη ξαδέρφη. Μὰ κι αὐτὸς λίγο, πολὺ λίγο γιὰ τὴν θὰ εἶχε ἀπελπισθεῖ πρὸ πολλοῦ πὺς ἡ τρελλούτσικη ἐξαδέλφη φρονίμεψε . . .

Καὶ νὰ πάλι ἐμεῖς εὐτυχισμένοι.

Ὅπως καὶ τὴν ἄλλη φορὰ, σὲ μιὰ στιγμή εἶχαμε ξεχάσει ὅλα τὰ περασμένα θλιθερά καὶ μᾶς φαινόταν πὺς ὁ Ἄντζολος Ποφάνης ἦταν ὁ πρῶτος κι' ὁ μόνος ποὺ ἀρραβωνιάζε τὴν κόρη μας. Καὶ τοῦ γιοῦ μας οἱ περιπέτειες εἶχαν ἐπίσης ξεχασθεῖ. Ἦταν σὰ νὰ μὴν εἶχαν μεσολαβήσει στὴ ζωὴ μας τὰ τρία τελευταῖα βασανισμένα χρόνια.

Ὁ γάμος θὰ γινόταν μετὰ τρεῖς-τέσσερις μῆνες.

Ἀφοῦ ἀποφασίστηκε ἡ ὀριστικὴ μας ἐγκατάσταση στὴ Βενετία, νοικιάσαμε ἓνα σπίτι ἐπιπλωμένο στὴ γειτονιά τῶν Καλημέρηδων, συμπληρώσαμε γρήγορα τὴν ἐπίπλωση καὶ κουβαληθήκαμε ἀπὸ τὸ ξενοδοχεῖο. Ὁ Νάνης θὰ ἐξακολουθοῦσε τίς σπουδές του στὸ Παρίσι, ὅπου θὰ πῆγαινε μόνος του μετὰ τὸ γάμο τῆς ἀδερφῆς του. Ἔτσι λογαριάζαμε. Καὶ μὰ τὴν ἀλήθεια, κανένα σύννεφο δὲν βλέπαμε στὸ ρόδιον ὀρίζοντα τοῦ μέλλοντος. Δὲν μᾶς ἐννοιαζε πιά οὔτε γιὰ τὸ πόδι τοῦ Περιάνδρου Σοφίκη, ποὺ ἀγνοοῦσαμε ὀλωδιδόλου τὴν τύχη του : Τὸ γλύτωσε ; τοῦ τέκοψαν ; ἐμεινε κουτσός ; Ὁ Νάνης τὸ ρωτοῦσε καμμιά φορὰ, μὰ χωρὶς καμμιά τύψη. Συλλογιζόταν πὺς αὐτὸς οὔτε τὴ σύζυγο εἶχε προσκαλέσει σ' ἔρωτα, οὔτε τὸ σύζυγο σὲ μονομαχία. Ἐκεῖνοι τοῦ εἶχαν ριχτεῖ κι αὐτὸς εἶχε κάμει τὸ χρέος του καὶ μὲ τοὺς δυὸ . . .

Ἡ καινούργια θύελλα ξέσπασε ὀλωδιδόλου ἄξαφνα. Ἴσως δὲν τὴν προμήνησε. Οὔτε ἓνα συννεφάκι ! Κι ἂν ἦταν, τὰ μάτια μας, τυφλωμένα ἀπὸ τὴ λάμψη τῆς εὐτυχίας, δὲν μπόρεσαν νὰ τὸ διακρίνουν, παρὰ μόνο ὅταν ἦρθε ἀπὸ πάνω μας κι ἔρριξε τὸν κεραυνὸ του.

Ἐνα πρωτὶ, ἡ Κιάρρα μπήκε στὸ γραφεῖο μου χλωμὴ καὶ συγχυσμένη. Κρατοῦσε ἓνα γράμμα ποὺ πρὸ ὀλίγου τῆς τὸ εἶχε φέρει ὁ ταχυδρόμος.

Καὶ μοῦ τὸ ἔτεινε λέγοντας :

— Ὄριστε . . . Ὁ Ἄντζολος . . .

Τὸ διάβασα καὶ μοῦ φάνηκε μιὰ στιγμή πὺς ἀναποδογυρίστηκε ὁ κόσμος.

Ὁ Ἄντζολος, ναί, ὁ Ἄντζολος ὁ Ποφάνης, ἔγραφε τῆς Κιάρρας πὺς ἔφευγε ἀπὸ τὴ Βενετία, γιὰ τὸ «γάμος αὐτός» πρὸς τὸ παρὸν δὲν μποροῦσε νὰ γίνῃ! . . Οἱ γονεῖς του, λέει, δὲν ἤθελαν πιά μὲ κανένα τρόπο, κι αὐτός, λέει, δὲν αἰσθανόταν τὴ δύναμη νάνταχθῆ. Ἀργότερα, ἂν θὰ ἐξακολουθοῦσε νὰ τὸν ἀγαπᾷ ἡ Κιάρρα καὶ νὰ τὸν περιμένῃ, ἴσως κάτι μποροῦσε νὰ γίνῃ. Ἀλλὰ δὲν ἤθελε νὰ τὴ δέσῃ μὲ καμμιά ὑποχρέωση. Ἦταν ἐλεύθερη ν' ἀγαπήσῃ καὶ νὰ πάρῃ ἄλλον. Αὐτὸς ἦταν ἔτοιμος νὰ ὑποστῆ τίς συνέπειες τῆς ἀδυναμίας του.

— Τῆς ἀτιμίας του ! φώναξε ὅταν γιὰ

δεύτερη φορά διάβασα τὸ ἀπαίσιο αὐτὸ γράμμα κι ἐφθάσα στὸ ἀπαίσιο αὐτὸ τέλος. Τῆς ἀτιμίας του, ναί!.. Γιατί σοῦ ἔδωσε τὸ λόγο τῆς τιμῆς του πῶς θὰ σ' ἐπαιρνε ἔτιδῆποτε κι ἂν συνέβαινε.

— Ναί, φιθύρισε ἡ Κιάρρα, καὶ σὺ μὲ συμβούλευες νὰ βασιστώ...

Ἐγὼ, ἀλήθεια. Ἐγὼ ἐφταιγα. Ἐγὼ σκέφθηκα καὶ συμβούλευσα τὴν κόρη μου τόσο ἄσχημα. Ἐγὼ γελάστηκα, σὰν παιδί, παίρνοντας αὐτὸν τὸν μπογιατζῆ γιὰ ἓνα καλλιτέχνη, γιὰ ἓνα τίμιο κι ἀνώτερο ἄνθρωπο.

Τὸ μολόγησα μὲ συντριβὴ καὶ μ' ἀπελπισία. Ἀλλὰ ἡ Κιάρρα ἔσπευσε νὰ μὲ ἡσυχάσει.

— Μὴ σὲ μέλει, μοῦ εἶπε, κι ἐγὼ δὲν ἐβασίστηκα τόσο πολὺ; Δὲν ξέρω γιατί, πάντα περίμενα κάτι τέτοιο. Καὶ ποτὲ δὲν ἐθεώρησα βέβαιο «τὸ γάμο αὐτὸ» καὶ ποτὲ δὲν ἀγάπησα μ' ἄλλη μου τὴν καρδιά τὸν Ἀντζολο. Τὴν ἐπιφύλαξη ἐκείνη πού εἶχες παρατηρήσει στὴν ἀρχή, τὴν κράτησα ὡς τὸ τέλος.

— Ἀλήθεια τὸ λές, Κιάρρα, αὐτὸ; Ἡ διαγωγή τοῦ Ἀντζολοῦ δὲν σοῦ κάνει ὄση ἐντύπωση κάνει τώρα σὲ μένα;

— Ὅχι, σοῦ ὀρκίζομαι!.. Ἐίναι σὰν ἓνα δυστόχημα πού τὸ περίμενα. Σοῦ εἶπα πῶς δὲν ξέρω ἀπὸ τί. Μὰ ἴσως ἀπὸ τὴ μητέρα του. Εἶχα παρατηρήσει δυὸ πράγματα: πῶς ἡ κυρία Ποφάνη εἶναι ἀρκετὰ προληπτικὴ καὶ περιορισμένη σὲ κάποια ζητήματα, καὶ πῶς ἐξασκεῖ μεγάλη ἐπιρροή στὸν ἄντρα της καὶ στοὺς γιούς της.

— Σὰν τὴν Ἰωνίδαίνα...

— Ναί, ναί... Ἡ μοῖρά μας τόχει... Μὰ κι ἡ κυρία Ποφάνη, χωρὶς νὰ φαίνεται, τοὺς σέρνει ἄλλους ἀπὸ τὴ μύτη. Σὲ πολλές περιπτώσεις τὸ εἶδα. Καὶ νά, τώρα. Κατάφερέ τὸ γιὸς τῆς νάθετῆς τὸ λόγο του καὶ νὰ τὸ σκάσει.

Ἄ, τὸ πικρὸ γέλιο τῆς δυστυχισμένης μου Κιάρρας, θὴν πρόφερε αὐτὴ τὴ φράση! Ἀκόμα τὸ βλέπω μπροστῆ μου.

— Λές λοιπόν;... ἡ μητέρα;...

— Ὁ, εἶμαι βέβαιη. Ἦταν δυνατό νὰ παντρέψω αὐτὴ τὸ γιὸς της χωρὶς νὰ ρωτήσω; Θὰ γύρισε πληροφορίες ἀπὸ τὴν Ἀθήνα... Αὐτὴ;... Καὶ τώρα ἐξηγῶ γιατί ὁ Ἀντζολος ἀρνήθηκε μὲ τόση ἐπιμονὴ νὰ πῆ ὁ ἴδιος στοὺς γονεῖς του ὅσα τοῦ εἶχα φανερώσει. Ἦξερε καλὰ τὴ μητέρα του!

— Ναί, ἴσως... Μόνο τὸν ἑαυτὸ του δὲν ἤξερε καλὰ, γιατί δὲν ἔπρεπε νὰ σοῦ δώσει ὑπ' αὐτοὺς τοὺς ὄρους λόγο τιμῆς. Ἐἶναι ἀχαρκτήριστος. Κι ἔτσι, ἀλήθεια, ξαφνικά, χωρὶς νὰ σοῦ δείξει, νὰ σοῦ πῆ τὸ ἐλάχιστο;

— Ἰντελῶς... Ὡς χτὲς τὸ βράδυ πού χωριστήκαμε, ἦταν μαζί μου ὁ ἴδιος... Οὐτε ὑπαινιγμὸς ἂν πῶς «ὁ γάμος αὐτὸς» δὲν μπορούσε νὰ γίνῃ... Τί ὑποκριτής, Θεέ μου!.. Χτὲς τὸ βράδυ νὰ μὴ ποχαιρετᾶ ὅπως πάντα, καὶ σήμερα τὸ πρωὶ νὰ μπαίνει στὸ τραῖνο καὶ νὰ φεύγῃ... Καὶ ποιὸς ξέρει ἀπὸ πόσες μέρες τὸ εἶχε ἀποφασισμένο!

— Αὐτὸ δὲν τὸ ξέρεις... Μπορεῖ χτὲς τὴ νύχτα νὰ ἐγινε ἡ μεγάλη σκηνὴ καὶ νὰ τὸν ἀνάγκασαν οἱ γονεῖς του νὰ σοῦ γράψῃ ἀμέσως αὐτὸ τὸ γράμμα καὶ νὰ φύγῃ.

— Ναί, τὸ γράμμα ἔχει χτεσινὴ ἡμερομηνία, ἀλλὰ δὲν τὸ πιστεύω... Τὸ γράψε χτὲς, ἀλλὰ τὸ ξέρε πῶς θὰ τὸ γράφε προ ἡμερῶν. Δὲν μπορῶ νὰ φανταστῶ πῶς δὲν ἔκαμε κάποια ἀντίσταση, πῶς δὲν εἶχε ἓνα δισταγμὸ, πῶς ὑπέκυψε ἔτσι σὲ μιὰ ὥρα: ἀπὸ τὴ στιγμή πού χωριστήκαμε ὡς τὴ στιγμή πού κάθησε νὰ μοῦ γράψῃ.

— Αὐτὸ θὰ τὸ ἴδοῦμε...

— Ἄ, ὄχι, μπαμπά!.. Σὲ παρακαλῶ νὰ μὴν ἴδοῦμε τίποτα. Ἀφησέ τους. Ἐἶναι κι αὐτοὶ... σὰν τοὺς ἄλλους!

Ἀλλὰ μ' ἄλλη τὴν ἀπαγόρευση τῆς κόρης μου, ἐγὼ δὲν ἐβάσταξα. Ἦθελα νὰ μάθω. Καὶ τὸ ἴδιο πρωὶ πῆγα στὴ κατάσταση τοῦ Τζιοθάνη Ποφάνη.

Μὲ δέχτηκε ἀρκετὰ στενοχωρημένος, μοῦ εἶπε πῶς περίμενε αὐτὴ τὴν ἐπίσκεψη, μ' ἔβαλε νὰ καθίσω στὸ παραμάγαζο, πού ἦταν ἓνα κομψότατο σαλονάκι, κι ἐκεῖ μοῦ ἔδωσε ὄλες τίς ἐξηγήσεις γιὰ τὴν ξαφνικὴ αὐτὴ ρήξη.

Πραγματικῶς, οἱ ἄνθρωποι εἶχαν ρωτήσῃ. Ἀλλὰ γιὰ τὸν τύπο. Εἶχαν γράψῃ σὲ δυὸ φίλους τους στὴν Ἀθήνα, σ' ἓνα Ἰταλοαθηναῖο, πολὺ γνωστὸ στὴν ἀνώτερη κοινωνία, καὶ σ' ἓνα Ἰταλὸ, γραμματέα τῆς πρεσβείας, πού εἶχε κάμποσα χρόνια ἐκεῖ. Οἱ ἀπαντήσεις τους ἔφτασαν στὴ Βενετία τὴν ἴδιαν ἡμέρα: χτὲς τὸ βράδυ. Αὐτὲς ὅμως δὲν ἦταν γιὰ τὸν τύπο. Ἀπεναντίας ἦταν τέτοιες, πού ἔκαμαν τοὺς Ποφάνηδες ν' ἀποσύρουν τὸ λόγο τους, δοσμένο κάπως βιαστικά. Κι' αὐτὸν ἀκόμα τὸν Ἀντζολο πού ἔμεινε, λέει, γε-

ραυνόπληχτος Κι' ἐπειδὴ ὁ κ. Τζοθάνης μὲ περίμενε, τίς εἶχε πάρει μαζί του καί, γιὰ νὰ γλυτώσῃ ἀπὸ φεύτικες δικαιολογίες, μοῦ τίς ἔδωσε νὰ τίς διαβάσω.

Θυμᾶστε τί εἶπα τῆς Κιάρρας, τότε πού συζητήσαμε γιὰ τὸ ἐνδεχόμενο συμπεθερῖδ με τοὺς Ποφάνηδες; «Δὲν θὰ ζητήσουν βέβαια πληροφορίες ἀπὸ τὸν ξανθὸ νέο τοῦ ζαχαροπλαστείου τοῦ Γιαννάκη». Κι' ὅμως ἰδέστε πῶς ἐρχονται καμμιά φορά τὰ πράγματα:

Τὸ γράμμα τοῦ κ. γραμματέως τῆς πρεσβείας δὲν ἔλεγε καὶ πολλά. Πιστοποιήθηκε μόνον πῶς ἡ οἰκογένεια ἦταν τίμια, ἡ περιουσία γερή, ἡ κοινωνικὴ θέση ἀξιόλογη καὶ... ἡ φήμη τῆς κόρης κακὴ. «Στοὺς Ἀθηναίους κύκλους, ἔγραφε, διαδίδονται πολλά καὶ διάφορα γιὰ τὴν δεσποινίδα Δοξαρά, πού φαίνεται νάχη πάρει μεγαλύτερη ἐλευθερία ἀπ' ὅση ἐπιτρέπεται σὲ μιὰ καλλιτέχνιδα».

Ὁ Ἰταλοαθηναῖος ὅμως τὰ ἔλεγε μὲ τὸ νι καὶ μὲ τὸ σίγμα. Γιὰ τὸν Ἄρη, γιὰ τὸ ἐρωτικὸ σπιτάκι τοῦ Πασού, γιὰ τὸν Τζώρτζη τὸν Καλημέρη, γιὰ τὸν Αἰμίλιο Ἰωνίδη καὶ γιὰ τὸν Μιχαλάκη Θεοδοσιάδη. Ἀκόμα καὶ γιὰ τὸ φτωχὸ τὸν Πέπο, τὸ Μαλτέζο φαρὰ τῆς Κερκύρας!

Μυστήριό μου φαινόταν, καθὼς διάβαζα τὸ φοβερὸ αὐτὸ κατηγορητήριον, πῶς ὁ Ἰταλοαθηναῖος μπορούσε νὰ τὰ ξέρῃ ὅλα καὶ μ' ὄλες τίς λεπτομέρειες. Μὰ τὸ μυστήριό μου ἐξηγήθηκε ἅμα γύρισα τὸ φύλλο. Ὁ ἐπιστόλογράφος ἔλεγε πῶς ἡ οἰκογένειά του εἶχε φιλία μὲ τὴν οἰκογένεια Πετριδάκη, πού ἡ κόρη της, ἡ Νίτσα, ἦταν ἄλλοτε φίλη στενὴ τῆς Κιάρρας Δοξαρά, καὶ πῶς ἀπ' αὐτὴ εἶχαν τίς περισσότερες πληροφορίες, γνωστὲς ἄλλωστε στὴν καλὴ Ἀθηναϊκὴ κοινωνία.

Τί σὰς ἔλεγα; Μήπως κι' ὁ ξανθὸς ἐκεῖνος νέος τοῦ Γιαννάκη ἀπ' τὴ Νίτσα δὲν εἶχε τίς πληροφορίες του; Καὶ δὲν ἦταν τώρα τὸ ἴδιο σὰ νὰ γράφε αὐτὸς στὸν πατέρα τοῦ Ἀντζολοῦ;

Ναί, ἔτσι ἐρχονται καμμιά φορά τὰ πράγματα... Ὅχι στὴ Βενετία, μὰ καὶ στὴ Βενεζουέλα νὰ πῆγαίνα τὴ δυστυχισμένη μου κόρη, ἡ κακὴ τῆς φήμης θὰ τὴν ἀκολουθοῦσε σὰ σκιά.

— Αὐτὰ ὅλα εἶναι συκοφαντίες!.. εἶπα μὲ ἀγανάκτηση στὸν κ. Τζοθάνη.

— Μπορεῖ, μοῦ ἀποκρίθηκε, ἀλλὰ τί ση-

μαίνει; Ἦμεῖς δὲν μπορούμε νὰ κάμουμε δικαστήρια, ἀνάκριση, γιὰ νὰ βροῦμε τὴν ἀλήθειαν καὶ τὴν ἀκρῆ. Δίκια ἢ ἀδίκια, ἀλήθεια ἢ ψέμματα, μιὰ φορά πού ὁ κόσμος λείει γιὰ τὴν κόρη σας τόσα πολλά, δὲν μπορούμε, δὲν μᾶς ἐπιτρέπεται νὰ τὴ δώσουμε τοῦ γιου μας. Σεῖς ὁ ἴδιος, στὴ θέση μας, τί θὰ κάνατε;

— Ἐχετε δίκιο. Ὁ γιός σας μόνον ἔχει ἀδίκιο. Γιατί ἡ κόρη μου τοῦ εἶπε, ὄχι βέβαια αὐτὰ πού γράφει ὁ κύριος αὐτὸς ἀπὸ τὴν Ἀθήνα, ἀλλὰ τίς τίμιες κι' ἀθώες σχέσεις πού εἶχε στὴ ζωὴ της μὲ δυὸ νέους. Κι' ὁ κ. Ἀντζολος τὴ βεβαίωσε πῶς δὲν τὸν μέλει. Τοῦ ἀπαίτησε τότε νὰ τὰ πῆ καὶ σὲ σὰς. Ἀλλὰ δὲ θέλησε μὲ κανένα τρόπο. Καὶ τῆς ἔδωσε τὸ λόγο τῆς τιμῆς του, — τὸ ἀκοῦτε; — πῶς θάταν γυναίκα του ὅτιδῆποτε κι' ἂν συνέβαινε, πῶς θὰ τὴν ἐπαιρνε καὶ παρὰ τὴ θέλησή σας. Ἔτσι μόνον δέχτηκε ἡ κόρη μου νὰ γίνῃ ἀρραβωνιαστικιά του ἐπισήμως. Εἰδεμῆ, οὔτε βλα εἶχε, οὔτε ἀνάγκη.

— Καὶ ὅμως, μοῦ ἀπακρίθηκε ὁ κ. Τζοθάνης, σηκώνοντας τοὺς ὄμους, μπορῶ νὰ σὰς βεβαιώσω πῶς ἐμεῖς δὲν ἐπέσαμε καθόλου τὸν Ἀντζολο νὰ ποσύρῃ τὸ λόγο του. Χτὲς τὸ βράδυ τοῦ δείξαμε ἀπλῶς αὐτὰ τὰ γράμματα. Καὶ τοῦ ἔκαμαν τέτοια ἐντύπωση, πού δὲν μπορῶ νὰ σὰς τὴν περιγράψω. Ἐπάγωσε τὸ παιδί, μαρμάρωσε.

«Ἄκουε ἐκεῖ, ἔλεγε καὶ ξανάλεγε, ἀκόμα καὶ μὲ τὸν πρώτο της ξάδερφο, ἀκόμα καὶ μ' ἓναν φαρὰ!..» Καὶ πρὶν τοῦ ποῦμε μετὰ τὸ παραμικρὸ, μόνος του, πρώτος, εἶπε πῶς αὐτὸ δὲν μπορεῖ πιά νὰ γίνῃ. Μὴ τὸν κατηγορήτε. Καὶ σεῖς στὴ θέση του τὸ ἴδιο θὰ κάνατε. Μὴν ξεχνᾶτε πῶς τὴν κόρη σας τὴν ἀγαποῦσε. Κι' ἴσως τὴν ἀγάπῃ ἀκόμα. Γι' αὐτὸ τὸν πλήγωσαν τόσο βαθιὰ οἱ ἀπρόοπτες αὐτὲς πληροφορίες. Σὰς βεβαιῶ λοιπόν, κύριε Δοξαρά, πῶς αὐτὴ τὴ στιγμή ὁ γιός μου εἶναι πολὺ, πολὺ δυστυχῆς. ἴσως ἔσῃ δὲν εἶναι ἡ κόρη σας.

— Στὸ γράμμα του ὅμως λέει, πῶς ἐσεῖς δὲν τὸ θέλετε καὶ γι' αὐτὸ φεύγει...

— Ἀπὸ ἀπλή λεπτότητα. Ὅσο δὲν τὸ θέλουμε μετὰ, ἄλλο τόσο δὲν τὸ θέλει πιά κι' ἐκεῖνος.

Δὲν θυμοῦμαι, μὰ τὴν ἀλήθεια, πῶς τελείωσε ἡ συνομιλία μου αὐτὴ μὲ τὸν πατέρα

τοῦ "Αντζόλου. Θυμοῦμαι μόνο πὼς ἔφυγα ἀπὸ τὸ κατῆχημά του, ἔπεις ἄλλοτε κι ἀπὸ τὸ ξενοδοχεῖο τοῦ γέρο-θεοδοσιάδη: ἀπραχτος, λυπημένος, ἀπελαισμένος. Κι ἔταν γύρισα στὸ σπίτι, τὸ μόνο ποῦ βρήκα γιὰ νὰ παρηγορήσω τὴν ἄμοιρη Κιάρρα, τῆς κακῆς ὥρας τὸ γέννημα, ἦταν νὰ τὴ βεβαιώσω πὼς ὁ "Αντζόλος δὲν ὑποκρινόταν καὶ δὲν τῆς ἔκρυβε τίποτα τὶς τελευταῖες ἡμέρες: μὲ τὴ νύχτα, ἀφοῦ χωρίστηκαν γιὰ τελευταία φορά, πῆγε στὸ σπίτι του, ὅπου τὸν περιμεναν οἱ γονεῖς του μὲ τὰ φοβερά ἐκεῖνα γράμματα.

Ἦν ἦταν αὐτό; Ἐνα τίποτα. Κι ἔμωσ τὴν Κιάρρα τὴν παρηγόρησε, καθὼς κατάλαβα, πολὺ. Ἴσως θάχε ἀκόμα τὴν ἐλπίδα, πὼς ἄμα τοῦ περνοῦσε ἡ πρώτη ἐντύπωση, ποῦ τὸν μαριμάρωσε, ποῦ τὸν ἔκαμε νὰ φύγη σὰν τρελός, ὁ "Αντζόλος θὰ συνερχόταν, θὰ συλλογιζόταν καὶ θὰ γύριζε. Θὰ γύριζε γιὰ νὰ ἐκτελέσῃ τὸ λόγο του. Καὶ σὰν τίμιος ἄνθρωπος, μὰ καὶ σὰν ἐρωτευμένος.

Ἐγὼ, τ' ὁμολογῶ, δὲν εἶχα πιά τέτοια ἐλπίδα, οὔτε ἄλλη καμμιά. Κι ἔβλεπα τὴν ἀγαπημένη μου κόρη χαμένη καὶ δυστυχομένη γιὰ πάντα, μόνο καὶ μόνο γιὰτι «εἶχε πάρει κάποιον ἐλευθερία, ποῦ δὲν ἐπιτρέπεται οὔτε σὲ μιὰ καλλιτέχνηδα». Κι' ὁμωσ ἡ ἐλευθερία αὐτὴ—ἀς τὸ ξαναπῶ—ἔπρεπε νὰ ἐπιτρέπεται σὲ κάθε κορίτσι.

Καὶ σὰ γιὰ νὰ μοῦ δείξῃ ὅλη τὴν ἀδικία, ὅλη τὴ διαφορά ποῦ ἔβαζε ἡ κοινωνία ἀνάμεσα στὰ δύο μου παιδιά, τὴν ἴδια μέρα ποῦ εἶδα τὰ γράμματα ἐκεῖνα γιὰ τὴν Κιάρρα, ὁ Νάνης ἔλαβε ἄλλο ἓνα ἀπ' τὴν Ἀθήνα.

Ἦταν ἀπὸ τὸν ἀντίπαλό του, τὸν ἐχθρό του, τὸν Περλιανδρο Σοφίκη.

Τοῦ ἔγραφε πὼς εἶχε μάθει ἀπὸ κοινὸ τους φίλο τὴ διεύθυνσή του κι ἔσπευδε νὰ τὸν βεβαιώσῃ καὶ νὰ τὸν ἠσυχάσῃ, πὼς τίποτα, τίποτα πιά δὲν εἶχε μαζὶ του. Γιατί ὅλα, ὅλα τὰ ἔφταιγε ἡ ἐλευθερία ἡ ἐκεῖνη Λιλή, ποῦ τὴν εἶδε ἐπιτέλους τί ἦταν—τὴν

εἶχε πιάσει πάλι στὴν ἀγκαλιὰ ἑνὸς ἄλλου φίλου του—καὶ τὴν ἔδιωξε μὲ κλωτσιές, αὐτὴ τὴ φορά γιὰ πάντα!

Τὸ γράμμα τοῦ Σοφίκη ἦταν ἀληθινὰ συγκινητικὸ. Στὸν κλονισμό, φαίνεται, ποῦ τοῦ εἶχε δώσει ἡ καινούργια του συζυγικὴ περιπέτεια, εἶχε σκεφτεῖ κι ἀναγνωρίσει πὼς ὁ Νάνης αὐτός, ποῦ τὸν προκάλεσε γιὰ νὰ τὸν σκοτώσῃ, δὲν τοῦ ἔφταιγε τίποτα. Ὅταν ἡ γυναῖκα του ἦταν τόσο τρελλή, καθέννας, στὴ θέση τοῦ φίλου του, θάκανε τὸ ἴδιο. Κι ἀπόδειξη πὼς τόκανε ὕστερα κι ἄλλος, ἐπίσης στενὸς κι ἀγαπημένος.

Ἡ Λιλή ἦταν ἡ αἰτία, αὐτὴ εἶχε τὸ διάβολο μέσα της, αὐτὴ εἶχε ὀρκιστεῖ νὰ μὴ σταθῇ ἡσυχῇ καὶ πιστὴ οὔτε μιὰ μέρα. Τὴν ἔδιωχνε λοιπὸν καὶ τελείωνε. Δὲν ἄξιζε τὸν κόπο, σὲ μιὰ τέτοια γυναῖκα, νὰ θυσιάσῃ αὐτὸς ἓνα φίλο σὰν τὸν Νάνη. Εἶχε τύψη γιὰ ὅσα εἶχαν συμβεῖ. Ἄς τοῦ ἐστοιχίζαν καὶ μιὰ πληγὴ στὸ πόδι, ποῦ εὐτυχῶς εἶχε γιατρευτεῖ στὴν ἐντέλεια. Καὶ τώρα ἔσφιγγε φιλικώτατα τὸ χέρι τοῦ Νάνη—τὸ χέρι ἐκεῖνο, ποῦ τυφλωμένος τότε ἀκόμα, εἶχε ἀρνηθεῖ νὰ τὸ σφίξῃ, ἔστω καὶ τυπικά, μετὰ τὴν ἀνόητη μονομαχία.

Δικαιωμένος λοιπὸν ὁ Νάνης, ἱκανοποιημένος, θριαμβευτής.

Βέβαια, γιὰτι τοῦ εἶχε ριχτεῖ μιὰ γυναῖκα, ποῦ δὲν μπορούσε νὰντισταθῇ στὰ θέληγητρά της καὶ στὴν τρέλλα της, ἀς ἦταν κι ἡ γυναῖκα ἑνὸς καλοῦ, στενοῦ τοῦ φίλου.

Ἡ Κιάρρα ὁμωσ: . . . Ὡ, αὐτὴ ἔπρεπε νὰ βρῆσκῃ τὴ δύναμη ν' ἀντιστέκεται. Ἀδιάφορο ἂν κι οἱ νέοι εἶχαν θέληγητρα γι' αὐτὴν, ὅσα τοῦλάχιστο κι ἡ τρελλὴ Λιλή γιὰ τὸ Νάνη. Κι ἐπειδὴ ἡ φύση δὲν τὴν ὅπλισε μὲ τόση δύναμη, ἡ Κιάρρα ἦταν μιὰ χαμένη, ἓνα παλιοκόριτσο. Κι ἐγὼ, ὁ πατέρας της, ἔπρεπε νὰ τῆς δώσω ἓνα πιστόλι ν' αὐτοκτονήσῃ, ἢ νὰ πάρω ἓνα μαχαίρι καὶ νὰ τὴ σφάξω, γιὰτι ἀτίμαζε τὸ σπίτι μου.

Θαυμάσια . . .

(Ἀκολουθεῖ)

Τὸ δεκαπενθήμερον

ΠΕΡΙ ΤΑ ΓΕΓΟΝΟΤΑ ΚΑΙ ΤΑ ΖΗΤΗΜΑΤΑ Θεατρικὰ

Στὸ τεῦχος τοῦτο τῆς «Νέας Ἐστίας» δὲν ὑπάρχει θεατρικὴ κριτικὴ. Γιατί κανένα καινούργιο ἔργο δὲν παραστάθηκε τὸ τελευταῖο δεκαπενθήμερο. Φυσικά, ἀφοῦ ἡ θερινὴ περίοδος ἔκλεισε, καὶ στὰ Διονύσια, ἀντὶ τοῦ θιάσου Κυβέλης, ἐγκαταστάθηκε Κινηματογράφος, κι' ὁ θίασος Ἀργυροπούλου, μετὰ τὴν ἐξάντληση τῆς «Αἰωνίας Ζωῆς», θὰ ξεκουρασθῇ, κι' οἱ «Νέοι» ἀφῆσαν πρὸ πολλοῦ τὸ Παγκράτιους. . . Μόνο ἡ «Ἐλευθερὴ Σκηνή» θὰ ἐξακολουθήσῃ, στὸ Θέατρο Κοτοπούλη, τὴν ἰσοσταθία της καὶ τὸ χεῖμῶνα. Ἐστὶ ἡ θεατρικὴ κίνησις, ἀρκετὰ ζωντανή τὸ καλοκαίρι, περιορίζεται τώρα σημαντικὰ, ἂν καὶ διάφορες φήμες κυκλοφοροῦν, —πρόωρες ἴσως ἀκόμα,—γιὰ κάποια χειμωνιάτικη ἀναζωπύρωση.

Ἄλλὰ τὸ σπουδαιότερο, πρὸς τὸ παρόν, εἶναι ἡ ἐνίσχυσις ποῦ σκέφθηκε, —ποῦ σκέπτεται, ἢ ποῦ θὰ σκεφθῇ,—νὰ δώσῃ τὸ Κράτος στὸ σοβαρὸ Θέατρο. Λέγεται δηλαδὴ ὅτι πρόκειται νὰ μεταρρυθμισθῇ ὁ νόμος περὶ φόρου δημοσίων θεαμάτων κι' ὅτι στὸ ἐξῆς τὰ «θέατρα» θὰ φορολογουῦνται κατ' εἶδος: βαρύτερα τὰ ἐλαφρά, ἐλαφρότερα τὰ . . . βαρέα. Ὁ κ. Μελάς μάλιστα ἐπρότεινε νὰ μένουν ἐντελῶς ἀφορολόγητα ἓνα δυὸ θέατρα τῆς πόλεως, ποῦ θὰ ἀναλαμβάναν ὀρισμένους ὑποχρεώσεις.

Ἄλλὰ κι' αὐτὸ ἂν δὲν γίνῃ, θάταν ἀρκετὸ νὰ γινόταν τὸ ἄλλο. Εἶναι γνωστὸς οἱ δυσχερεῖες ποῦ ἔχει νὰ ὑπερνικήσῃ τὸ σοβαρὸ, τὸ ἀπροσιτώτερο Θέατρο, καὶ προπάντων σήμερον μὲ τὶς κατακτήσεις τοῦ Κινηματογράφου καὶ τοῦ Θεάτρου τῆς ἐλαφρῆς μουσικῆς καὶ τῆς γυμνῆς γάμπας. Ἄν τὸ κατώτερο αὐτὸ «θέαμα» φορολογουῦνταν βαρύτερα, τὸ ἀνώτερο θὰ μπορούσε κάπως νὰ συνέλθῃ. Νὰ ἐλαττώσῃ τοῦλάχιστο τὶς ζημιές του. Κι' ἐπειδὴ στὴν ἀναβροχιά καλὸ ἔχει καὶ τὸ χαλάζι, τὸ Κράτος αὐτό, ποῦ ἀκόμα δὲν κατόρθωσε νὰ ἰδρῶσῃ ἓνα Ἐθνικὸ Θέατρο, θάμιστε πολὺ εὐχαριστημένοι ἂν ἤθελε νὰ ἐνισχύσῃ μ' αὐτὸν τὸν τρόπο τὰ θέατρα ποῦ τὸ ἀναπληρώνουν. Κι' ἂν αὐτά, —τὰ δραματικὰ θέατρα, ποῦ παίζουν καλλιτεχνικῶς ἀνώτερα ἔργα,—εἶναι τώρα λίγα, θὰ ἦταν ἐλπίδα, μ' αὐτὴ τὴν ἐνίσχυσις, νὰ γίνουν περισσότερα καὶ καλύτερα.

Ἐγραψε καὶ στὴ δημοτικὴ ὁ Ροῖδης!

Ὁ ποιητὴς κ. Γ. Παναγιωτόπουλος, ἐκλεκτὸς συνεργάτης τῆς «Νέας Ἐστίας», μᾶς στέλνει τὸ ἀκόλουθο γράμμα:

Φίλε κ. Ζενόπουλε,

Ἐστὸ πρόσφατο ἄρθρο σας γιὰ «Τὸ ἔργο τοῦ Ψυχάρη» γράφετε: «Ὁ συγγραφεὺς τῶν Ἐιδώλων δὲν ἔγραψε ποτέ του οὔτε μιὰ γραμμὴ στὴ δημοτικῇ». Νομίζω πὼς ἐλησιμονήσατε τὴ «Μηλιά», δημοσιευμένη γιὰ πρώτη φορά στὴ χριστουγεννιάτικη «Ἀκρόπολι» τοῦ 1895 καὶ ξαναδημοσιευμένη στὰ 1911 στὰ «Διηγήματα τοῦ Ροῖδη, ποῦ τύπωσε ὁ Φέξης. Ἀξιοπαρατήρητη εἶναι κι' ἡ ἀκόλουθη ὑποσημείωσις τοῦ Ροῖδη, ποῦ ὑπάρχει στὸ ἔργο του τοῦτο: «Αὐτὸ τὸ παραμῦθι ἤκουσα πολλάκις κατὰ τοὺς παιδικούς μου χρόνους εἰς τὴν Ἰταλίαν, τὴν οὐσίαν ἐννοεῖται καὶ ὅχι τὰ ἀπεισόδια. Τὸ ἔγραψα χωρὶς τὴν παραμικρὰν ἀξίωσιν ἢ κλῆν πρόθεσιν ἀκριβοῦς ψυχαρασμοῦ».

Φιλικώτατα

Γ. Μ. ΠΑΝΑΓΙΩΤΟΠΟΥΛΟΣ

Ἐξ ἀφορμῆς τῶν «Στροφῶν στὰ Δημοτικὰ Τραγούδια»

Φιλτάτη «Νέα Ἐστία».

Διαβάζοντας στὸ φύλλο σας—1^{ος} τρέχοντος—τὴν περιπεπιδαστη μελέτη «Οἱ στροφές στὰ δημοτικὰ μας τραγούδια» τοῦ διαλεχτοῦ λογοτέχνη συνεργάτου σας ἀξιότιμου κυρίου Γερ. Σπιταλά, σταμάτησα, πολλές φορές, στὶς στροφές ποῦ μοῦ θύμισαν παλιές παιδιάστικες χαρές, τὶς ὁποῖες κι' ἀντιγράφω ἐδῶ μὲ τὸ σχετικὸ σχόλιο τοῦ κριτικοῦ:

«Ἐχτός τώρα ἀπὸ τὶς ὁμοιορρυθμῆς στροφές στὴ δημοτικὴ ποίησις, ἔχουμε ἀκόμη κι' ἀνομοιορρυθμῆς. Καὶ τέτοιες ἔχουμε διάτιχες, ὅπως εἶναι ἡ ἀκόλουθη:

1. Ὅλα τὰ πουλάκια
2. ζυγὰ ζυγὰ,
1. τὸ ἔρημο τὸ ἀηδόνι
2. τὸ μοναχό . . .»

Τὸ λαϊκὸ αὐτὸ τραγούδι τῶν ζευγαρωμένων πουλιῶν καὶ τοῦ ἔρημου ἀηδονιοῦ τὸ ἔχω ἀκούσει—καὶ μοῦ ἔχει μείνει καλὰ στὴν ἐγθύμησίν μου—νὰ τὸ τραγουδάῃ, ἐδῶ καὶ 25 χρόνια—ἡμουνὰ 6 χρόνων τότε—ἢ συχωρεμένη ἢ γιαγιά μου, ποῦ ἔσερνε, στὸ σπίτι μᾶς, στὴ Ζάκυνθο,

τὸν ἀποκριτικὸν χορὸν, μὲ στρωφῆς ὁμοιορρυθμῆς ὅμως, ὅπως αὐτὴς :

Ἄ Όλα τὰ πουλάκια, ζυγὰ-ζυγὰ,
τὰ χιλιδονάκια (σημασιὰ)
τὸ ἄσμα τ' ἀηδῶνι, τὸ μοναχό,
περιπατεῖ στὰ δάση, μὲ τὸν ἀηδῶνι.

κ.τ.λ. κ.τ.λ.

Αὐτὰ, ἀγαπητὴ «Νέα Ἑστία», ὄχι πρὸς πιστοποίηση τῆς . . . ἀνυπαρξίας τῶν ἀνομοιορρυθμῶν δίστιχων, ἀλλὰ πρὸς ἀποκατάσταση τῶν ὁμοιορρυθμῶν στρωφῶν τῶν ἀθῶων ζευγαρωμένων πουλιῶν, τίς ὅποιες ὁ κ. Γ. Σπαταλάς ἐβάρφισε, ἀγνωστο σὲ μὲ γιατί, σ' ἀνομοιορρυθμῆς.

Μὲ ἰδιαιτέραν τιμὴν καὶ ἐκτίμηση
Α. Ι. ΖΩΝΤΟΣ
Διευθυντὴς τῆς ἡμερησίας
«Ἑλληνιστικῆς Ἠχῆς»

Κι' ἡ ἀπάντησι τοῦ κ. Σπαταλά — τελεία καὶ παύλα

Ἀγαπητὴ «Νέα Ἑστία»

Ὁ κ. Μαρίνης, λαβαίνοντας ἀφορμὴ ἀπὸ τὴ μελέτη μας «Οἱ στρωφῆς στὰ δημοτικά μας τραγουδία», εἶχε τὴν καλωσύνη νὰ μᾶς γνωρίσῃ μιὰ νέα παραλλαγὴ τοῦ «Πραγματευτῆ», καὶ ἀσφαλῶς εἶναι τελειότερη ἀπὸ κείνες πούχαμε ὑπ' ἄψην μας ἔμελλε. Μὰ ἡ παρατήρησή σου πὼς τὸ τραγοῦδι αὐτὸ δὲν εἶναι «χωρὶς συστηματικὴν ὁμοιοκαταληξία», ὅπως γράφουμι ἔμελλε, μὰ μὲ μὲ «συστηματικὴν», ὅπως ἰσχυρίζεται ὁ ἴδιος, χωρὶς καὶ νὰ φαίνεται τελείως ἀπὸ τὴν παραλλαγὴν ποὺ παραθέτει, δὲν ἔχει ἀπολύτως καμμιὰ σημασία, γιατί ἐστὶ μελέτη μας δὲν κάνουμι λόγον γιὰ τὴν «Ὀμοιοκαταληξία στὰ δημοτικά μας τραγουδία», μὰ γιὰ τίς «στρωφῆς», καὶ ἡ στρωφή τοῦ ἀναφερόμενου τραγοῦδιου μένει τελείως ἀμετάβλητη, εἴτε ἔχει, εἴτε δὲν ἔχει ὁμοιοκαταληξία. Ἐπειτα, ἔμελλε παραθέτουμι καὶ δευτέρου τραγοῦδι μὲ τὴν ἴδια στρωφή, καὶ σύμφωνα μὲ τίς παραλλαγὰς ποὺ ἔχουμι ὑπ' ἄψην μας, δὲ φαίνεται νάχη «συστηματικὴν ὁμοιοκαταληξία».

Ἐπίσης εὐχαριστοῦμι τὸν κ. Μαρίνη γιὰ τὴ νέα παραλλαγὴν καὶ μᾶς γνωρίζει τοῦ τραγοῦδιου «Ἐνε μ', σὰ θέλεις παντρειά», ἀπ' ὅπου φαίνεται πὼς τὸ τραγοῦδι αὐτὸ βρισκεται ὀλοκληρο καὶ σὲ τρίστιχες στρωφῆς, ὅπως εἶναι ἡ τελευταία τῆς παραλλαγῆς ποὺ χρησιμοποιήσαμι ἔμελλε, καὶ ὄχι μόνον σὲ δίστιχες. Ὡς τόσο ἔμελλε, ἀμέσως χαμηλότερα, παραθέτουμι καὶ δευτέρου τραγοῦδι ἐστὶν ἴδια δίστιχη στρωφή, ἀπ' ὅπου φαίνεται καθαρὰ πὼς ἡ στρωφή αὐτὴ ὑπάρχει ἦταν ἐστὶ δημοτικὴ καὶ ποιητικὴ. Κι' ἐπειδὴ ὁ σκοπὸς μας ἦταν νὰ παραθέσουμι ἀπλῶς διάφορα δημοτικά τραγοῦδιά μὲ στρωφῆς, καὶ ὄχι νὰ βροῦμε ὅλη τὴν ποιικιλίαν τῶν στρωφῶν τῆς δημοτικῆς καὶ ποιητικῆς, γιὰ νὰ φτάσουμι σὲ κάποια γενικότερα συμπεράσματα, ἢ παρατήρησι τοῦ κ. Μαρίνη πλουτίζει βέβαια τίς γνώσεις μας σχετικὰ μὲ τὴν

ποιικιλίαν τῶν στρωφῶν τῆς δημοτικῆς καὶ ποιητικῆς μας. Ὡς τόσο ἔμελλε ἀπὸ τὸν κ. Μαρίνη, καὶ βρισκεται σιμὰ στὸ λογογραφικὸ ὄλολο, θὰ θέλαμε νὰ μᾶς ἔδειχτε ἀκόμη κάποιες ἀπὸ τίς δημοτικῆς στρωφῆς, καὶ ἴσως νὰ μᾶς ἐξηφύγαμε, καὶ καὶ ἴσως, ἂν τὸκανε, θὰ μᾶς ἐβοηθοῦσε νὰ φτάσουμι σὲ σθεθερώτερα συμπεράσματα.

Ὅσο τὴν ὥρα γιὰ τὸ δευτέρου ἐπιστολογράφομας, τὸ ἀνώνυμο, καὶ μᾶς ἔκαμε τὴν τιμὴν νὰ μᾶς ἀπαντήσῃ, ἔχουμι νὰ τοῦ παρατηρήσουμι πρῶτα πὼς ἔμελλε δὲν ἐγράψαμι μελέτη γιὰ τὴ δημοτικὴν καὶ στιχογραφίαν, μὰ μόνον γιὰ τὰ στρωφικά τῆς συστήματα. Ἐπομένως σ' αὐτὰ μόνον πρέπει νὰ περιοριστῇ καὶ νὰ μὴ ζητήσῃ ἀπ' αὐτὰ «θεωρία, καὶ ὀλοκληρώσι, καὶ ἐφαρμογὴ νεοελληνικῆς στιχογραφικῆς», ὅσο καὶ ἂν αὐτὰ εἶναι παιδιὰ τῆς δημοτικῆς καὶ στιχογραφίας, καὶ ἔγινε καὶ ὁ πυρήνας τῆς σύγχρονης προσωπικῆς μας.

Ἐπειτα, εἴτε τὰ στρωφικά συστήματα τῶν δημοτικῶν τραγοῦδιων μας προέρχονται ἀπὸ τὸ «μέλος» καὶ εἶναι ρυθμικὰ ὑποτεταγμένα σ' αὐτὸ, εἴτε ὄχι, πρόκειται πάντα γιὰ ὀρισμένα στρωφικά συστήματα, καὶ ἀκούονται θαυμάσια ἐστὶ αὐτὴ καὶ χωρὶς τὸ μέλος, μὲ μόνον τὴν ἀπαγγελίαν τους, καὶ διατηροῦνε καθαρὸ τὸ ρυθμικὸ βᾶδισμα τῶν στίχων τους, ὅπως συμβαίνει καὶ μὲ τίς στρωφῆς τῆς προσωπικῆς καὶ ποιητικῆς. Ἐπομένως οἱ στρωφῆς αὐτῆς, ὅσο καὶ νὰ προέρχονται ἀπὸ τὸ μέλος, διατηροῦνε πάντα ὀλοκληρὴ τὴν ἀνεξαρτησίαν τους, καὶ μποροῦνε νὰ χρησιμοποιηθοῦνε ἐστὶν ποιητικὴ καὶ χωρὶς τὸ μέλος τους. Τὸ μόνον καὶ διαφέρουσι ἀπὸ τίς στρωφῆς τῆς προσωπικῆς καὶ ποιητικῆς, εἶναι κατὰ τὸν τρόπο τῆς σύνθεσῆς τους, κατὰ τὸν τρόπο τῆς πλοκῆς τῶν στίχων καὶ τίς ἀποτελοῦνε, καὶ αὐτὸ ἔμελλε ἐδείξαμε, παρουσιάζοντας ἔτσι ἕνα πλῆθος νέας στρωφῆς, τελείως σύμφωνες μὲ τὸ ρυθμικὸν χαρακτῆρα τῆς γλώσσας μας, καὶ δικῆς μας, ντόπιες, καὶ ὄχι παρεξαιρέσεις, ὅσον αὐτῆς καὶ χρησιμοποιεῖται κατὰ τὸ μεγαλύτερο μέρος τῆς ἡ προσωπικῆς καὶ ποιητικῆς. Καὶ τὸ πὼς οἱ δημοτικῆς στρωφῆς, κυρίως ἔκαίνες καὶ σχηματίζονται μὲ στίχους διαφορετικοῦ ρυθμοῦ, εἶναι ρωμαλεώτερες ρυθμικῶς ἀπὸ τὰ μελωδικὰ συνθέματα τῆς ἰταλικῆς στιχογραφίας καὶ δανειστήκαν οἱ δικοὶ μας, δὲ θέλει οὔτε συζήτηση, ἀρκεῖ κανένας νὰ μὴν ἐξῆ χάσει τελείως τὴν ἀκουστικὴν τῆς ἰδιότηταν.

Ἐπίσης, ὁ ἀνώνυμος ἐπιστολογράφος μας ἰσχυρίζεται πὼς οἱ δημοτικῆς στρωφῆς δὲν ἔχουν «οὔτε ἴσως ἀνεξαρτησίαν ποιητικῆς, καὶ εἶναι σὰ νάγιναν γιὰ νὰ γεμίσουν ἀριέττες, σκοπούς, καὶ δὲν θάχαν ἴσως, πρῶτῆτερα, λόγια». Μ' ἀπὸ τίς στρωφῆς καὶ παραθέτουμι, δὲ φαίνεται καθαροῦ ἕνα τέτοιο πρᾶμα, γιατί τὸ ποιητικὸν τους περιεχόμενον εἶναι ὅμοιον μὲ τῶν ἄλλων δημοτικῶν τραγοῦδιων μας. Μὰ καὶ γ' ἀλήθους ἢ παρατήρησή σου, πάλαι γιὰ μᾶς δὲ θάχε καμμιὰ σημασία, γιατί ἔμελλε δὲν ἐξετάζουμι περιεχόμενον, μὰ μορφῆς, καὶ ὅσον τέτοιες ἔχουμι τὴν ἐξχωριστὴν σημασίαν τους. Ἀρκεῖ, ὅπως εἶπαμε καὶ φηλότερα, πὼς ἀκούονται θαυμάσια καὶ χωρὶς τὸν ἀχὸ τους, μὲ μόνον τὴν ἀπαγγελίαν τους, καὶ πὼς

οἱ στίχοι καὶ τίς ἀποτελοῦνε διατηροῦνε καθαροῦ τὸ ρυθμικὸν βᾶδισμα τους. Ἀς ἀφήσουμι πὼς οἱ στρωφῆς αὐτῆς, καὶ νὰ γίναν ἐπάνω σ' ὀρισμένους ἀχούς, (ὅπως τὰ τροπάρια τῆς ἐκκλησιαστικῆς καὶ ποιητικῆς ἔχουσι γίνε ἐπάνω ἐστὶν ψαλμοδία ὀρισμένων «ἰδιόμελων»), πάλαι οἱ ἀχοὶ αὐτοὶ προϋποθέτουσι κάποια πρωταρχικὴ στρωφῆ μελοποιημένη, κάποιο «ἰδιόμελον» νὰ ποῦμε, καὶ ἐπαναλαβαίνουσι, καὶ καὶ, ὅσον τέτοιο, διατηρεῖ ὅλη τὴν δημοσοφικὴν ἀνεξαρτησίαν σου. Ἐχτός ἂν ὁ ἀνώνυμος ἐπιστολογράφος μας φαντάζεται πὼς οἱ δημοτικῆς στρωφῆς ἔχουσι γίνε ἐπάνω σ' ἀχούς, καὶ προτιγοῦνε χωρὶς καθόλου λόγια, ὅποτε θὰ εἴμαστε περιεργοὶ ν' ἀκούσουμι τὴν πρωτότυπὴν θεωρίαν σου. Μὰ καὶ αὐτὸ ἀκόμη ἂν ὑποθέσουμι πὼς ἀποδειχτεῖ, θάχει σχέση μὲ τὸ περιεχόμενον καὶ ὄχι μὲ τὴν μορφήν, καὶ ἐπομένως, ὅπως εἶπαμε καὶ φηλότερα, δὲ μᾶς ἐνδιαφέρει καθόλου.

Μὲ τιμὴν
ΓΕΡ. ΣΠΑΤΑΛΑΣ

Ἡ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑ

GERMANIA

Gerhart Hauptmann : «Τὸ γαλάζιο λουλοῦδι». Josef Ponten : «Ρωμαϊκὸν εἰδύλλιον».

Παρ' ὅλα τὰ ὀγδόοντα χρόνια του, ὁ Gerhart Hauptmann δὲν ἐννοεῖ ἀκόμη ν' ἀναπαυθῆ ἀπάνω ἐστὶς φιλολογικῆς του δάφνης. Ἐξακολουθεῖ ἀκόμη νὰ γράφῃ, νὰ ἐκδίδῃ καὶ νὰ ἀνεβάξῃ ἔργα του ἐστὶν θέατρο. Πέρου ἔδωκε ἕνα καινούργιον δράμα, φέτος ἔβγαλε ἕνα βιβλίον γιὰ τὸν Enlenspiegel, τὸν γνωστὸ λαϊκὸ ἥρωα τῶν γερμανικῶν παραδόσεων, καὶ τὴν τελευταία ἐξέδωκε μιὰ λυρικήν συλλογὴν μὲ τὸν τίτλον : «Τὸ γαλάζιον λουλοῦδι».

Τὰ ποιήματα δὲν εἶναι τὸ «φόρτε» τοῦ Κάουπμανν. Δὲν ἔχει τὴν ὑπομονὴν νὰ τὰ δουλέψῃ ὥς τὸ τέλος, καὶ τὰ καταργασθῇ ὡς τίς παραμικρότερες λεπτομέρειες, καὶ τὰ πετάει, ἀλλάξιαρα πουλάκια ἀκόμη, ἔξω ἀπὸ τὴν φολιάν τους.

Σ' αὐτὴ τὴν τελευταία του συλλογὴν ἔδωκε, ἀντίθετα ἀπὸ τὴν συνήθειάν σου, μεγαλύτερη προσοχήν καὶ οἱ τεχνικώτατοι ὀκτασύλλαβοι καὶ οἱ stances σου εἶναι μὲ ἐξαιρετικὴν ἐπιμέλειαν καταργασμένοι. Τὰ θέματα : Τὰ περισσότερα ἀπὸ τὰ ποιήματα εἶναι βγαλμένα ἀπὸ παλιὰς ἀναμνήσεις παρασμένων ἐποχῶν καὶ ἀνθρώπων καὶ δὲν ὑπάρχουν καὶ. Γενικά, τὸ «Γαλάζιον λουλοῦδι» τοῦ Κ. μπορεῖ νὰ θεωρηθῇ ὡς ἡ μόνον ἀπὸ τίς ποιητικῆς συλλογῆς σου καὶ μπορεῖ ν' ἀποταλέσῃ ἕνα ἀντάξιον συμπλήρωμα τοῦ νεανικοῦ σου ποιητικοῦ ἔργου. «Ἡ τύχη τῶν Προμηθεῖδων».

**

Κι' ἕνας ἄλλος Γερμανὸς ἀκαδημαϊκός, ὁ Josef Ponten ἔβγαλε μιὰ ποιητικὴν συλλογὴν, μὲ τὸν τίτλον : «Ρωμαϊκὸν εἰδύλλιον». Ὁ Ponten, καὶ ὡς τὴν ὥραν μᾶς εἶχε συνηθίσει σὲ βαρεῖα ἔ-

πικὰ ἔργα μὲ ἀρχιτεκτονικὴν ἀσθηρότητα γεμισμένα, δὲν δείχνει τὴν ἴδιαν αὐτοκυριαρχίαν ἐστὶν πρῶτῃ σου αὐτῆ ποιητικῆς συλλογῆς καὶ ἀφήνει τὸν ἑαυτὸν σου, καὶ καὶ πού, νὰ κατασύρῃται πολὺ εὐκόλως σὲ μερικὰ ἀπὸ τὰ δίστιχα σου. Κι' ἔδω ὅμως ἀκόμη δὲν μπορεῖ νὰ μείνῃ κρυμμένος ὁ μοναδικὸς τεχνίτης τῶν καλλιτεχνικῶν περιγραφῶν, καὶ τὸν γνωρίζουμι τόσο καλὰ ἀπὸ τὰ ἑλληνικὰ τοπία σου. Τὸν ἀναγνωρίζουμι εὐκόλως ὅταν ψέλνῃ τίς ὀμορφιῆς τῆς Αἰωνίας πόλεως καὶ τὴν πνευματικὴν καὶ καλλιτεχνικὴν ζωὴν τῆς. T.

Ἡ ἹΣΤΟΡΙΑ

GERMANIA

Wilhelm Pfeifer : «Οἱ σύγχρονες Μεγάλες Δυνάμεις».

Ἐστὶν Γερμανία, ὅπως ἄλλωστε ἐστὶς περισσότερες χῶρες τῆς Εὐρώπης, παρατηρεῖται τὴν τελευταία μὲ ὑπερπαραγωγὴν ἱστορικῶν ἔργων, ἀπὸ τὰ ὅποια ἐστὶν πρῶτῃ θέσῃ ἔρχονται οἱ ἱστορικῆς βιογραφεῖς ὑπὸ τὸν ὀνομα μνηστροφῆματος.

Πλουσίον θέμα ἐστὶς ἱστορικοὺς παρέχει καὶ ὁ τελευταῖος παγκόσμιος πόλεμος, καὶ ὅλο καὶ εἶναι ἀμφίβολον κατὰ κόσμον εἶναι δυνατόν τὸ συνταρακτικώτερον γεγονός τοῦ αἰῶνος, καὶ νὰ κριθῆ ψυχραῖα καὶ ἀντικειμενικὰ ἀπὸ τὰς ἴδιους τὰς συγχρόνους σου.

Μέσα ἀπὸ τὴν πληθώρα τῶν βιβλίων αὐτῶν, μπορεῖ κανεὶς νὰ ξεχωρίσῃ μερικὰ, ὅπως π. χ. τοῦ Wilhelm Pfeifer «Οἱ σύγχρονες Μεγάλες Δυνάμεις». Μέσα ἐστὶς 576 σελίδες σου, τὸ βιβλίον αὐτὸ πραγματεύεται τὴν πολιτικὴν ἱστορίαν τῶν τελευταίων ὀγδοήντα ἐτῶν, παραθέτει ὅμως τὰ γεγονότα τόσο μεθοδικὰ τὸ ἕνα κοντὰ τὸ ἄλλο, καὶ τὰ συνδυάζει τόσο τεχνικὰ, ὅστε νὰ κατορθῶνῃ ὁ ἀναγνώστης νὰ βλέπῃ μὲ ἐντελῶς νέο βλέμμα καὶ τὰ γεγονότα καὶ τίς μεταξὺ τους σχέσεις.

Τὸ βιβλίον σου ὁ κυριώτερος σκοπὸς σου εἶναι ἡ ἔξιστόρησι τῆς ἀναδείξεως τῆς Ἀγγλίας σὲ μεγάλην ναυτικὴν δύναμιν καὶ ἀποικιακὸν κράτος, καὶ ἡ περιγραφή τῆς πολιτικῆς θέσεως τῆς Γερμανίας κατὰ τὴν ἐποχὴν τοῦ Βίσμαρκ, καὶ νὰ μὲ μιὰ σύντομη ἱστορίαν τοῦ μεγάλου πολέμου.

Αὐτὴ ἡ ἱστορία εἶναι μιὰ ἀπὸ λίγες καὶ κατορθῶνουν νὰ μᾶς δώσουν μιὰ σαφὴ καὶ καθαρήν εἰκόνα τῶν γεγονόνων τῶν χρόνων ἐκείνων καὶ, καὶ ὅλο καὶ βρισκονται τόσο κοντὰ μᾶς, μολαταῦτα μένουσι τόσο σκοτεινοὶ ἐστὶν ἀνάμνησί μας, γιατί δὲν εἴμαστε ἀκόμη σὲ θέσιν νὰ ξεχωρίσωμε τὰ κύρια γεγονότα ἀπὸ τίς ἐπουσιωδαῖες λεπτομέρειες. Οἱ σελίδες αὐτῆς βέβαια εἶναι γραμμένες ἀπὸ Γερμανὸν καὶ ἀγαπάει θερμὰ τὴν πατρίδα σου. Μολαταῦτα δὲν μποροῦμε ν' ἀρνηθῶμε ὅτι ὁ Pfeifer κρῖνει μὲ ἀρετὴν ἀντικειμενικότητα καὶ ἀμεροληψία τὰ γεγονότα, καὶ ἀποδίδει τὸ δίκαιον ἐκεῖ καὶ πρέπει. T.

ΤΑ ΒΙΒΛΙΑ

Νίκος Προσετόπουλος : «*Τέσσερα τραγούδια για τὸ Θεὸ καὶ για τὸ Θάνατο.*»

Μὲ τὰ λίγα αὐτὰ μου λόγια πρέπει βέβαια νὰ μιλήσω για τὴ μεταφραστικὴ ποιητικὴ ἐργασία τοῦ κ. Νίκου Προσετόπουλου καὶ ὄχι για τὴν οὐσία ἢ τὴν ἀξία τῶν τραγουδιῶν, ποὺ μετάφρασε, ἀφοῦ αὐτὰ εἶναι τραγούδια, ποὺ τοῦ καιροῦ τὸ πέρασμα ἔχει δείξει τί ἀξίζουν καὶ πόσο ἔχουνε μπῆ πιά στὴν ἀθανασία. Μήτε εἶμαι ἐγὼ ἐκείνος, ποὺ θὰ τολμοῦσε νὰ εἰπῇ τότε τὴ γνώμη του για τὰ τραγούδια αὐτὰ, ἀκόμα καὶ ἂν ἡ γνώμη μου δὲν εἶναι τίποτε ἄλλο ἀπὸ θαυμασμὸ καὶ φανέρωμα τῆς πύθιαν ἀσκήνησης.

Μὰ δὲ μπορῶ νὰ μὴν εἰπῶ ἰδῶ για τὰ τραγούδια αὐτὰ, ὅτι εἶναι ἀπὸ κείνα, ποὺ γερμίζουν τὸ νοῦ καὶ τὴν ψυχὴ μὲ ἱερὸ τρόμο. Μιλοῦνε για τὸ Θεὸ καὶ τὸ Θάνατο, για τὰ δυὸ τρομερότερα πράματα καὶ τὰ πιὸ γεμάτα μυστήρια. Καὶ ὅσες φορές μᾶς ἔλθουν ἀπὸ τὸ νοῦ καὶ σταθῶμε στοχαστικοὶ ἀπέναντι στὸ μεγαλεῖο τους καὶ στὸ μυστήριό τους, μόνο τρόμος καὶ σάστισμα βασιλεύουνε στὴν ψυχὴ μας καὶ στὸ νοητικὸ μας. Κ' οἱ ποιητὲς ποὺ θὰ τραγουδήσουν ἐπάνω στὰ δυὸ αὐτὰ τρομερότατα θέματα, ἢ θ' ἀνθεῖνε στὴν ἀψηλότερη κορυφὴ τοῦ Παρθασοῦ καὶ θὰ μπορέσουνε νὰ σκορπίσουν ἀπὸ κει τὸ τραγούδι τους δυνατὸ, παθητικὸ, ὑποβλητικὸ για νὰ τ' ἀκούσῃ ὅλη ἡ ἀνθρωπότητα, ἢ θὰ μείνουν παραπολὺ χαμηλά, ἀδύναμοι νὰ δείξουν ὅτι μπορέσανε νὰ κλιῖσουν μεσα τους τὸν ἱερὸν τρόμο για νὰ τὸνε γνωρίσουνε καὶ σ' ἄλλους.

Οἱ τέσσερες ποιητὲς, ποὺ ὁ κ. Προσετόπουλος διάλεξε νὰ μεταφράσῃ τραγούδια τους ἐπάνω στὰ θέματα αὐτὰ, εἶναι ἀπὸ τοὺς πρώτους εἶναι ἀπὸ τοὺς πιὸ διαλεχτούς.

Ὁ Βερλαῖν, ὁ μάγος αὐτὸς τῆς μουσικῆς ἀκρίβειας, τοῦ στίχου καὶ τοῦ αἰσθητικῆς. Καὶ τὸ «*Mon Dieu m'a dit*» μέρος ἀπὸ τὴ «*Sagesse*» του (τὸ πρώτο ἀπ' τὰ τέσσερα) εἶναι τὸ πιὸ θαυμαστὸ δημιούργημα τοῦ νοῦ του καὶ τοῦ ψυχικοῦ του κόσμου.

Ὁ Οὐγκώ, ὁ γίγαντας αὐτὸς τοῦ πάθους καὶ τοῦ αἰσθητικῆς, μὲ τὴν ὁρμὴν ἐκείνη, ποὺ βλέπουμε μόνο στὸ ξεροπόταμο, ὅταν γεμίση καὶ ξεχειλίση, ὁ μεγάλος, ποὺ μόνο οἱ μικροὶ δὲ μποροῦνε νὰ νιώσουνε γιατί εἶναι μεγάλος, καὶ ποὺ τὸ τραγούδι του αὐτὸ ποὺ ἔχει μεταφράσει ὁ κ. Προσετόπουλος, θαρρῶ πὼς εἶναι ἀπὸ τὰ παθητικώτερα, ποὺ ἔχουνε γραφῆ ἐπάνω στὸ θέμα τοῦ Θεοῦ καὶ τοῦ Θανάτου.

Ὁ Οὐίτμαν, τὸ παράξενο ὅσο καὶ καταπληχτικὸ αὐτὸ φαινόμενο στὸν κόσμῳ τῆς ποίησης, ὁ ποιητὴς ποὺ τὸν εἶπανε «*προφήτη*» καὶ «*φιλόσοφος*», ποὺ ἀμέτρητοι θαυμαστὲς του τόνε θέλουνε για τὸ μεγαλύτερο ποιητὴ τοῦ 19ου αἰῶνα, ποὺ «*δὲν εἶναι ἄπλῶ καλλιτέχνης, ἀλλὰ κάτι παραπάνω ἀπὸ τὴν τέχνη*», ὁ ἐσωτερικώτατος καὶ μαζὺ ἐξωτερικώτατος τῆς πύθιαν ἀσκήνησης καὶ πλατιῆς ζωῆς, ὁ γεμάτος ψυχικὲς ἀνη-

συλιες καὶ γοητευτικὲς φωνές, σὺν αὐτῆς ποὺ ἀκούμε νὰ βγαίνουν ἀπὸ τὸ τραγούδι του «*Στὴ λινίμη τοῦ Προέδρου Ἀνκόλν*» (τὸ τρίτο ἀπὸ τὰ τέσσερα τῆς συλλογῆς).

Καὶ τέλος ὁ Τζώρτζ Κράμ Κούκ, ὁ αἰσθητικὸς καὶ φιλόσοφος, ὁ λίγο γνώριμος βέβαια στὴ χώρα μας, ποὺ τόσος τὴν ἀγάπησε μαζὶ μὲ τὸ λαὸ τῆς, καὶ ποὺ τὸ ἱερὸ τῆς χῶμα στυγνὸς Δελφούς σκέπασε για πάντα τὸ κουφάρι του, μὰ ποὺ λογαριάζεται παραπολὺ στὴν πατρίδα του τὴν Ἀμερική, ὁ ἰδεαλιστὴς καλλιτέχνης ὅσο καὶ ἄνθρωπος τῶν ἔργων, ὁ ποιητὴς ποὺ δίνει στὴν ἀπλοῦστερη φιλοσοφία κάποιονε βαθεῖα ἱερὸπρεπο τόνο, ὅπως φαίνεται στὸ τραγούδι του «*Στὰ πενήντα μου ρωτᾶω τὸ Θεὸ*» τὸ μεταφρασμένο ἀπὸ τὸν κ. Προσετόπουλο.

Δυὸ Εὐρωπαῖοι ποιητὲς καὶ δυὸ Ἀμερικάνοι. Πολίτες ὅμως καὶ οἱ τέσσερες διαλεχτοὶ στὴ δημοκρατία τῆς ποίησης.

Τὸ τραγούδι τῶν τρισάγων αὐτῶν ἐπάνω σὲ θέματα ἀπὸ τὰ πιὸ ὑποβλητικὰ καὶ ποὺ τὸ μυστήριό τους βασανίζει πάντα τὸ νοῦ τοῦ ἀνθρώπου, τὸ τραγούδι τῶν ξεχωριστῶν αὐτῶν θέλησε ὁ νέος Ἕλληνας ποιητὴς νὰ τὸ γνωρίσῃ καὶ σ' ἐμᾶς φέρνοντάς το στὴ γλῶσσα μας. Καὶ για τοῦτο τὸ καινούργιο ποιητικὸ βιβλίο του ἔχει φανερὰ ξεχωριστὴν ἀξία.

Τὸ τραγούδι αὐτὸ μᾶς τὸ γνωρίζει ὅσο καὶ ὅπως πρέπει ; Θαρρῶ, ναί.

Θυμῶμαι πάντα τὴν ἀλήθεια ποὺ ὑπάρχει στὴ φράση τούτη : «*Ὅποιος μεταφράζει, συγγράφει δυὸ φορές.* Καὶ τοῦτο ἐπειδὴ πρέπει νὰ γράφῃ στὴ δική του γλῶσσα ὅπως θὰ ἔγραφε καὶ στὴν ξένη. Μ' ἄλλα λόγια ἐπειδὴ πρέπει νὰ ξέρῃ καὶ τὴν ξένη γλῶσσα — ὅτε μεταφράζει—ὅσο καὶ τὴ δική του. Καὶ πρέπει ἀκόμα νὰ φτιάγῃ ἕνα ἔργο δικό του, ποὺ νὰ εἶναι μαζὶ καὶ ἐνὸς ἄλλου» ἐκείνου, ποὺ τὸ πρωτόγραψε.

Πὼς ὅμως μπορεῖ νὰ γίνῃ τοῦτο ; «*Ἄν ὁ μεταφραστὴς τὸ καταφέρῃ νὰ κρατήσῃ τὸ ὄψος καὶ τὸ πνεῦμα τοῦ πρωτότυπου, ἐνῶ συνάμα νὰ φαίνεται πὼς τὸ ἔργο γράφεται στὴ γλῶσσα τοῦ μεταφραστή.*»

Ἐπὶ αὐτῆς πάντα κάποια ἀσυμφωνία στὸ ποῖός εἶναι ὁ καλύτερος τρόπος μεταφράσεως. Ἐκεῖνος ποὺ δείχνει, ὅτι ὁ μεταφραστὴς ἔμεινε ὁλοῦτελα πιστὸς στὸ κείμενο τοῦ πρωτότυπου, δηλαδή κρατᾶει ὅλα τὰ λογῆς-λογῆς χαρακτηριστικὰ τῆς φρασεολογίας, τοῦ ὄψους τοῦ πρωτότυπου, χωρὶς ν' ἀφήνῃ λέξεις ἢ νὰ βάζῃ ἄλλες δικῆς του,—καὶ μόνο μὲ τέτοιο σβρασμὸ στὸ κείμενο νὰ μεταφέρῃ — ὅσο μπορεῖ—καὶ τὸ νόημα ; ἢ ἐκεῖνος ποὺ δείχνει τὴν προσοχὴ τοῦ μεταφραστή νὰ μεταφέρῃ ἴδιο καὶ ἀπαράλλαχτο μόνο τὸ νόημα, ἀδιαφορώντας για τὸ φύλαγμα τῆς φρασεολογίας, τοῦ ὄψους ;

Δὲν παίρνει βέβαια συζήτηση πὼς ὁ καλύτερος τρόπος εἶν' ἐκεῖνος, ποὺ ἔχει καὶ τὰ δυὸ. Μὰ, ἐπειδὴ τοῦτο τίς πιὸ πολλές φορές εἶναι πολὺ δύσκολο, ἄλλος προτιμᾶει τὸν πρώτο τρόπο καὶ ἄλλος τὸ δεύτερο.

Ὁ κ. Προσετόπουλος μεταφράσει πάντε σὲ στίχους ὑποταγμένους στοὺς πιὸ ἀδύτητους

νόμους τῆς τεχνικῆς—καὶ μάλιστα καὶ μὲ τὴν ἀλυσίδα τῆς ὁμοιοκαταληξίας—καὶ πότε σὲ στίχους, ποὺ μποροῦμε νὰ τοὺς εἰποῦμε ἐλεύτερους, δηλαδή στὰ τραγούδια τοῦ Οὐίτμαν καὶ τοῦ Κούκ, ἀκολουθώντας ἔτσι τὸ πρωτότυπο.

Στὴ μετάφρασή του χρησιμοποιεῖ καὶ τοὺς δυὸ τρόπους : Πότε μένει πιστὸς στὸ κείμενο, χωρὶς νὰ προδῆναι τὸ νόημα, καὶ πότε ξεφεύγει ἀπὸ τὸ κείμενο για νὰ κρατήσῃ ὅσο μπορεῖ περισσότερο τὸ νόημα. Δὲν κρύβω ὅτι σὲ μερικῆς μερικῆς ἐγὼ τοῦλάχιστο θὰ προτιμοῦσα νὰ θυσιάσε καὶ τὴν τεχνικὴ τοῦ στίχου καὶ τὴν ὁμοιοκαταληξία, για νὰ κρατήσῃ ὁλοῦτελα σωστὸ τὸ νόημα, ποὺ μιὰ παραπανιστὴ ἢ μιὰ ἀταξιαστὴ λέξη μπορεῖ νὰ τὸ ζημιώσῃ. Οἱ μερικῆς αὐτῆς εἶναι βέβαια λιγοστῆς καὶ δὲ μποροῦνε νὰ λογαριαστοῦνε, ἀμα ὑπάρχουνε τόσες ἄλλες, ὅπου νιώθει κανεὶς, ὅτι πραγματικὰ διαβάσει Βερλαῖν ἢ Οὐγκώ. Ἐπειδὴ αὐτὸ τὸ ξεχωριστὸ γνώρισμα ἔχει ἡ μετάφραση τοῦ κ. Προσετόπουλου : μέσα στὴν καθάρια ἑλληνικὴ φρασεολογία, ὑπάρχει καὶ ὁ ποιητὴς, ποὺ πρωτόγραψε τὸ ποίημα.

Για τίς μεταφράσεις ἀπὸ τὸν Βερλαῖν καὶ τὸν Οὐγκώ μπορῶ νὰ μιλήσω κάπως πιὸ θετικὰ ἐνῶ για τίς μεταφράσεις ἀπὸ τὸν Οὐίτμαν καὶ τὸν Κούκ δὲν τολμῶ νὰ πῶ τὸ ἴδιο, ἐπειδὴ τὰ λίγα ἐγγλέζικα, ποὺ ἔξρω, δὲ φτάνουνε για νὰ μὲ κἀνουνε κριτὴ τους καλὸ. Παραβιάζοντας ὁμῶς τὴν ἑλληνικὴ αὐτὴ μετάφραση τοῦ τραγουδιοῦ τοῦ Οὐίτμαν μὲ μιὰ γαλλικὴ, καμωμένη ἀπὸ λογοτέχνη ὄχι μικρὸ, βρισκῶ πὼς ἡ πρώτη δὲν εἶναι καθόλου κατώτερη ἀπὸ τὴ γαλλικὴ.

Ἀπὸ τίς μεταφράσεις τοῦ Βερλαῖν καὶ τοῦ Οὐγκώ πιὸ πετυχημένη θαρρῶ, πὼς εἶναι ἡ δεύτερη. Καὶ τοῦτο σὲ μένα τοῦλάχιστο δὲ φαίνεται δυσκολοεξήγητο. Ὁ Οὐγκώ, μολονότι τὸ λεξιλόγιό του δὲν εἶναι ἀπὸ τὰ συνηθισμένα, καὶ ἡ στιχουργικὴ τέχνη του ἔχει ἀρκετῆς δυσκολίας, διατυπώνει τὰ νοήματά του καθαρῶτα ἀπὸ τὸ Βερλαῖν καὶ εἶναι πιὸ ἐλεύθερος στὴ φράση. Ἐνῶ ὁ Βερλαῖν—ὄσο συμβολιστὴς, πότε περισσότερο καὶ πότε λιγότερο, καὶ στὴ «*Sagesse*»—ἔχει τὴν ἀσύγκριτη ἐκείνη μουσικὴ τοῦ στίχου, ποὺ τὸν κάνει σὺν νὰ μὴν εἶναι φτιασμένος ἀπὸ λέξεις, μ' ἀπὸ ἀρμονικώτατους ἦχους ; ἔχει τὴ σύντομη φράση, τίς ποιητικῆς λέξεις, ὅπου, ἔξω ἀπ' τὸ καθαυτὸ νόημα, ὑπάρχει καὶ κάτι ἄλλο, ποὺ μποροῦμε νὰ τὸ εἰποῦμε *ὕπονοσόμενο*. Ὅλα τοῦτα δὲν εἶναι καὶ πολὺ εὐκόλο νὰ κρατηθοῦνε καὶ σὲ μιὰ μετάφραση. Κ' ἔπειτα, τὸ τραγούδι τοῦ Βερλαῖν, ποὺ ὁ κ. Π. διάλεξε νὰ μεταφράσῃ, εἶναι σειρὰ σονέτων. Κ' ἕνα σονέτο, ὅσο καὶ γὰ τὸ μεταφράσει κανένας καλά, πάντα, ὅταν μάλιστα εἶναι σονέτο τέτοιας ἀξίας καὶ τέτοιας τεχνικῆς, σὺν τοῦ Βερλαῖν, θὰ χάσῃ στὴ μετάφραση. Τὸ ἴδιο τὸ φύλαγμα τῆς τεχνικῆς του εἶναι αἰτία νὰ γίνεταί κάπως πιὸ διαφοροτικὸ.

Μὰ τὸ μεγάλο προτέρημα τῆς μετάφρασης τοῦ κ. Προσετόπουλου εἶναι τοῦτο : «*Ἄμα κανεὶς βιάη στὴν ἀκρὴ τὸ στοχασμὸ, ὅτι τὰ τρα-*

γούδια, ποὺ διαβάσει, εἶναι μεταφρασμένα, καὶ θέλησῃ νὰ τὰ διαβάσῃ σὺν τραγούδια γραμμένα ἑλληνικά, βλέπει ὅτι ἀληθινὰ εἶναι τέτοια ! Ἡ φράση του δὲ δυσκολοῦται καθόλου τὸ λεξιλόγιό του εἶναι σωστὸ καὶ πλούσιο, γεμάτο λέξεις καθάρια ποιητικῆς ὁ στίχος του τεχνικὸς καὶ καλοφτιασμένος. Καὶ δὲ διατάζει νὰ κἀνῃ συχνὰ στὸ στίχο τομῆς ἔξω ἀπὸ τίς συνηθισμένες καὶ ἔτσι ἀποδιώχνει τὴ μονοτονία ἐκείνη, ποὺ ὑπάρχει πολλές φορές στὸ δεκαπεντασύλλαβο μὲ τὴν ὀρισμένη τομῆ του (στὴν ὀγδοη σὺλλαβῆ) μ' ὅση μουσικότητα καὶ ἂν ἔχη.

Ἡ τεχνολογία αὐτὴ στὸ φτιάσιμο τοῦ στίχου ξαφνίζει πολλούς, μὰ δὲν εἶναι καθόλου ἔξω ἀπὸ τῆς κανόνες τῆς στιχουργικῆς ; φτάνει μόνο νὰ μὴ γίνεταί ἀπὸ ἀμάθεια ἢ ἀπὸ ἀδυναμία. Κ' οἱ καλύτεροι Βυζαντινοὶ στιχουργοὶ, ποὺ μποροῦσανε νὰ φτιάσουνε δεκαπεντασύλλαβους ἀψεγάδιαστους, τὴν ἡξέρανε τὴν τεχνολογία αὐτὴ καὶ τὴνε χρησιμοποιοῦσανε ὄχι σπάνια.

Ὅταν λοιπὸν μιὰ μετάφραση ἔχη τόσα χαρίσματα, δὲ μπορεῖ παρὰ νὰ ἱκανοποιῆ καὶ ν' ἀναγκάσῃ καθένας νὰ παραβλέπῃ καὶ τὰ ὀποιαδήποτε—ὄχι σημαντικὰ βέβαια—ψεγῶδια τῆς. Μὲ τὴν μετάφρασή του ὁ κ. Προσετόπουλος μᾶς δίνει νὰ διαβάσουμε στὴ γλῶσσα μας τέσσερα τραγούδια μεγάλα καὶ βαθιά, σὺν τραγούδια ἑλληνικά, φτιασμένα ἀπὸ ἕνα νέο, ποὺ τὸ ἔργο του αὐτὸ τὸ φωνάζει, πὼς εἶναι ποιητὴς.

H. Π. Β.

A. Φουτρίδη : Παλαμᾶς καὶ Ἡσίοδος.

Ἀκόμη μιὰ μελέτη προσεκτικὴ, καλογραμμένη, εὐσυνείδητη, για ἕνα ἔργο τοῦ Παλαμᾶ, τὸν «*Ἀσκραῖο*» («*Μεγάλα Ὁράματα*») τῆς Ἀσάλευτης Ζωῆς. Ἐχει γραφῆ ἀπὸ τὸν γνωστὸ μελετητὴ καὶ θαυμαστὴ τοῦ Παλαμᾶ, Ἀριστείδη Φουτρίδη, τὸν καθηγητὴ τῆς ἑλληνικῆς φιλολογίας στὸ ἀμερικανικὸ πανεπιστήμιον τοῦ Χάρβαρντ, τὸν τόσο πρόωρα πεθαμένον, καὶ φέρει τὸν τίτλο «*Παλαμᾶς καὶ Ἡσίοδος*».

Ἡ μικρὴ μελέτη τοῦ Φουτρίδη εἶναι γραμμένη δηλαδή στὸν τόνο καὶ στὸν τύπο ὄλων σχεδὸν τῶν μελετῶν (τοῦ κ. Κατσίμπαλη, τῆς κ. Πατρικίου—Ἰακωβίδου) ποὺ δημοσιεύθησαν τώρα τελευταία για διάφορα ἔργα τοῦ Παλαμᾶ. Ὁ Φουτρίδης ξεχωρίζει, ἀναλύει, παραλληλίζει, κάνει δηλαδή μιὰ δουλειὰ φιλολόγου μᾶλλον, παρὰ αἰσθητικῆς κριτικῆς. Καὶ στὸ τέλος ἀκόμη, ποὺ μιλεῖ κάπως πιὸ ἐλεύθερα καὶ συνθετικώτερα για τὸν «*Ἀσκραῖο*», ἢ κρίση του ἔχει κατὰ τὸ δεῖλὸ καὶ περιωρισμένο, ἔρχεται σὺν σύννοση, νὰ ποῖμε, καὶ συγκεφαλαιώσῃ τῆς ὅλης του ἀναλυτικῆς ἐργασίας. «*Τὰ ἡσιοδικὰ Ὁράματα, γράφει, εἶναι ὁμορφα καὶ φεγγόβολα, ὅμως μένουν πάντα τὰ Ὁράματα ἐνὸς παιδιοῦ. Ὁ Κωστής Παλαμᾶς ὅμως ποὺ ἀγῆκε σὲ μιὰ ἐποχὴ μεγάλου ἀτομισμού, ἀπληστη για θεωρεῖς καὶ για στοχασμούς, φεύγει ἀπὸ κάθε πρωτόγονη ἀπλότητα στὴν ἔκφραση καὶ φτάνει σὲ μιὰ περιπλοκώτερη μορφή, ποὺ κεντρίζει ὁλοῦτε τὸ νοῦ του μ' ἕνα ἄλλο πρὸβλη-*

μα και στολίζει την ποιητικό του κόσμο μ' όλη τή λάμψη που του δίνει ο ήχος, ή εικόνα, ή συγκίνηση».

Έγγραφα και άλλοτε τί ελλείψεις βρίσκω στις πολύ αναλυτικές αυτές μελέτες. Μένουν στο επίπεδο της στενής φιλολογικής έρμηνείας. Δεν προχωρούν βαθύτερα, στον ψυχικό και πνευματικό χώρο όπου συλλαμβάνονται και κωφεροούνται τα ποιητικά έργα, και όπου μόνο μπορεί να βρεθή εκείνο που λέμε ποιητική συνείδηση, ποιητική άτομικότητα. Π.

Γ. Περίοδη : «Οί Σωτήρες».

Τα τρία διηγήματα που αποτελούν το βιβλίο του κ. Γ. Περίδη, — ο «Αναστηλωτής», οι «Σωτήρες» και το «Αιθάρι», — είναι από το είδος των πεζογραφημάτων που μας κάνουν να νοσταλγούμε τις απλές ήθογραφίες της πρώτης περιόδου του νεοελληνικού λόγου. Οι ήθογραφοίς εκείνες δεν είναι, βέβαια, τα έργα τέχνης που έχει ανάγκη ή πνευματική ζωή μας. Άξιζον όμως πολύ περισσότερο από τις κωμικές απόπειρες κατασκευής διηγημάτων, που θέλουν να δώσουν κοινωνικούς ή ψυχολογικούς πίνακες. Γιατί ή μελέτη της ζωής, όταν δεν στηρίζεται σε βαθύτατη παρατηρητικότητα και μεγάλη πείρα, καταλήγει σε μία φλυαρία με την οποία γελούν και τα μικρά παιδιά. Έπίσης οι ψυχολογικές παρατηρήσεις των συγγραφέων, που δεν κατορθώνουν να επικοινωνούν με τον έσω-τρικό κοσμο των ανθρώπων, όχι μόνο δεν έχουν αξία, αλλά σχηματίζουν μια σειρά συλλογισμών που οδηγούν στα πιο αυθαίρετα συμπεράσματα.

Και ακριβώς ό,τι κάνει ζωηρότερη έντύπωση στον αναγνώστη των τριών διηγημάτων που αποτελούν τους «Σωτήρες» είναι ή συρροή σκέψεων και συμπερασμάτων αυτού του είδους. Στα τρία αυτά διηγήματα υπάρχει ποιικιλία θεμάτων και ανθρώπων. Ο τρόπος όμως με τον όποιον ό κ. Π. σκέπτεται και παρατηρεί είναι πάντα ό ίδιος. Μιά παρεξήγηση ή και άγνοια ακόμα της πραγματικότητας. Και προσπάθειων μία φλυαρία, γνώρισμα των συγγραφέων που δεν έχουν ξεκαθαρισμένες έντυπώσεις και δυνατές συγκινήσεις. Π. Χ.

ΝΕΑ ΒΙΒΛΙΑ

- Μελή Νικηλαΐδη : «Δυό άσπρα γυμνά χέρια κι άλλα διηγήματα».
Χρ. Βασιλειάνη : «Πληγές και φραγγέλιον».
Έκδ. Οίκος Κο. αθή. Δρ. 40.
Γρ. Ξενοπούλ. ν—Γεωργίας Ταρσούλη—Κ. Καραδήμα : «Τό καλό μου τό βιβλίο».
Άναγνωστικό Β' Δημοτικού. Σχ. τσα Άντ. Βώττη. Έκδ. Οίκος Κολλάρου και Σας. Δρ. 8,85.
Μιχ. Αναστασίω : «Είκοσι Σονέττα». Έκδ. Νεοελληνικών Γραμμ. τών, Ήρακλειο.
Άντ. Ν. Αντωνίου, γυμνασιάρχου : «Δυόμιση χρόνια δόσκαλος στο Μαρούσι». Έκδ. Οίκος «Αθηγά». Α. Γ. Ράλλη. Δρ. 15.

Κ. Φαλταίης : «Γλώσσα και Φωτιά» γλωσσολογικών σχεδιασμοα.

Π. Ονητού : «Ελεύθεροι Ξεριζωμένοι», λυρική συλλογή. Δρ. 15.

Ιωάννου Θεοφ. Καυριδής : «Άρα!» Μυθολογική Μελέτη.—Τού αυτού : «Ο λυρικός μονόλογος της Άλκησιδος». Άντιτύποις εκ τής «Άθηνάς».

IV. Λάσκαρι : «Κρίσις του Κκλοκαιρινείου Δραματικού Άγώνος του 1929». Έκδ. Φιλολογικού Συλλόγου «Πυρνασσός». Άντιτύποις εκ τής «Έλλ. Ήπιθεωρήσεως».

Άγνέλ Ναγιώ (Άγγελικής Παναγιωτάτου) : «Στά θάμβη των Φαραώ». Άλεξάνδρεια.

Άλεξάνδρου Σ. Κάσδαγλη : «Άνκρέςων», έμμετρος κωμωχαις μετά προλεγόμενων και εικόνων. Άλεξάνδρεια, έπιμελεία «Γραμμάτων».

A. Spartacus : «Βενετσιάνικοι έρωτες». Μυτιλήνη. Δρ. 25.

Άγγελικής Χατζημιχάλη : «Υποδειγματικ Άθλητικής Διακοσμητικής», μετά έπισημηματικού προλόγου, 26 Πινάκων και 274 σχεδίων και εικόνων. Έκδοσις «Πυρσού». Δρ. 100.

Κ. Μαλδα : «Εικόνας λικίης αρχιτεκτονικής» (Ίστορική και Λαογραφική Βιβλιοθήκη του Συλλόγου προς διάδοσιν Ώφελιμων Βιβλίων). Κεντρική πώλησις, βιβλιοπωλείον Γ. Ν. Σιδέρη. Δρ. 80.

II. Γ. Μπρατσιώτου : «Βραχυτάτη εισαγωγή εις τήν μετάφρασιν των Ο'». (Άπόσπασμα εκ τής «Μαγάλης Έλλ. Έγκυκλοπαιδείας»).

A. A. K. : «Όνειρα», τέσσερα διηγήματα, με διακοσμήσεις του Έκτορος Δούκκ. Έκδ. «Πυρσού». Δρ. 50.

Θεραπευτήριον δ «Ευαγγελισμός» : «Έκδοσις των Πειραγμένων του Έτους 1928».

ΑΙ ΕΙΚΟΝΕΣ ΜΑΣ

Τό αιγυπτιακό τοπίον του κ. Μ. Παπαδημητρίου και τό «Ειά τήν Παράκληση» του κ. Δ. Στεφανοπούλου είναι έργα από τήν Ζ' Πανελλήνιον Έκθεσιν του Συνδέσμου Έλλήνων Καλλιτεχνών, ή όποία έγκαινιάσθη εις τήν νέαν αίθουσαν Στρατηγούλου (Λεωφόρος Άμαλίας) τήν 10ην Όκτωβρίου. Εις τήν «Νέαν Έστίαν» θά δημοσιευθούν και άλλα.

ΠΕΡΙΟΔΙΚΑ ΚΙ ΕΦΗΜΕΡΙΔΕΣ

Ή συζήτησις γύρω από τον «Όρκον του πεθαμένου» έξεκολούθησε και μετά τα δύο άρθρα, τό όποια ό κ. Ζαχ. Παπαντωνίου έδημοσίευσε εις τό «Ελεύθερον Βήμα» εις απάντησιν των επικρίσεων ώρισμένων κριτικών του. Εις τό άρθρον αυτά απήγγησαν ό κ. Φώτος Πολίτης εις τήν «Πρωϊαν» και ό κ. Πέτρος Χάρης εις τήν «Έλληνικήν», και οι δύο δε έπανέλαβον επηξημίνας τάς επικρίσεις των. Ο κ. Πέτρος Χάρης, μάλιστα, διότι συντομον χαρακτηρισμόν τής όλης εργασίας του συγγραφέως του «Όρκου του πεθαμένου», έτόνισεν ότι «ό κ. Παπαντωνίου δέν όπήρε ποτέ δημιουργός».

—Ένωσεται ότι ό κ. Παπαντωνίου δέν ειχε μόνον επικριτάς. Ο κ. Ν. Αάσκαρης, εις μίαν «μετακριτικήν» του, δημοσιουθεϊσάν εις τήν «Έστίαν», έβρισκει ότι ό «Όρκος του πεθαμένου» δέν εινε μόνον «ένα όρμη που εκφράζει τήν ψυχήν του έλλη-

νικού λαού, αλλά κι ένα έργον «ποιητικής τέχνης», επιτίθεται δε κατά των κριτικών, οι όποιοι «έπέπεσαν λάθροι κατά του συγγραφέως».

—Άπό τά περι τον «Όρκον του πεθαμένου» δημοσιεύματα αναφέρομεν άκόμη μίαν έπιστολήν του κ. Στ. Σπεράντζα εις τήν «Πρωϊαν». Ο κ. Σπεράντζας κόννει μερικά παρατηρήσεις, οι όποια, ως όμολογεί και ό ίδιος, μπορεί να θεωρηθούν «μικρολεπτομέρειες». Παρατηρεί όμως ότι ή «μικρολεπτομέρεια αυτές» είναι πολλαι εις τό έργον του κ. Παπαντωνίου και συνδέονται στενως με τήν κυρίαν υπόθεσιν του.

—Εις τήν «Πρωϊαν», και εις σειράν άρθρων, τό «Δωρικό Πανεπιστήμιο των Δελφών» του κ. Άγγέλου Σικελιανού. Ο κ. Σικελιανός «για να προβάλλη τήν Ένεργόν Άρχήν ενός συντακτικού ειρμού τής κωμωχαις πνευματικής βουλήσεως, έσκέφθηκε να ιδρύσση τό Δελφικό Πανεπιστήμιο, που θεμελιούμενο επάνω στα συνθετικά ιδανικά τής Άνθρωπότητας, που εκδηλώθησαν στή γη από τήν άπωτάτην αρχαιότητα, θα έπεθλωκε μ' αυτό έντονετερα να ήψώσει ζωντανό τό σχέδιό του, άντικύ και σχετικά με τά σημερινά προβλήματα και αίτήματα τής Ίστορίας». Τα άρθρα αυτά έχουν τήν έννοισιν εκκλησίσεως προς τους διακοσμένους του τόπου.

—Εις τήν ίδιαν εφημερίδα συνεντεύξεις του κ. Κ. Μπαστιά με τον νέον Γάλλον μυθιοτοιογράφον Ζακ Λακρετιέλ και τον διευθυντή τής «Ρεβύ Μπλέ» και τής «Έπιστημονικής Έπιθεωρήσεως» κ. Πώλ Γκωλτιέ, και έντονώταται κρισεις του κ. Φ. Πολίτη διά τό βιβλίον του κ. Δ. Λουκοπούλου «Στ' Άγραφα».

—Εις τήν «Καθημερινήν» κριτική άρθρα του κ. Γ. Βλάχου διά τά παιζόμενα διά πρώτην φοράν έλληνικά θεατρικά έργα, και εις σειράν συνεχισών τά «Θεατρικά μαξιλαρώματα» του κ. Μιλτ. Αιθωρική, ήτοι ή ιστορία του μαξιλαρώματος από τής έμφωνισέως του εις τά έλληνικά θεάτρα.

—Εις τήν αυτήν εφημερίδα, ό κ. Δημ. Μπόγγρης δι' έπιστολής του διεμαρτυρήθη διά τήν διατυπωθεισάν άσθήρικτον κατηγορίαν ότι ή «Αιωνία Ζωή» του κ. Τιμου Μωραϊτίνη είναι αντιγραφή τής κωμωχαις «Ντοκτέρ Μιράκλ» των Φρανσις Κρουασέ και Ρομπέρ ντε Φλέρ.

—Έπίσης ή «Έταιρεία των Έλλήνων θεατρικών συγγραφέων» δι' ανακωνισθέντος τής, δημοσιουθέντος εις όλας σχεδόν τάς άθηναικάς εφημερίδας, άπεφάνθη ότι σθεμιά σχέσις υπάρχει μεταξύ του έργου του κ. Μωραϊτίνη και τής γαλλικής κωμωχαις.

—Έξ άφορμής τής συζήτησεως αυτής, ό κ. Γ. Μωραϊτίνης, δι' έπιστολών του προς τό «Ελεύθερον Βήμα» και τό «Έθνος», γνωρίζει ότι πρό δέκα τριών ετών έγραψε τό θεατρικόν έργον «Ή Ιστορία τής Άθηνας», τό όποιον πρόκειται να παιχθθ έντός του χειμάνος. Μάρτυρες του γεγονότος ή «Ιστορία τής Άθηνας» έγράφη πρό δέκα τριών ετών, είναι οι θεατρώναι, οι όποιοι δέν ήδυνήθησαν λόγω τεχνικών δυσκολιών να αναβιάσουν τό έργον. Και ό κ. Μωραϊτίνης επικαλείται από τοσδε τήν μαρτυρίαν των, διά να μη διατυπωθθ και άλλην ή κατηγορία ότι ή «Ιστορία τής Άθηνας» είναι αντιγραφή τής «Ιστορίας τής Γαλλίας» του Σασό Γκιτρώ, ή όποια επαιχθη τό πρώτον θεατήμα-

ρον του Όκτωβρίου εις τό μέγα θέατρον Ρόταϊλδ των Παρισίων.

—Εις τήν ίδιαν εφημερίδα ήρχισε δημοσιουόμενον τό ιστορικόν άνάγνωσμα του κ. Άγγέλου Γανάρρα «Γουαίαι Αύγοδοται».

—Εις τον «Ήμερήσιον Τύπον», ό κ. Πάνος Καλογερίκος, διά συντόμου άρθρου του, τονίζει ότι ό όμιλών κνημιματογράφος, ό όποιος θά λειτουργήσση κατά τον έφεταιινόν χειμάνον και εις τάς Άθηνάς, άποτελεί κίνδυνον μεγάλον διά τό έλληνικόν θέατρον.

—Εις τήν ίδιαν εφημερίδα, κριτικόν σημείωμα του κ. Όμήρου Μπεκά διά τήν Ζ' Πανελλήνιον Έκθεσιν του Συνδέσμου των Έλλήνων Καλλιτεχνών.

—Εις τήν «Πατρίδα», έπαινετικά κρισεις του Αούμην (ψευδώνυμον γνωστού λογίου) διά τήν «Άστράϊαν» του κ. Άγγ. Σημηριώτη.

—Εις όλας σχεδόν τάς άθηναικάς εφημερίδας ένθουσιώθη άρθρα, χρονογραφώματα, σημειώματα κλπ. διά τό νέον βιβλίον τής Άγγελικής Χατζημιχάλη «Υποδειγματα έλληνικής διακοσμητικής τέχνης». Ο κ. Σπ. Μελάς εις τό «Ελεύθερον Βήμα» έχαρακτήρισε ως πολύτιμον τό βιβλίον τής κ. Χατζημιχάλη, ό δε κ. Φ. Πολίτης εις τήν «Πρωϊαν» έγραψε : «Έργασίς σάν τής κυρίας Χατζημιχάλη, που διαφωτίζουν κι αναπτύσσουν όλόκληρα κεφάλαια έθνικής ζωής, υποχρεώνων τον σημερινόν άνεργμίστιον Έλληνα να γνωρίσση τον έαυτό του και να πιστέψη σ' αυτόν. Και τον βοηθούν να θεμελιώσση έναν πολιτισμό δικό του».

—Εις τήν νέαν πετραϊκήν εφημερίδα «Ή Πρόδος» : οι «Πάτραι διά μέσου των αιώνων», ιστορικόν άνάγνωσμα του κ. Γ. Άσπρέα, και τό «Άρχαίον άστν και ή άνοσκαφή των αρχαίων Άθηνών», μελέτη του έφθρου αρχαιοτήτων κ. Ν. Κυπαρίσση. —Εις τον «Κήρυκα» των Χανίων τής Κρήτης εστρά άρθρων του κ. Ν. Β Τωμαδάκι διά τήν «σημερινήν θεσιν τής νεοελληνικής λογοτεχνίας» και κριτικόν σημείωμα τής δ. Άρτεμιόλας Φ. Ντόκου διά τήν «Δίδα Λιχηρόρον» του κ. Θ. Συναδινού.

—Εις τον «Θεσσαλικόν Τύπον» του Βόλου, τέσσερα άρθρα του κ. Γιάννη Κ. Κορδάτου περι φεμινισμοδ.

—Εις τήν «Ελευθερίαν» τής Ααρπίσεως : «Ο Ψυχάρης», εκτενές άρθρον του κ. Τιμ. Γεωργιάδου διά τήν σημασίαν του έργου του Διδασκάλου.

—Εις τήν «Ελευθέραν Σκέψιν» του Ήρακλείου τής Κρήτης σημείωμα του κ. Θ. Γερανού διά τον Γεώργιον Κορτάτζην, τον συγγραφέα τής «Έρωφίλης».

—Ο «Άγών των Παρισίων» άφιέρωσε όλόκληρον σελίδα διά τον Ψυχάρη, εις τήν όποιαν έβρισκομεν ώραιαν εικόνα του Διδασκάλου, άρθρον του καθηγητού κ. Άντρέ Μιραμπέλ, διαδόχου του Ψυχάρη εις τήν Σχολήν Άνατολικών Γλωσσών, τον επικήθειον λόγον του γλύπτου κ. Κ. Δημητριάδου και περιγραφήν τής κηδείας.

—Ο «Άγρότης» τής Ζακύνθου, σχολιάζων τήν εις τήν «Νέαν Έστίαν» κριτικήν του κ. Π. διά τρεις ποιητικάς συλλογας νέων, μεταχειρίζεται διά τον έν λόγω συνεργάτην μας και διά τους άλλους κριτικούς μας εκφράσεις, οι όποια άσφκλως δέν έχουν τήν θέσιν των. Τα καλά λόγια του «Άγρότου», τόσον διά τήν «Νέαν Έστίαν» όσον και διά

τὸν διαυθιντὴν τῆς, βεβαίως μὲς συγκινοῦν, καὶ μερικὴ ἀπὸ τῆς παρατηρήσεως πού κάμνει εἰς τὸ σημεῖωμα τοῦ ὑφαιλομένου νὰ ἐμολογήσωμεν ὅτι εἶναι ὀρθότατα. Ἄλλ' ὡς ἔχη ὅμως ὑπ' ὄψιν τοῦ ὅ «*Ἀγρότης*» εἶτι μὴ ἀύστηρά κρείσσει δὲν ἰσοδυναμεί με ἕβριν. Ἀπαναντίας, μία βραυδὴ ἀύστηρά ἀλλὰ δικαία κρείσσει εἶναι πάντοτε ὑφέλιμος. Καὶ οἱ συναργάται μας, οἱ κρήνοντες με ἀύστηρότητα τὰ νέα βιβλία, οὔτε «οἰκτεῖρουν» οὔτε «ὑβρίζουν» ὀπως γράφει. Στήριζον τὰς κρίσεις των ἐπὶ τῆς ἀρχῆς ὅτι ἡ ἀπεικεία καὶ ἡ συγκαταδατικότης οὐδαμίαν σχέσιν ἔχουν με τὴν πραγματικὴν κριτικὴν.

— Ἐλάθομεν ἀκόμη τὴν «*Πνοήν*», με συναργασίαν τῶν κ. κ. Ἄγγ. Σικελιανοῦ, Ἄγγ. Τερζάκη, Νικ. πολ. Παπαγιώργου, Μ. Βάλσα, Ρένου Ἑλληνα, τῶν δίδων Μαρίας Πολυδοῦρη, Ρίτας Μπουμπη κλπ. τὰ «*Ἑλληνικὰ Γράμματα*», με ἀπόσπασμα τοῦ «*Βυσιλέως Ἀἴης*» τοῦ Σαίξπηρ ἀπὸ ἀνέκδοτον μεταφρασίν τοῦ Κ. Θεοτόκη τὰς «*Μούσας*» τοῦ κ. Ἀ. Χ. Ζώη, τὴν «*Ναυτικὴν Ἑλλάδα*», τὰ «*Ἑλληνικὰ μυθιστορήματα καὶ διηγήματα*», — τὰ ὁποῖα ἀπὸ τοῦ 12 τεύχους ἔγιναν ἀπὸ ἐβδομαδιαίῳ δεκαπενθήμερῳ, — τὴν «*Ἑλληνικὴν Βιβλιογραφίαν*» κλπ. κλπ. Ω.

ΑΛΛΗΛΟΓΡΑΦΙΑ

23 Ὀκτωβρίου

Τὸ τεύχος τῆς «*Νέας Ἑστίας*» τὸ ἀφιερωμένο στὸν Ψυχάρη, θὰ εἶναι τὸ ἐρχόμενο (15ης Νοεμβρίου). Ὅσοι δὲν ἐπρόφθασαν νὰ σταίλουν τὴν συμβολὴν τους, στήν προθεσμίαν πού τοὺς εἶχαμε ὀρίσει, μποροῦν νὰ τὸ κάμουν ὡς εἰς 3 Νοεμβρίου. Γιατὶ αὐτὴ τὴν ἡμέραν θὰ σταλοῦν στὸ τυπογραφεῖο καὶ τὰ τελευταῖα χειρόγραφα.

κ. Γ. Ι. Κ. Ἐνταῦθα. Πολὺ εὐχαρίστως. Καὶ σὰς συγκαίρομεν γὰρ τὴν ἰδέαν αὐτῆς τῆς συλλογῆς, πού ἀσφαλῶς θὰ εἶναι μία ὠραία ἀρχή. — κ. Γιάννην Βρανᾶν, Ἐνταῦθα. Δὲν ἐλάδομεν τὸ προηγούμενον γράμμα σας, εἰδεμὴ ἀμέσως θὰ ἐγράψαμεν ὅτι σεῖς εἴσαθε ὁ ἀνώνυμος τῆς «*Πρωτοπορείας*» μὲς. Θὰ προσπαθήσωμεν νὰ σὰς εὐχαριστήσωμεν. — κ. Μ. Μ. Ἀρισόθη. Ἐχετε δικαιο, ὅσο τοῖλάχιστον ἔχομεν καὶ ἐμεῖς μ' αὐτὴν τὴν πλημμύρῳ... Θὰ ἱκανοποιηθῆτε εἰς πρώτην ἀνάγκην. — κ. Δ. Π. (Γ) Ἐνταῦθα. Βαθύτατα συγκινημένος ὁ κ. Σ. σὰς εὐχαριστεῖ γὰρ τ' ὠραῖο γράμμα πού τοῦ σταίλατε γὰρ τὸ ἄρθρον τοῦ περὶ Ψυχάρη. — κ. Τ. Α. (Ἐνταῦθα; μὴ παραλείπετε νὰ σημειώνετε καὶ τόπο διαμονῆς). Ἐμεθεὶ πάντοτε πρόθυμοι. Βεβαίως, ἀν μὲς σταίλατε κατὰ καλύτερον, θὰ προτιμηθῆ ἀπὸ τὰ ἐγκριθέντα. — κ. Ἀρ. Δ. Καλάμκι. Ἀκατάλληλος οἱ φωτογραφίες σας. Βλέπετε ἄλλωςτε τί εἶδους καὶ ποίου μεγέθους δημοσιεύονται συνήθως εἰς τὴν «*Ν. Ἑστίαν*». Ὡστόσο σὰς εὐχαριστοῦμεν. — κ. κ. Α. Ι. Ζ., Κ. Δ. καὶ λοιποὺς Ἐνταῦθα. Ἐχομεν λόγους νὰ μὴν ἐπανέλθωμεν στὸ ζήτημα τῆς προτομῆς τοῦ Μαθίλλη. — κ. Κ. Α. Ἀάρισσα. Καθὼς ἐδηλώσαμεν, τὰ παραρτήματα τῆς «*Ἐκτικότητος τοῦ Γυναικείου Σώματος*» σταίλονται μόνο στοὺς συνδρομητάς. Μόλις συμπληρωθῆ τὸ ἔργον, θὰ εἰδοποιηθοῦν οἱ ἀγροασταὶ νὰ σταίλουν, ὅσοι θέλουν, τὸ ἀνάλογον

τίμημα καὶ νὰ λάθουν τὰ παραρτήματα πού τοὺς λείπουν. Τὸ τίμημα αὐτὸ θὰ εἶναι ἐλάχιστον. — κ. Ζ. Ι. Ο. (πού;) Ἐχει καλῶς. — κ. Γ. Κ. Ἐνταῦθα. Βισοθήκατε νὰ παραπονεθῆτε. Δὲν ἔπραπε, ἀφοῦ γνωρίζετε πόση ἐκτίμησις σὰς ἔχομεν. — κ. Ἄρη. Παν. Βλαχοκερασιάν. Κάμνομεν ὅτι εἶναι δυνατόν, με τὰς 18 σελίδας πού ἔχομεν. Οὔτε, πρὸς τὸ πρῶτον, εἰμποροῦμεν νὰ τὰς ἀυξήσωμεν. Γι' αὐτὸ πότε θὰ λείπουν τὰ «*βιβλία*» καὶ πότε τὰ «*χρονογράφημα*»... Τὸ ζήτημα εἶναι: στὸ τέλος τοῦ ἔτους, ὅλα τὰ τεύχη μαζί — 1152 σελίδες! — ἀποτελοῦν ἕνα σύνολον, πού περιέχει ὅλα ὅσα ὑποσχεθῆκαμε; — κ. Παυλ. Β. Ἐνταῦθα. Τὸ ἐδιαβόσαμεν, ἀλλὰ δὲν τὸ εὐρήκαμεν εἰς τὸ ὕψος τοῦ προηγουμένου. Σὰς ἐκτιμοῦμε πολὺ, ὥστε νὰ περιμῆνωμεν κατὰ ἀπὸ τὰ καλύτερά σας. — κ. Σ. Λαμάν. Ὁρκετος ρυθμός, ἀλλὰ τὸ περιεχόμενον γραμμῶν με ἀπροσεξίαν καὶ ἀτημέλητον («*πέθανε Ἰσρά*» λ. χ., τί θὰ πῆ;). — κ. Μαχ. Παπαγ. Καρπενῆσι. Ἡ χάρις καὶ ἡ ἀγνότης πού τὰ διαπνέει δὲν ἠδύραν ἀκόμη τὸν κατάλληλον τρόπον νὰ ἐκφραστοῦν. Τὰ νοήματα ἀπομένουν μισὰ καὶ δυσνόητα. Κρίμα! — κ. Π. Β. τ. Ἐνταῦθα. Τὸ ὕψος του δὲν εἶναι φιλολογικόν καὶ ἡ τεχνικὴ του οἰκονομία ἐσφαλμένη: παρατρέχεται ἐντελῶς σχεδὸν τὸ κύριον θέμα. — δ. Μαρ. Ἀθανασ. Κηπολιν. Δὲν ἔχομεν ἄλλα στὰ χέρια μας, ἐκτός τῆς «*Εὐτυχίας*». Τὴν βρῖσκομεν ἐκτικτα γραμμῶν, ἀλλὰ νομίζομεν ὅτι θὰ πρῶτα νὰ τῆς δοθῆ κάποια περισσοτέρα ἀνάπτυξις στὸ τέλος' μεγαλώσατε τὴν περιγραφὴν τοῦ ὕπνου εἰς μῆκος ὅσον καὶ τοῦ θρήνου. Καὶ ξαναστελτέ το. — κ. Χρ. Μηλ. ΝΑ, ἔτσι εἶναι δημοσιεύσιμον καὶ τὸ κρητιοῦμεν. Ἀλλὰ πρόχειρα νὰ μὴ γράψετε ποτέ. — κ. Ἀν. Γριτσ. Δημητσάνην. Τὸ σημεῖωμά σας εἶναι ἐλλιπὲς εἰς πληροφορίαν καὶ τὰ ποιήματα ἀτεχνα. Ἀλλὰ τὸ δ' ἔχει κάποιαν σημεῖωσαν ἱστορικὴν, — ἂν εἶναι τοῖλάχιστον αὐτὸ τὸ ἴδιον πού ἐτραγουδοῦσαμε, παιδιὰ, ὡς σχολικὸ τραγοῦδι καὶ ἂν δὲν πρόκειται περὶ μνήσεως. Γράψατέ το λοιπὸν ἄλλοιῶς τὸ ἄρθρον σας, ἀρχίζοντες ἀπ' αὐτὸ καὶ περιοριζόμενος σ' αὐτὸ. — κ. Β. Λαμ. Τὸ ἄρθρον σας εἶναι ὠραῖοτατο, με πολὺ κριτικὸ πνεῦμα καὶ δικαιοσύνη. Ἐτσι βεβαίως μπαίνουν τὰ πράγματα στὴ θέσιν τους. Οὔτε κολακεία, οὔτε καταδίκη, ἂν δὲν προσέρχωνται ἀπὸ τὴ συναιδήση. — κ. Ἀνδρ. Τσιριμπ. Με τόσο μόνον, οὔτε τὸν ἀνθρωπο, οὔτε τὸν τύπον, οὔτε τὸ παιγνίδι προφθάνετε νὰ περιγράψετε κάπως. Χρειαζέται κατὰ πῶς ζωντανό, πῶς ἐκφραστικόν. — Καὶ με τὸν τρόπον πού ἐσταίλατε τὸ χειρόγραφόν σας, ἐπέδουνατε τὴν «*Νέαν Ἑστίαν*» με 3,60 δραχ., — τὸ ταχυδρομικόν πρόσημον, — με τὸ ὅποσον μένετε χρεωμένους. — κ. Ι. Γρ. Ἐνταῦθα. Μὲς συγκινεῖ ἡ «*Ἀδικία*», γιατί εἶναι γραμμῶν με ἀληθινὸν πόνον. Παρατηροῦμεν ὅτι τὸ λεκτικόν σας κερδίζει διαρκῶς εἰς δημοσιεύσειν καὶ ἡ στιχοουργία σας εἰς συμμετρίαν. Προχωρεῖτε! — κ. Π. Σελ. Ἐνταῦθα. Γεμάτα κοίτην καὶ πρωτοτυπίαν. Ἀλλὰ εἶναι ἀσύνδετα κάπως, σκοτεινὰ, ἀκατάστατα. Ἐχετε ταλέντο, ἀλλὰ πού δὲν ὠρίμασεν ἀκόμη ἐντελῶς. — κ. Μ. Ν. Καβάλλαν. Θὰ δημοσιευθῆ, ἀλλὰ τῆς ἀρχῆς τοῦ 1930, γιατί τὰ τεύχη τοῦ 1929 εἶναι ὅλα πιασμένα. — Ὅσοι μὲς ἐσταίλαν ἔργα των μετὰ τὴν 15ην Ὀκτωβρίου, θὰ ἔχουν ἀπάντησιν στὸ ἐρχόμενο.